

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

DEMÉNY PÉTER

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

VIDA GÁBOR

Tördelőszerkesztő:

MOLNÁR ROZÁLIA

Korrektor:

SZÓCS KATALIN

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

BALÁZS IMRE JÓZSEF:

Alszik a kéz (Költemény) ■ 5

VISKY ANDRÁS:

Kilenc haiku Rékának (Verssorozat) ■ 7

VÁRADI NAGY PÁL:

Oneirica (Novella) ■ 9

WIRTH IMRE:

Mindig ugyanoda (Versciklus) ■ 14

ANDRÉ KRISZTINA:

Kétszer volt, hol nem volt...; A másképp fonódók;
Életszegélyek (Karcolatok) ■ 17

NAGY ATTILA:

Gótikus; Töredék ez is; Vivere; Levél a szélben (Versek) ■ 23

BECK TAMÁS:

Utolsó cigaretta; Új olvasó; A kasszánál (Karcolatok) ■ 26

FELLINGER KÁROLY:

Testmanipuláció; Pirulás; Tojáshéj; Patkónyom; Mementó;
Divat (Versek) ■ 29

TAMÁS DÉNES:

Találkozó (Regényrészlet) ■ 32

CSORDÁS GÁBOR:

Ricercare (Torinói epigrammák) ■ 54

SÉTATÉR

SEBESTYÉN MIHÁLY:

A kisváros élete ■ 56

KLIKKREC

AMIK ANNA – GYÖRGY ANDREA:

Bűn és bűnhődés Bukovinában (Papp Sándor Zsigmond:
Gyűlölet) ■ 64

LÁNG ZSOLT – TAMÁS DÉNES:

Gyűlölködés (Papp Sándor Zsigmond: *Gyűlölet*) ■ 70

DELEATUR

BÍRÓ-BALOGH TAMÁS:

Baka István dedikációból ■ 73

FINTA KLÁRA-ENIKŐ:

Az eltűnő vonalakról ■ 77

BOKA LÁSZLÓ:

Szócikkek egy képzeletbeli Emőd-lexikonhoz ■ 80

ONAGY ZOLTÁN:

Captain Störr a füstön ■ 87

FORGÁCH ANDRÁS:

B mint ■ 93

DEMÉNY PÉTER:

Szilágyi Domokos-szótár ■ 98

TALÁLT VERSEK

BAKA ISTVÁN:

Csak a szavak ■ 102

EMŐD TAMÁS:

Írás a palackban ■ 103

FÜST MILÁN:

Zsoltár ■ 105

KARINTHY FRIGYES:

Méné, tekel... ■ 107

PETRI GYÖRGY:

Római elég ■ 109

SZILÁGYI DOMOKOS:

Requiem ■ 110

NÉVJEGY

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

ALSZIK A KÉZ

B. P. 1945–2018

A kéz beszél, a kéz lezongorázza, ami fontos.
Érintése, moccanása ugyanaz,
van humora, van gyöngédsége,
és vannak nyugtalan, gyors ritmusai is.
Van öröm a szemben,
és van pillantás, mely annyit mond, hogy *ez van*.
Ugyanazt mondjuk egymásnak mindig,
a mélye nem változik semmit, csak a forma.
A kéz beszél, a kézbe kapaszkodni lehet.
Aztán elfárad, pihenni készül, alszik most a kéz.

*

Megváltozik a víz zubogása a csap alatt,
megváltoznak a reggel hangjai.
Megváltozik az ajtócsukódás, és más
a tévé zaja esténként, lefekvés előtt.
Másképp, más székekre ülve
hangzik el az aznap fontos dolgok íve,
más a látvány sötét lépcsők tetején a fénybe érve.
Ezt nem bírják el a vállak, tüdők, kezek,
az elkezdődő remegést nem tudják abbahagyni.

*

Naponta háromszor pár percig létezem,
naponta három pár cipőt húzok fel,
s mindig ugyanazt.
Minden mozdulat élesebb fényben úszik,
minden adat új jelentőségre ébred.

Naponta háromszor teszem az utat meg
a kórházig és vissza.
A kéz ma máshogy moccan,
mást üzent a testmeleg.
Minden szemöldökmozgás új üzenet,
hogy ott vagyunk, hogy minden mondat
célba érhet újra.

*

A kevés is tovább fogyhat,
napról napra halványodva, vékonyodva,
felrúgva mindent, mit a mértékekről gondoltam.
A polcraól gyerekkori könyvek kerülnek elő,
ők mondják el, teljes váratlanságukban,
hogyan bukkan elő, ami eltűnt,
vagy hogyan fogy és forogtódik vissza, ami fontos.
A görbék hol nyugodtan baktatnak a gépek nyomában,
hol az ellenszegülés útját választva rajzolnak
zöld és piros, sárga s fekete mintákat.

*

Egy időbuborékban fekszik,
egy időbuborékban küszködnek a tüdőök.
A buborék falát nap süti,
csillagok küldenek fényt rá, hold ezüstözi.
Emlékek torlódnak a buborék határán kívül,
azt jöttek megnézni, jól számoltad-e a perceket,
jutott-e mindenre abból, ami nemrég megvolt még.

Visky András

KILENC HAIKU RÉKÁNAK

Szétépett bárány
Zsálya borítja
Szirmok szállnak – az évek

*

Áprilisi hó –
Bukott angyalok
Mit mondasz? Kihez beszélsz?

*

Frissen kaszált fű
Bódító halálillat
Madár köröz fenn

*

Vajon éltek még? –
Hangyák várják a választ
Fűrész sír Hold zúg

*

Csak most ért véget
Friss vértől fénylik
A zongora fogsora

*

Meztelen fatörzs
Nincs neve könnye
A mondhatatlan könnyebb

*

Japánbír lángol
Szótlanul ég el
Senki nem szólít – vagyok

*

Jeltelen égbolt
Száll a monitor-pára
Üres sms

*

Újabb találat
Üzen a google-tudós –
Isten idézett

Kispetri-Kolozsvár, 2018. 04. 30. – 05. 01.

ONEIRICA

Vizes volt már az inge uja is, nem csak a nadrágja, amelynek mindhiába próbálta úgy feltűrni a szárát a térd fölé, hogy az ott is maradjon. Aktatáskáját hóna alá szorítva lépdelt a térdig érő, szinte mozdulatlan tenger-vízben. A fehér, naptól fényes ködben félő volt, hogy eltéved, és megint beleért a nadrágja szára a langyos vízbe. Igazgatta. Megvan-e még a cipője, mintha közvetlenül a homokra lépne, de félt kiemelni a lábát a sötétlő vízből, nehogy megtántorodjon, mert akkor vizes lesz mindene, és eláznak az iratai is. Átjárta a reggel hűvöse, vajon nem melegebb-e a víz a levegőnél. Csak az irányt tudta, a távolságot nem, és ismét megigazította a térdén a nadrágot, de hamarosan ismét visszacsúszott. Próbált tájékozódni, de minden irányból a fehérség nyomta a szemét, kivéve lefelé, az éppen csak fodrozódó tengerfelszínt. Hosszú percek vagy talán már bő órája lépdelt a vízben. Az irányt jól tartotta, rövidesen meg kell tehát érkeznie. Húzgálta a nadrágját, ingjét, tette-vette aktatáskáját, és gázolt tovább a tengerben.

Így emlékszik vissza most, tizenév távlatából a kutatóközpontba való megérkezésére. Háború volt. Más világ volt, más ember volt ő is. Vesztesre álltak. Nem ért semmit sem egy-egy élet, csak a fegyverek. A minél pusztítóbb fegyverek. Ezért létesítették a kutatóközpontot.

Megnézi karóráját csuklója külső felén, fordít, és a belső felén lévő másodikat is leolvassa. Egyezik a kettő. Körbevilágít a lámpájával, majd eloltja, hátha dereng valami, egy kijelző, egy gomb, bármi, amit az erős fény elnyom. Megdöfködi az egyik vezérlőpanelt, semmi. Lecsavarozza az előlapot, nézegeti a kábeleket, mérőműszert csatlakoztat, halott az áramkör. Pedig a kutatóközpont reaktorát is egy évszázadra elég hasadóanyaggal töltötték fel. Előírás szerint az összes bunker, rendeltetéstől függetlenül, akkora reaktort és általában infrastruktúrát kapott, hogy szükség esetén egyikét generáción át túléljenek a benn rekedők. Kibont még egy panelt, mér ott is, végül lemond a liftről, és felfeszíti a lépcsőház ajtaját. Kitartóan visszhangzik a felszakadó acél csattanása. Egészen lenn a mélyben mintha derengene valami halvány fény, tehát csak a bejáratnál nincs áram. Fogja a hátizsákját, és elindul lefelé, a tervrajz a megmondhatója, pontosan meny-

nyire mélyre. Kisebb hegymászás, hallotta annak idején egy-egy karbantartótól.

Tüsszent egyet, és a hirtelen hangerőtől ösztönösen lekuporodik a fal mellé. Eltelik néhány másodperc, mire összeszedi magát. Még a légzését is többszörösen visszahallja, nemhogy a lépéseit, ahogy ereszkedik egyre mélyebbre és mélyebbre. A lépcsőfordulókat azonosító festett számok nőnek, a sarkokban elhelyezett kijelzők viszont még mindig nem mutatnak semmit. Megint a karóját nézi, előbb csuklója külső, majd a belső felén, és nyugtázza, hogy mindkettőről ugyanazt olvassa le.

Az írás és a számok ismételt leolvasása a valóságosnak tűnő álmokban sem szokott jól működni, ezért a kutatóközpont tele volt tesztekkel, többnyire órákkal, egymással szemben elhelyezett kijelzőkkel, amik egyszerre nem olvashatók, mert nincsenek egy látómezőben, csak sorban egymás után, hogy az ébrenlétben legalábbis mindig lehessen biztos a személyzet. A kutatóközpont a jellegéből fakadóan eleve félelmetes és őrjítő hely volt, a fő kapaszkodót az órák jelentették. Mindenki órának hívta őket, pedig az órák nem órák voltak, hanem hálózatba kötött kijelzők, amiket egy véletlenszámgenerátor hajtott. Az óra kiírta a számjegyeket, a váltásig hátralévő időt pedig egy gyorsan fogyó csík jelezte. Ha két váltás között két óráról ugyanazt olvasta le az ember, akkor biztos lehetett benne, hogy ébren van. Minden anomália álomra utalt. Az egzotikus fizikát csak akkoriban fedezték fel, nem ismerték ki, ezért gyakoriak voltak az álom-szivárgások, a mindenféle incidensek, állandóan magas volt az omikron-sugárzás, de mert háború volt, és fegyvert kellett gyártani, a biztonság csak a sokadik szempont volt.

Félúton járhat, megpihen. Odalentről hallatszanak a ventilátorok, a levegőt kavaró rendszer működik. Ellenőrzi a műszert, amelynek csipognia kéne, de a levegő jó. Őt és a mozgó levegőt leszámítva teljes a bunker csöndje, ami hátborzongató volna a hétköznapi embernek. Karját a hátizsákján pihenteti, és néz előre bambán, félúton a felszín és a múlt között. Elődje felakasztotta magát, ott fogadta a még meleg hulla az irodában. Amikor a személyzet megtudta, hogy sikerült egy O-negatívot kineveznie a hadsergnek, aki megoldja majd a kutatóközpont kényesebb problémáit, messze elkerülték a néhai főnököt, nehogy kontaminálják az álmaikat. Ez volt az első feladata igazgatóként, neki kellett levágnia és eltakarítania az elődjét. Aztán következett a többi.

ágya alatt. Csakhogy a legtöbb ember O-nulla, így az álma csak álom, és az is marad. Néhány kisgyermek viszont O-pozitív. Az O1 annyit jelent, hogy tényleg megmozdul a lepedője. Szörny az nincs, de az O1-es alany álmai már képesek hatást gyakorolni az ébrenvilágra. Ami érdekes, hogy ilyenkor a környezet némileg lehűl, az egzotikus fizikában definiált omikron-sugárzás mérhető, és energiaanyag-átalakulás zajlik. Ritkábbak az O2-esek. A szörnyes példánál maradva, az O2-esek ágya alatt már tényleg megjelenik valami félelmeiktől, emlékeiktől és fantáziától függő, de mégis formátlan, többnyire értelmetlen, de nagyon is valós, mérhető, fényképezhető ízé, ami viszont ébredéskor azonnal elpárolog. Az O2-esek már kiaknázhatók irányított sugárforrásként, és képesek mások álmait erősíteni, másokkal közösen álmodni. Az O3-asok, akik még ritkábbak, annyiban hasznosabbak, hogy inkubálhatók, és ezáltal képesek precízen megálmodni nagyon bonyolult dolgokat, összetett készülékeket, az ember kivételével élőlényeket, sőt olyasmiket is, amik máskülönben lehetetlenek, például működő Escher-szerkezeteket. Esetükben már fontos szerepet játszik az omikron-hullámok interferenciája, amely során felerősödnek az álom hasznos részletei, és elhalványul a zaj. Az O4-esek a legritkábbak, ám harcászati szempontból a leghasznosabbak. Az ő álmaik megmaradnak az ébredés után is, akár egészen az alany haláláig, és az alany könnyen inkubálható. Visszacsatolás révén az O4-esek álmai képesek önmagukat korrigálni, kisimítani a logikai ellentmondásokat, amik a hullámforma torzulásaiként egy oszcilloszkópon is jól látszanának. Az életkor előrehaladtával az O-faktor gyorsan hanyatlak, és végül valahol 0 fölött, de jóval 1 alatt állapodik meg, kivéve az O4-eseket, akik egy ideig ellent tudnak állni a csökkenésnek, és az erős omikron-emissziójuk révén képesek meghosszabbítani a kisebb O-sok hasznavehetőségét. Külön érdekesség, hogy az agyszerkezetük látszólag nem különbözik az O-nullásokétól.

Az elmélet előrejelzi továbbá az O5-ösök létezését. Az O5-ös az erős O4-esből alakulhat ki, közvetlenül a hanyatlás előtt, amikor már elég összetett a tudat, de még nem gyengült le az álmoké. Ebben a rövid átmeneti időszakban az álom képes lehet önmagukba ágyazott sorozatos visszacsatolások útján maradandóan megváltoztatni az ébrenvilágban álmódó agy szerkezetét, ezért az O5-ös nem hanyatlak felnőttkorban sem, épp ellenkezőleg. Az O5-ös alany ébrenlét közben és tudatosan, irányítottan képes arra, amire az O4-esek csak erős inkubációt követő álmok során, tudattalanul. Egyes tudósok szerint az O5-ös képes embert is teremteni, mások szerint ez azért mégsem lehetséges. O5-ös alanyt sosem figyeltek

meg. Másfelől, a kutatóközpontban szerzett tudás birtokában nem lehetett úgy népmeséket, vallásos szövegeket, ókori eposzokat olvasni, mint azelőtt. A szakirodalomban egyszer sem írták le, hogy az O5-ösökre leginkább illő szótári szó a varázsló.

Tizenéve, amikor megérkezett a kutatóközpontba, ezeket olvasta ki az aktatáskával kapott papírokból, amiket titkosírással írtak. Csak előbb el kellett takarítania az elődjét.

Odalenn égnek a lámpák, és működnek a faliórák. Megjelenik az új szám, elfogy a csík, jön a következő szám, ahogyan az az ébrenvilágban elvárható. A hosszú, egykor nyüzsgő folyosó most teljesen néptelen. Ujjjaival a lövészárokból kiálló gépágyú csövet érinti, és a Posta ajtaját nézi. A tűzérnek volt a feladata lelőni bármit és bárkit, aki gyanús volt, és a lift, illetve a lépcsőház felé indult. Kinézettől, rangtól és járulékos veszteségtől függetlenül. Az teljesen megszokott volt a kutatóközpontban, hogy furcsa gépeket, tárgyakat, izéket toltak-cipeltek ide-oda a Posta és az Inkubátor között, és az is, hogy mindenféle lényecskék mászkáltak vagy vitték őket egyik teremből a másikba, hogy a csöppségek és a felnőttek megértsék, a következő fényléskor mit kellene finomítani. Az ébrenvilágra hatást gyakorló álmódást hívják fénylésnek.

Az Inkubátor és a Posta között van a Szolárium. Az Inkubátor egy gyerekszoba, ahol a felnőttek – fehér köpenyes tudósok, mérnökök, tömeggyilkos katonák – és az O-pozitív kicsik együtt játszottak ötletekkel, makettekkel, tervrajzokkal, áramkörökkel, medvetróféákkal. Hogy miket kellene megálmodni. Aztán jött a lefekvés a Szoláriumban, az egzotikus erősítőikkel felszerelt hálószobában, és a fénylés, az eredmény pedig a Postán öltött formát. Többnyire. A fénylés a legtöbbször annyira erős volt, hogy az omikron-emisszió miatt a kutatóközpontban épp alvó, de akár az ébren lévő O-nullás felnőttekkel is történtek furcsa dolgok, hallucinációk, balesetek. Az álmom-szivárgások után gyakran takarítani kellett. Tárgyakat, embereket. Nem az igazgató volt az egyedüli öngyilkos.

Az egyik visszatérő rémálom a gőzelefánt volt. Porrá zúzta a Postát, ahányszor megérkezett, hogy aztán ládaszámra kelljen aprítani bele a lőszert, mire ártalmatlanították és napokig fűrészelték a maradványait, az egyébként hasznos fémeket, mire visszaálltak a dolgok a rendes kerékvágásba. A gőzelefánt és társai okozta károk dacára közben-közben érkeztek a ritka, a hagyományos iparban előállíthatatlan anyagok, különleges alkat-

részek, kész tömegpusztító fegyverek és az emberbarát ragadozók. A fénylések tehát menetrend szerint folytak tovább. Amikor kiderült, pontosan melyik gyermek a felelős a gőzelefántért, igazgatóként ő maga ment be a Szoláriumba, és lőtte főbe a kisiút. A gőzelefánt azonnal elpárolgott. Ez még eléggé az elején történt.

Egyszer eleredt az eső, azt hitték, tengervíz szivárog befelé, de fénylés volt. Sokáig szivattyúztak utána.

Ellenőrzi a karóráját, ugyanazt olvassa le mind a két kijelzőről. Elindul a folyosón. Hátranéz az üres lövészárookra, a gépágyú csövével szemez. Megy tovább oda, ahol a lényeg történt. A Szolárium padlójában megtalálja a golyónyomokat. Az ágyak úgy sorakoznak, mintha pár óra múlva fénylés következne, a személyzet pedig nemsokára belépne előkészíteni a berendezéseket. Egyik-másik lepedő leér a padlóra, és nem látni, mi van az ágyak alatt. Csomagját a földre teszi, és lehámozza róla a hátizsákot. Egy taktikai atomtöltet. Vár, csóválja a fejét, végül élesíti, és elindul a visszaszámláló.

Az O-negatív emberek normális körülmények között képtelenek álmodni. Alig vagy egyáltalán nem hat rájuk az omikron-sugárzás, ők maguk nem sugároznak, gyakorlatilag nem kontaminálnak és nem kontaminálhatók. O4-es fénylés közvetlen közelében is tudnak nyugodtan aludni. Kevés a fantáziájuk, hétköznapi nyelven egyszerűen unalmas emberek. Az Oneirica minden volt, csak unalmas nem. Az O-negatív mivoltot pszichológus állapítja meg, ugyanis nincs amit műszerekkel mérni. Ez szöges ellentétben áll a klasszikus és egzotikus fizikára épített álomkutatással.

Irodájába lép. Félretolja az asztalt, több lapot felemel a padlóból. Ha valaki az ajtó felől nézné, nem látná, mit rejt az embernyi mélyedés. Ott üldögél egy darabig, megnézi az óráját kívül, aztán belül, egyezik a kettő. Kotorászik.

Egy gyűrűt szorítva a markába lép ki az irodából, el a gépágyú mellett, megráncolja a szemöldökét, be a lépcsőházba, s nem néz vissza, lámpát gyújt a kisebb hegymászáshoz, menet közben olvassa le a karóráját, egyezik a két kijelző, a visszaszámláló szerint bőven van ideje elérni a felszín, és lépcsőfokról lépcsőfokra emelkedik kifelé a mélységből.

MINDIG UGYANODA

VÉGES JELEK KÖZTI rali,
elhullott, színes kitűzők
száraz-zörgő nyelvavarban,
beletenyersz, vagy repülsz,
zuhansz távoli magadba

MIRE LESZ JÓ a képzeletbeli
limuzin a kertben, törött ablak
a sofőr oldalán, épp bekúszik
egy bodzaág, megremeg a plüssön
a kólásüveg, és permetezni
kezd rád, hogy élni jó

KIENGESZTELI-E a gyereket
apja esti ámokfutása,
ahogy átszalad az úton,
belenéz egy borzasztó
kék lufiba, és belehal

NEM MÉRTEM FEL mélységében,
mit jelent gyereknek, szülőnek
lenni, utólag ingok ide-oda,
elfújta a szél a földet, elhordta
alólam bármi, nem mertem
gyerek szülő lenni

SZOTTYADT PAPUCSBAN dülöngél
a hévtől felfelé, dagadt lábbal,
vörös fejjel meg-megáll, próbál
szembenézni a fiatalokkal, akik
félrenéznek, szuszog még talán,
érezkeli is, hogy véget ért a kor,

a kor, amiben fiatalon félrenézett
az ilyen dülöngélő faszik láttán,
aztán még eszébe jut egy s más,
harang- és gyöngyvirág, el se
szégyelli magát, behány düledt
szemmel az emlékeibe

ÁLL EGY FASZI a nappaliban,
meccset néz – évtizedek óta
ugyanazt, a felnőtt
gyerekek lent bulíznak,
csajaik riadtan osonnak
el mellette, legenda lett,
azt hiszi, gólt üvölt
az üres éjszakába

MÉLTATLAN, ha egy nő vagy
férfi este csak fekszik,
mindegy, esetükben hogy ők
voltak a legszebb időbe
szorultak, akik az éjszakát
szövegekkel töltötték, és
méltatlan esetükben minden,
méltatlan a panasz, mikor
méltatlan az öröm alkonyi
felemlegetése

DE VAN AZ AZ ÉDES íz,
anyu palacsintája,
veszel akkor is, ha fogy
ni kell, némán tömöd ma
gadba, és vicsorítasz,
mert meg kell halni, tudod

AZ ÉGEN EGYMÁST METSZŐ repülők
folyamatos robbanása, pamacsok
habbal az államon, ez is álom,

mint mindig, hajnalban felriadva
borotválja valami az életem,
Barbont nyom a késre, azzal
tetovál habzó életkedvet szigorú
fűszálak élére imbolygása

ESTI ERDÉLY
nem értél haza, de
szappant dörzsölsz
tenyeredbe,
és nem hallod
a zajt:
embernyi
szérű omlik alá
benned
mindörökké

PATAKPARTON GALAMBOK tollászkodnak,
gyors folyású víz kapja fel a kihullott
tollakat, rezzenéstelen víztükör viszi
az időt, még mindig ugyanoda

KÉTSZER VOLT, HOL NEM VOLT...

Hallgatta a betűk és a szóköz lenyomásából származó ritmusos csattanásokat. Legszívesebben erre a hangra aludt el. Egy ideig nézte az egyre hosszabb fekete sorokat, aztán szemhéja résnyi nyílásból már csak a szövegtömböket látta, majd behunyt szemmel figyelte, ahogy az apró csattanások belesimulnak az álmába. Volt, amikor azt álmodta, hogy minden billentyű lenyomása egy apró vonat zakatolása, volt, hogy álmában egy kedves arcú öreg néni paszulyt pucolt, s a fazékba dobált paszulyszemek hangja helyettesítette egy-egy lassabban begépelte szó zaját.

Botondnak volt már gyakorlata a zajok álomba fésülésében: egész életében a testvérével lakott, így az évek során megtanulta a kis téren való osztozkodás nehézségeit játékokká formálni.

Más választása úgyse volt: amikor évtizedekkel ezelőtt szülei elhatározták, hogy részt vesznek a kísérletben, elfogadták azt a feltételt is, hogy gyerekeik egész életükben azon a bolygón, egy városban és egy lakásban élnek, bármi történik. A predesztináltság olyan formája ez, ami annyira idegesítően betartható és egyszerű, hogy az ember legszívesebben folyamatosan próbálna felszabadulni alóla.

Cserébe a tudományok iránt érdeklődő szülők úgy érezték, hogy valami igazán fontosnak a részei, és bár vitatott volt az élet fölötti rendelkezés ilyesfajta formája, ők hittek benne, hogy nem tesznek rosszat azzal, ha gyerekeik úgynevezett psziché-ikrek lesznek. Így vállalták azt, hogy gyerekeik bár különböző neműek, mindenben egyező személyiségjegyekkel születnek meg.

A kísérlet néhány évig csak egy hipotézis volt arról, hogy ugyanazzal a személyiségtypussal, temperamentummal rendelkező, ugyanazon a helyen élő, ugyanazokat az iskolákat végző, ugyanolyan anyagi körülmények között élő férfiak és nők élete között mekkora különbség lehet.

Miután elérhetővé vált az előfeltételezés igazságértéknek kikísérletezése, pályázatot hirdettek: keresték azokat a fiatal párokat, akik vállalják, hogy a még meg nem született gyerekeik részt vegyenek ebben a kísérletben. Cserébe járt egy lakás, a gyerekek egész életére való ösztöndíj, kiemelt figyelem,

orvosi kezelések és kövérbetűs rész a világ nagy felfedezéseiről szóló adattárban. Hogy kit mi győzött meg – a szűkös anyagi helyzetből való biztonságos kilábalás, a neve halhatatlanná tétele, vagy csupán a kíváncsisága – nem tudni.

Botond és húga, Kinga születése között négy perc telt el. Bár a személyiségek klónozása megoldható lenne több év különbséggel is, a kutatók nem tartották relevánsnak a nagy korkülönbséggel rendelkező testvérpárok boldogulása közötti különbség mérését.

A kutatópáros gyerekei viszonylag korán, kisiskolás korukban tudták meg, hogy mibe születtek bele. A szülők lassan, az ikrek korának megfelelően adagolták az információkat, így elérték, hogy különösebb trauma nélkül éljék meg, elkerülve azt, hogy csodának vagy orvosi játéknak gondolják a létezésüket. Azt gondolnánk, hogy a humanoid robotok mellett élő emberek világában már sokkal egyszerűbb elfogadni bármit is, de nem: még mindig vannak előnyben részesített bőrszínek, egyenlőbbek az egyenlőknél.

A nemek közötti egyenlőtlenség viszont megszűnni látszik, néha válik csak a közbeszéd tárgyává: miután évekig csak a tudomány foglalkozott vele, majd az egyszerű ember fejtette ki folyamatosan olykor nem kulturált és logikusan megalapozott véleményét a témáról, most ismét a szakmai szintekre került.

Sokéves kutatás után arra jutottak, hogy annyiféle tényező befolyásolja egy ember szakmai és magánéleti sikereit, hogy csak gondosan előkészített kísérlet segítségével lehet megközelíteni az igazságot, hogy vajon boldogulhat-e egyformán egy férfi és egy nő, lehet-e ugyanolyan elismert ugyanazokkal a képességekkel és tapasztalatokkal.

Bár nem határozták meg semmilyen szinten, hogy a kísérletben részt vevő testvérpárok milyen pályát választhatnak, a szülők kiválasztásánál figyelembe vették, hogy sokféle szakma képviselőjét célozták meg toborzó karavánjukkal, így került a csapatba szalagmunkás, robottervező, reklámszakember, orvos, jogász, tengerbiológus, repülőgép-szerelő, de akadt köztük néhány, a már ritkaságszámba menő tanár is.

Ezzel szemben állt a kontrollcsoport, ahol hasonló környezetből származó, hasonló célokat hajkurászó emberek dolgoztak fejlődésért, pénzért, boldogulásért.

Ezt a két csapatot figyelték évtizedeken keresztül. Méréseket végeztek, EQ és IQ tesztek különböző fajtáit próbálgatták rajtuk, személyiségcsoportokba sorolták, foglalkozásuk alapján kategóriákat és karrierbeli állomá-

sokat különítettek el. Külön pontozták a furcsa párosokat: a kamionsofőr-ként dolgozó lányt, kinek az öccse óvóbácsinak állt.

Az életet megkönnyítő ösztöndíjjal, a kutatás iránti, bolygókon átívelő érdeklődéssel egy dolgot biztosan sikerült elérniük: kineveltek egy nemi hovatartozásra rágörcsölő szorongó nemzedéket.

Botond tizenhat évesen diplomázott nefrológia szakon. Bár a vese belgyógyászatának tudományága nem volt egy népszerű irány, ő mégis ragaszkodott ahhoz, hogy valami olyasmivel foglalkozzon, amibe nem igazán tudnak beleszólni a kísérlet vezetői.

Szíve mélyén valahol mindig haragudott a szüeleire, amiért ilyen sorsot szántak neki. Noha sohasem volt kifejezetten hátránya belőle, zavarta, hogy kísérleti egéreként él, naplót vezet, és úgy tesz, mintha kiemelten fontos volna, ami történik vele nap mint nap.

Botondnak volt egy elmélete arról, hogy a legtöbb emberben van egy processzor, ami a nap végén úgyis felülírja a többi munkáját, és elhiteti az emberrel, hogy bármi is történt, bármennyire is szerény és társadalomba beilleszkedni tudó felnőtt lett belőle, ő úgyis egy különleges kor még különlegesebb szülöttje. Ezért zavarta annyira, hogy a kísérlet miatt ez még felerősödik, a megfigyelt emberek többsége meg van győződve, hogy a társadalom hálás lehet neki, mert ő naponta leírja, hogy mit álmodott, és az mennyire közelítette meg a testvére álmának tartalmát.

Görccsösen kereste, hogy miben különbözik testvérétől: bár mindig jó volt a viszonyuk, egy idő után az is zavarta, hogy Kingát ugyanaz idegesíti, mint őt, ezért gyakran napok teltek el úgy, hogy a kötelező társalgást leszámítva egymáshoz se szóltak.

– Legalább a dallam, amit magamban dúdolok, az az enyém – morfondírozott Botond.

„Jó, hogy itt legalább egyedül vagyok” – pötyögte be Kinga.

A MÁSKÉPP FONÓDÓK

Minden hajnalban együtt indultak el a kocsiszínból. Szerették figyelni, ahogy a másik sárga falába beleütközik az első útbaeső utcai lámpa fénycsóvája. Valahogy az amúgy giccses dolgok is szerethetővé váltak, ha együtt mosolyoghattak a reggelek komolyan nem vehetőségén.

Kitűntek a többi villamos közül: bár sokat megélték, vázuk friss és modern volt, belsejük nem árasztotta az ülészetekbe melegedett kiöntött sörök erjedt szagát, ami a társaikra jellemző volt.

Pályájuk elején megbeszélték, hogy mindent, amit csak lehet, együtt fognak csinálni. Hittek benne, hogy ha nagyon akarják, évtizedek múlva is szeretettel tudnak a másokra nézni, amikor elrobognak mellette a kocsi-színben, akkor úgy lesz, és kész.

Kicsit eltért egymástól az útvonaluk, és pont ezzel a néhány állomásnyi kerülővel tudták elérni azt, hogy mindig legyen miről mesélni a műszak végén: a nagy tiniszervezetekről szóló történetek, a becsicscentett barátok okfejtései a párhuzamos univerzumokban rejlő lehetőségekről, a rossz irányba felszálló turisták kétségbeesett térképforogtatással váltakozó útvonalfigyelése, és ezek folyamatos ismétlődésével mindig új rétegek jelentek meg. Nagyon szórakoztatta őket ez a sok közösen értelmezhető, de külön megélt élmény.

Néhány év munka után már típusokat különítettek el: a naponta rajtuk és bennük megforduló sok ezer embert biztonságos kategóriákba pakoltatták, s így már nem is volt olyan félelmetes az a rengeteg gyomorfalba taposó idegen még a világ legforgalmasabb útvonalú villamospárosának sem.

Néha kicsit unták a folyamatos négyeshatosozást: ők tudták, hogy a kapcsolatuk több, mint a neveik kényszerű összeolvasztása. A nap folyamán jelezték a másoknak, hogy gondolnak rá: egy sárga szórólappal Újbuda központi metrólejárója előtt, a szélirány pontos kiszámításával létrehozott kis villamosszerű madártoll-kígyóval a Margit-hídnál vagy éppen a Mc Donald's-tól elcsent közös szimbólumuk, az egymásba fonódó sárga villamosokat ábrázoló papírcacskó elhelyezésével a Moszkva téren.

Így tették egymás számára elviselhetővé a hajnaltól éjszakáig tartó műszakokat. Amikor egyikük kevésnek érezte az elektromosság erejét, és valami másra vágyott, eszébe jutott egy apró kedvesség, és máris olajozottabban szelte a síneket.

S így váltak az elviselhető napok szerethetővé: hiszen bármiféle nyűg és festékkopás eltörpült ama tény mellett, hogy tele voltak olyan pillanatokkal, amelyeknek már a megélésénél tudták, hogy milyen szerencsések, hogy ezekre valamikor visszaemlékezhetnek.

ÉLETSZEGÉLYEK

Fehér, barna, szürke. Attól függően, hogy éppen hol terítették el, több-féleképpen határozták meg a színét.

A menyasszonyi ruhákat készítő lány a krémszín helyett tojásbéj színű pacákat emlegetett, a grafikusként dolgozó lakótársa színkódokat hozott fel érvnek a furcsa megnevezés ellen.

Egyszerű, kevés mintát tartalmazó, rojt nélküli, barna szegéllyel körbeölelt szőnyeg volt ő.

Méretének, könnyen tisztíthatóságának és gyors alkalmazkodóképességének köszönhetően kalandos életet élt: négy lakásban teljesített szolgálatot élete során.

Első lakásában egy tisztaságmániás harmincas volt a gazdája. Kicsit örült-nek találta, de úgy gondolta, hogy ha valaki éppen azt hiszi, hogy nem figyel senki, akkor az a normális, ha örült. Minden második nap kiporszívózták, letörölggették illatos vízben leöblített puha ronggyal. Hetente kikefélték és lesimogatták a szegélyét. Bár szerette a tisztaságot, a simogatást és a szegély ölelését, meg volt győződve, hogy mindkettőjük számára könnyebb lenne, ha néha engedné, hogy nyugodtan befészkelődjön a rostjai közé néhány porcica. Néhány hónapig tartott a kapcsolat, a nő egy külföldi munkalehetőség miatt elköltözött, a lakásból elajándékozta hűgának a használható dolgokat, így a szőnyeget is.

Második tulajdonosa egy könyvespolc elé helyezte. Fontosnak érezte magát, hiszen mindenki hozzá menekült, amikor mezítláb próbált eljutni valami olvasnivalóért. Időnként ő is bámulta a könyveket, s mikor senki se figyelt, a polccal szövetkezve a földre juttattak néhány okosan kedves kiadványt. Ebben a lakásban olvasta el az *Életem ártatlan örömeit*, a *Nemo kapitányt* és néhány látós novellát. A legnehezebb a lapozás művészete volt: hol a huzat, hol a macska segítségével tudott oldalt váltani, de mivel mindkettő nagyon kiszámíthatatlan, önfejű dolog volt, így előfordult az, hogy hetekig ugyanazt az oldalt kellett újraolvasnia unalmában.

(Egy fiatal erdélyi író novellájának egy oldalától minden nap egy kicsivel szomorúbb lett, három nap után már a legyeket is kérlelte, hogy segítsenek.)

A lány aztán felújította a lakását, a szőnyeg a nagyapjához került, nem talál az új stílushoz, magyarázta és tekerte is fel az éppen Terry Pratchett egyik könyvéért lobbizó szőnyeget.

Az idős embernél nagyon jó dolga volt: végre összebarátkozhatott a porcíkákkal, barátjává fogadott néhány hajszálakból és kutyaszőrből összefonódott pamacsot, akik minden szellőztetéskor légszűrőföztek egyet, majd friss hírekkel és pletykákkal huppantak vissza a szőnyegre. Néhány vörösborfolttal is összebarátkozott: az özvegyember hosszú parki sétáinak, a sok együtt elfogyasztott sütőtöknek, a kettesben áttársasjátékozott téli estéknek köszönhetően újra társra lelt. A szőnyeg annyira örült a rajta nehézkesen csoszogó boldogságának, hogy még az sem zavarta, hogy vörösbor-foltokat és dupla terhelést hozott neki ez az új kapcsolat.

Itt is olvasható, itt is nyugalomban élt, néha még el is érzékenyült a két önféjú öreg összecsiszolódásának mindennapi sutaságain. Néhány együtt eltöltött év után úgy döntöttek, hogy a félretett pénzüket, az utolsó éveiket és az egymás társaságának való őszinte örülést nem hagyják elveszni: egyikük félretett pénzét egy lakókocsira, a másik maradékainak egy részét konzervekre költötték, és nekivágták a mindkettőjük fiatalokból kispórolt világjárásnak.

A szőnyeget, ahogy sok más ósdinak tűnő dolgot, az új bérlő kidobta. A szemetes konténernek támasztott szőnyeg néhány napig nagyon elkeseredett volt: verte az eső, ráfagyott kirojtozódott szálaira a víz, minden belesimult porcica tüszögött rajta.

Aztán egyik nap egy kóbor kutya szaglászott arrafelé. Fenekével ledöntötte, a szőnyeg a sokéves gyakorlatnak megfelelően kiterült, majd izgatottan figyelte, hogy mi lesz. Néhány másodperc szaglászás után a kutya kicsit odébb húzta a kukától, kettőt kapart a mancsával egy spagettifolt nyomán, majd szép lassan, kakaócsiga formában elhelyezkedett rajta, eltakarva a kopott színekkel csatázó foltráncokat.

Nagy Attila

GÓTIKUS

Gótikus regénybe illő
A hétköznapi, az ünnep.
Az indíttatás, indítás
Lelkesít – s befülled.

Szétfut az agy, a sejtjeink
Vitustáncolva rángnak.
Annyiféle cafrang-garral
A nagy nihilbe rántnak.

Gótikus regénybe préselt
Oldalnyi szirmok bűzlenek.
Vonulnak előtted elegánsan,
Gótikusan a hűtlenek.

TÖREDÉK EZ IS

...Nem hagyatják el az ember
De néha úgy marad magára
Mint felmetszett mellkasban a szív
Ver még – de egyre hűl...

VIVERE

Kié lesz majd a könyvtáram,
A féltve őrzött könyveim?
Szétdobálják őket is, mint
Lim-lomot vagy rongyot?

Nem lettem bölcsebb általuk,
S a világ sem ment előbbre –
De íze is van az olvasásnak.
(Ami át nem adható...)

Kié lesz az a néhány pipa,
Melyeknek nyugalmam köszönhetem,
A ritkát, az illatot? –
És tollaim, az annyiféle...

Lenne még, ami szíven üt?
Tavak tavaszi éneke,
Hogy nincs halál, csak elmúlás van –
Hogy könyvben az íge: *vivere*...

LEVÉL A SZÉLBEN

FÜST MILÁNRA ÉS DSIDA JENŐRE EMLÉKEZVE

Mulandóságom tudatában
Kezdttem el írni verset.
Nem érdekelt, nem érdekel,
Hogy ki minek nevezhet

Éltemben még, avagy ha porom
Nem szennyez már eget és földet.
Látomásaim *hulladéka*: vers, mely
Levél a szélben – szabadon pöröghet.

Örökség lesz e hulladék, ha
Megérint egyetlen lelket?
Magányom ne élje senki át:
Elveszít mindent, mi elveszejthet.

Kézfogás tátog kézfogás után,
Pillanat a csók, mert titka nagy.
Mebántás mestere, ne légy naiv:
Da capo, mindenki magadra hagy.

Mulandóságom tudatában
Fogadom el a feledést.
Nem marad arcomnak földi mása.
Fa őrzi így a remegést...

UTOLSÓ CIGARETTA

Szokatlan hideg köszöntött be hozzájuk február elején. Hovatovább a kapcsolatuk is kihűlt, akár egy fűtetlen hálószoba. A férfi műszálas pulóvere esténként szikrákat vetett az elektrosztatikus feltöltődés miatt, miközben leráncigálta magáról. Amióta felesége hirtelen felindulásból belépett egy szektába, nem öltözhetek világosban egymás előtt. A nő rendszerint még azelőtt leoltotta az éjjelilámpát, hogy a virágmintás paplanhuzat ráncai ki-simultak volna önnön mozdulatai nyomán. Anyjáéktól örökölte az ágyne-műt. Seszínű szemeit. A könnyen hívó természetét.

A férfi már nem csúsztotta kezét a takaró alatt felesége erogén zónáinak irányába. Neje áperté kijelentette neki néhány hete, hogy pusztán gyermek-nemzés céljából jöhet szóba a szex közöttük. Odaát, a küsszobában máris két lány és egy kislejű alusza az igazak álmát. A férfinak ennyi bőven elég a gyermekáldásból. Hiába keresett azonban jobb híján a világhálón nőt ma-gának, cigány származásúként azzal kellett szembesülnie, hogy a prostitu-áltak között is ragályként terjed a rasszizmus.

Idegesen rúgta le magáról most a paplant, hogy egyenletesen szuszogó felesége mellől felkelve, kibotorkáljon a konyhába. Miközben egyik ciga-rettát szívta a másik után, hallgatta, amint a mosogató lefolyója bűzös koty-valékot öklendez föl bugyborékolva. A földszinti lakások átka a csőrendszer eldugulása, minek következtében az emeletekről lezúduló szennyvíz elön-ti az alatt lakókat. Felesége gyülekezetének pásztora felajánlotta ugyan, hogy kifizet egy szerelőt, aki csőgörény segítségével megszünteti majd ná-luk a dugulást, a férfi azonban semmilyen segítséget nem hajlandó elfo-gadni attól az embertől, aki tönkretette ezt a cigányszerelmet.

Megfigyelte különben, hogy a fölöttük lakó magányos fiatalember elő-szeretettel készíti el az ő kedvenc kajáját. Minden másnap darás tészta jön fel ugyanis a lefolyóból. A férfi nem sokat tud erről az albérlőről. Azt sut-togják a lépcsőházban, hogy a fiú közönséges táppénzcsaló. Igaz, akik ezt a pletykát terjesztik, a férfira csupán a bőre színe láttán rásütötték, hogy a csa-ládi pótlékból él.

Elnyomta az utolsó csikket, és türelmetlen mozdulattal lesöpörte az asz-talról a szektának felesége által olvasott propagandakiadványát. Aztán az ablakhoz lépett, hogy kiszellőztesse a konyhából a füstöt. Meglepetve kons-

tatálta, hogy fönről parázs hullong a ház előtti gyepre. A férfi hirtelen ötlettel kihajolt a párkány fölé, és fölfele pislogott. Odafent a ritkás hajú fiatalember cigarettázott konyhája ablakában. Amint meglátta a leskelődő férfit, mosolyogva intett neki. Emez tétován viszonzta a mozdulatot. Átfutott az agyán, hogy a srác talán tényleg táppénzcsaló. De legalább köszön egy roma csávnak is.

ÚJ OLVASÓ

Az ápolatlan külsejű, magából penetráns szagot árasztó férfi egy pénteki napon jelent meg a könyvtárban. Szinte érezte, amint átszúrják őt a mindenünnen érkező döbbségek tekintetek. Ruganyos léptekkel, elfogódottság nélkül sietett a kölcsönzőpulthoz. Tisztelettudó modorban közölte a bibliotéka egyik munkatársával, hogy be szeretne iratkozni az intézménybe. A középkorú nő hányingerral küszködött az orrfacsaró bűz miatt, miközben előhalászta egy fiókból a kitöltendő papírokat. A férfi sztoikus nyugalommal diktálta be nevét, bőrének kreol árnyalata úgyszólván árulkodott volna származásáról. Akkor sem jött zavarba, amikor azt a kérdést adresszálták hozzá, mi az állandó lakcíme. A helyi hajléktalanszálló címe csúszott ki a száján, holott a lepusztult állagú épületben sohasem tartózkodott életvitelszerűen. Ott egyáltalán nem lehet inni, s különben is kirabolják az embert, amíg alszik a piccsén. Amikor gyöngybetűkkel írta alá a beiratkozási okmányt, az éppen közelben lábatlankodó könyvtárosoknak kissé elkerekedett a szemük. Talán arra számítottak, hogy két kereszt kerül majd a lap aljára. A férfi öt- és tízforintosokban fizette ki az éves könyvtárhasználati díjat, aztán a számára kiállított olvasójegyet magához vette, s az újságos polchoz sétált. Akik bizalmatlanul követték minden mozdulatát, egyszeriben ledermedtek. Hogy, hogy nem, a *Wall Street Journal* került a kezébe. Levetette magát az egyik fotelba, s komótosan lapozgatta az idegen nyelvű kiadványt. Később eltűnt a polcok között, vagy egy óra múltán került elő. Szakkönyveket, enciklopédiákat cipelt magával a kölcsönzőpulthoz; mintha bölcsész válogatott volna egy referátumhoz szakirodalmat. A műszakvezetőt ezúttal egyáltalán nem zavarta a mélyszegénység átható szaga, amint gyakorlatlan lebonyolította a kölcsönzést. A férfi búcsúzóul meghajolt, a könyvtárosok kórusban és jól hallhatóan köszöntek neki. Kifelé haladtában megállt

az egyik gyermekétkeztetési alapítványnak az előtérben felállított adomány-doboza előtt. Nem csupán aprópénz csillogott az átlátszó műanyag tartóban, valaki nagy címletű bankjegyet dobott be. A férfi magához szorította a könyveket, és csak csodálkozott. Nemigen tapasztalta meg eddigi életében, hogy az emberek jók volnának.

A KASSZÁNÁL

Megkérdi tőlem a pénztárosnő, megszámloltam-e a zsemléket a papírzacskóban. Konokul hallgatok, várom, hogy észbe kapjon. Hogy rájöjjön, számolni az ő dolga. Zsemléket, aprópénzt, mindent. Még a szobám sarkait sem olvasom össze otthon, ébredés után, pedig néhai nagyanyám szerint ez a feltétele annak, hogy az álmaim teljesüljenek. Valaha voltak álmaim. Szolid garzon a nyolcadik kerületben, reggeli zötykölődés a villamoson a munkahelyemig. Az utastérben pletykák keringenek, megnyugtatóan lankasztó a monotonía. Ilyen ábrándokat kergettem a vidéki ház udvarán, miközben a vizesvödört cipeltem a kerekés kúttól a disznóvályúig. Ehelyett három kisfiam csivitel mellett a kasszánál, s az ember tartana el, ha nem vonult volna börtönbe három hónappal ezelőtt. Veszekedéseink hevében mindig a disznóvályút emlegeti. Paraszt néember vagyok az apósom szemében is. Ő még pajszerrel dolgozott fiatalkorában, férjem azonban a modern riasztórendszereket is megtanulta már kikapcsolni. Még hogy nincs fejlődés ebben a szakmában. Ha az uram kirámol egy kisboltot vagy egy raktárhelyiséget, pár hétig van mit ennünk. Olykor kapok tőle egy ékszert vagy egy kosztümöt, amit sokáig bámultam előzőleg a kirakatban. A maga módján figyelmes hozzám. Ha ruhát vásárol nekem, nem kell méretet vennie rólam. Naponta többször hanyatt dönt a rekamién, behatóan ismeri hát a testemet. Titokban tettem be magamnak a pesszáriumot, már a három rajkó is szétszed engem, egy negyedikre gondolni sem merek. Csillogó fekete szemükkel pislognak fel rám most a kasszánál, miközben a pénztárosnő közli velem a végösszeget. Húsz forint hiányzik, kérlelőn tekintek miteszteres arcába. Közömbösen bámul vissza rám, majd szó nélkül kivesz két zsemlét a zacskóból, s int, hogy a többit vihetem. Lenézek a fiúkra, elmorzsolok egy könnycseppet szemem sarkában. Valaha voltak álmaim, és nem tudtam, hogy ennyire szörnyű az ébredés.

Fellinger Károly

TESTMANIPULÁCIÓ

Nézem az ebédlő szőnyegét.
A szőnyeg mintái, akárcsak az egér
után nyargaló fekete macska,
átszaladnak előttem,
elrohanva, menekülve a valóság elől.

PIRULÁS

A tények libasorban
felsorakoznak mögém,
a valóság
nem tehet mást,
minthogy
a hátam mögé bújlik.

A legtöbb, amit
megengedhetek
magamnak,
hogy egy helyben
maradok.

TOJÁSHÉJ

Amikor jövök, már messziről integet,
akárcsak anyám, aki nehezen ismer fel
bárkit is, amikor jövök, már messziről
integet a halál, s én visszaintek neki,

széttárt karokkal fogadom, szívembe
zárom egy életre, mire ő szabadulni
akar, levegőt venni, én meg csak írok,
felírok neki egy időpontot a sors
könyvének belső lapjára, amit Isten
nagy becsben tart, egyedül csak
a halálnak kölcsönöz, mintha
az élete függne ettől, akárcsak
anyám, úgy néz a jövőbe,
akárcsak anyám, akinek megesszik
a tyúkjai a frissen tojt tojásokat,
s nem tudja, mitévő legyen.

PATKÓNYOM

Az én Istenem olyan,
akár a legfiatalabb
anyai nagynéném,
aki mindenkivel jót tesz,
aki majd virágot és koszorút
visz az ő sírjára,
erre meg tudna esküdni,
a szívével lát, mint a mesékben,
a virágot vivő személyekben
meg annyira biztos,
akár a teremtő létezésében.

MEMENTÓ

Jól él a halál,
de nem érzi magát
kiválasztottnak,

annak csak a halandó
lelkek képzelik magukat,
olyan, akár a költő,
aki a verseit költi
a szavakra,
némaságát pedig
feláldozza a csönd oltárán,
miközben szemtanúi
lesznek a tények,
mert azok aztán szeretik hallgatni
a saját szavukat,
amint a fülükbe
forró ólmot öntenek.

DIVAT

A lehetőség előbb vagy utóbb, de
mindenre sort kerít, megelégszik a
kiskapukkal, a hátrafelé szaladó,
a véletlent kiszimatoló, nagyorrú
szabadsággal, aminek a szóbeszéd
szerint hatalmas szerszáma van.
A lehetőség tudja, hogy a pokolnak
nagyobb a füstje, mint a lángja,
miközben a rábeszélő angyalokról
másolja le a házi feladatot,
amikor azok éppen a teremtővel
vannak elfoglalva.

Tamás Dénes

TALÁLKOZÓ

(RÉSZLET AZ ÉLŐ HÁZ CÍMŰ REGÉNYBŐL)

„Lelépek.”

Ez a szó futott át a férfi fején, miközben felállt az asztal mellől, és elindult a tánchelyiség hátsó ajtaja irányába. Hátra se pillantott, csak a lépteire figyelt, megpróbálta minél kimértebben, magabiztosabban egymás után rakosgatni a lábait, így tompítva az alkoholfüggönyözte agyába benyilalló büntudatát, miközben merően előre nézett, tekintetét a terem túlsó végében található ajtóra szegezve, mint akinek valamilyen sürgős, halaszthatatlan dolga van abba az irányba, ezért nem néz bele senkinek a szemébe, csak határozottan lépked, megnyújtja lépteit, mert csak így tud egyensúlyra lelni egy hullámok által lökdösött, himbálózó hajón, ami nemcsak himbálózott, hanem el is akart sülyedni, ezért kellett gyorsan eltávozni róla, ezért kell a magabiztosság látszata mögé bújva, de mégis fejvesztetten elrohanni, elérni a terem túlsó végében található ajtót, feltárni, kilépni rajta, és végre elindulni abba az irányba, amerre az egész nap benne bujkáló szorongás szólította.

Hihetetlen, de majdnem mindenki eljött. „Hiába, húsz év nagy idő”, szólalt meg röhécselve a férfi mellett Alfréd, miközben az asztal mellől mustrálták ezen a kései órán már csak szédelgő, düledező lényeket, az elmúlt, hosszú években felnőtté vált, kitelt, megasszonyosodott volt osztálytársaikat. A férfi egyből nem válaszolt, nem tudott válaszolni, egy pillanatra beleszédült a mondat által kivájt csendbe, ami mint egy mély gödör kezdett terpeszkedni kettőjük között. De aztán megköszörülte a torkát, és ráhümmögött erre a mondatra, amivel elismerte, nyugtázta azt, ami ennek a látszólag egyszerű mondatnak a hangsúlyozásában rejlett, a tudálékos, önteltségről árulkodó élt, amit az összetartozás látszata érdekében felkínáltak neki, az összetartozásért, ami a közös múlt miatt megillette kettőjüket. Csak ketten voltak fiúk az osztályban, akik már a férfiasságuk jogán is mindig többre voltak hivatottak, mint a többiek, a lányok, a mindig csacsogó, üresfejű „tanítónéjelöltek”. Ráhümmögött, majd Alfréd felé is kacsintott, hiszen ezt kérte tőle Alfréd, ezt várta el viszont, egy múltbeli lény megnyilvánu-

lását, akivel ki lehet röhögni, le lehet fitymálni az esetlenségüket felfedő embereket.

Ezzel a lényel akart találkozni Alfréd akkor is, amikor néhány éve, egy esti órában felhívta telefonon. A semmiből jött ez a telefonhívás, hiszen több mint tizenöt éve nem hallottak semmit egymás felől. „Hogy szolgál a tudatalattid?”, röhögött bele már az elején a telefonba, ezzel ütve meg azt a hangot, ami szerinte járt a férfinak, hiszen tudhatta még, emlékezhetett rá, mind a ketten olvasták a középiskolában az *Egy illúzió jövőjét*. De ezenkívül nem lehetett semmiben biztos, így nem is hozzá beszélt, hanem – döb-bent rá a férfi – egy számára is alig ismerős alakhoz, egy fiatalemberhez, akinek karcsúbb a dereka, mint az övé, fiatalabb és keskenyebb a szája, nagyobb és világosabb a szeme, legalábbis ez a benyomása támadt a férfinak, amikor végül kibökte Alfréd a tulajdonképpeni kérését; „segíts rajtam”, csuklott el úgy az ötödik mondat környékén a hangja, elbutultam, eltunyultam, elhíztam, jelentette ki, nem olvasok már semmit, „csak a kocsikon és a pénzen töröm a fejem”, tért vissza a hangjába a gunyoros él, amiből már az is érződött, dehogy van bajban, dehogy kéri a segítséget, hanem megint csak villogni akar, megint csak szerepel. Pedig a hangjának elcsuklása még egészen őszinte volt, ahogy a várakozás is arra, mi fog elhangzani, talán egy idegen szavakkal teletűzdelt, tudálékos kórmeállítás, esetleg egy furmányos, többértelmű tanács, ilyesmit várhatott el a férfitől Alfréd, csak arra nem számított, hogy komolyan fogják venni a kérését, és megpróbálják megérteni, mi is van vele. Erre azonban már nem volt szüksége, érződött, a komoly, erőltetetten őszinte és közvetlen hang, amit megütött a férfi, kényelmetlen számára, irritáló, egyenesen idegen, ezért amikor a családja felől kezdtek kérdezgetni, már nem bírta ki, hogy ne vágjon vissza; „ezt pont te kérded, Kristóf?”, kérdezte felháborodást mímelve, „egy örült herceg voltál nekem”, és a férfi egy régi vágyáról kezdett regélni, miszerint nem akart mást az élettől, mint egy szobát tele könyvekkel, amiben meghúzhatja majd magát, ahol élete végéig olvasgatni fog és könyveket írni. „De hiszen én ebben a szobában élek ma is”, kapta el végre a ritmust a férfi, amitől mindkettőjükből felszakadt a feszültség, tele szájjal röhögni kezdtek, a helyzethez képest túlságosan felszabadultan, mintha ezzel megúszhatnák a szembenézést azzal a sötét hatalommal, aminek árnya fenyegetően ott bujkált félszeg, bukdácsoló mondataikban.

Rákacsintott a férfi Alfrédre, hogy érezze, minden még a régi, hogy még képes arra, hogy a közös, sokat próbált tekintetükkel nézze az asztalok mellett szétfolyt vagy éppen a táncterben reménytelenül keringő „tyúkanyói-

kat” – röhögtek fel megint hangosan. Pedig már nem figyelt oda a férfi, nem érdekelte ez az egész szövetségesdi, már csak az Alfréd mondatában rejtőző hívást próbálta követni, az keringett a fejében, kiélezve azt, ami a kora délelőtti megérkezésük óta történt, és ahogy többet időzött ennél a mondatnál, többet törte rajta a fejét, hirtelen belobbant minden, mint alkohollal lelocsolt máglyarakás, lángolni kezdett, ő pedig iszonyodva és megbabonázva nézte, hogyan szórja szét a falra a tűz táncoló démonait.

Kora délelőtt a városban először Petrával találkozott. Fél fenékkal támasztotta az iskola alacsony fémrácsos kerítését, ahol annak idején ő is sokat ücsörgött fiútársaival, sóvárogva-fixírozva a suliból kirajzó lányok még hamvas magakelletését. Még egyedül volt Petra, ő is korán érkezett, hozzá hasonlóan, aki egész életében krónikus koránérkező volt. „Sohasem volt egyetlen jó érvem sem arra nézve, hogy lekéssek egy találkozást”, szokta mondogatni, pedig többről volt szó ennél, arról, hogy ő nem tudott elkészni, nem tudott lemaradni semmiről, mert sohasem veszítette a szeme elől az időt, mindig érzekelte, mintha az agya helyett folyamatosan egy felhúzott óra ketyegett volna, ami mindig jelezte az idő múlását, ezáltal téve megfigyelhetővé annak könnyörtelen, egyenletes folyását. Nem egyből tett szert erre a képességre. Kellettek ehhez az egymásba süppedő évek, amelyekbe fiatalsága idején foggal-körömmel kapaszkodott, megpróbálva minden pillanatból kicsikarni az őt megillető örömöket, ahhoz, hogy az évek múltán megengedőbb legyen, elnézőbb az időben elmerülő, az időbe belefulladó eseményekkel, emberi arcokkal szemben, ahhoz, hogy férfikora derekára már úgy engedje el magától az alászálló éveket, mint holmi papírhajókat egy szélborzolta erdei tavon. Nem fájtak már a veszteségei. Nem az érdekelte, ami elhagyta őt. Mint aki a tó tükrére mered, csak nyomokat látott, hátrahagyott jeleket, ábrándos rajzolatokat, szétmozgó hullámokat, miközben azt is tudta, érezte, hogy mindez alatt ott munkál a felületen opálosan áttetsző, majd lennebb sötétzöldbe összeránduló, megfoghatatlan mélység.

Így az idő lett a legfőbb szenvedélye. Mindenütt a titkos hatalmát sejtette, érezte. Tudta, az idő az, ami hagyja feltűnni, megmutatkozni a dolgokat, ahhoz, hogy a következő pillanatban szét is tapossa, meg is semmisítse őket. Nem adta meg magát ennek a hatalomnak, ki akarta ismerni a természetét, ezért lesett ki rá még zenehallgatás közben is, eltelve felajzott, megbokrosodott természetével, de benne érezte csordogálni az esti kocogásban, a barátokkal való sörözésben, sőt még a szeretkezés hol zilált, hol ütemessé váló mozdulataiban is észlelte munkálkodni. Néha olyan érzés fogta el, mintha valamilyen puha, szürke por terített volna be mindent kö-

rülötte, mintha egy örökös hóesésben kellett volna kivennie a világ éleit és körvonalait. De néha kiélesedtek a viszonyok, hihetetlen intenzitásra tetek szert, általában akkor, amikor valami készült befejeződni, végleg elmúlni. Mintha egy kivégzésre nézett volna alá ilyenkor, ahol egy messziről jött idegen megadóan, éppen az idő pallosa alá nyújtja lemeztelenített nyakszirtjét. De nem érte be ezekkel az élményekkel. Időmintákat vett az erdei sétából, a reggeli teázásból, a vonatra való várakozásból, ahogy az írással való vesződésemből, a munkavégzésből is, de a nagyobb időtávok is érdekelték: házasságának ideje, gyerekének növekedése, de leginkább saját élete, amit rosszabb pillanataiban egy, az idő elemésztésére specializálódott, csupasz és hosszú, mérgező szőrökkel dúsan borított hernyónak érzékelt. Élete egy hosszú gyomorcsatornának tűnt, amiben az idő megemésztése zajlott, tetteit, cselekedeteit pedig úgy látta, mint az emésztést befejezően maga után potyogtatott időcsomagokat. De azt is kezdte érezni, ahogy életének kurtá ideje egy nagyobb időfolyamba illeszkedik, egy nagyobb keresésbe, ami hordozza őt, amit ő legfeljebb csak kiszolgál anélkül, hogy értené, mit is. Miért ilyen ez az élet? – kérdezgette gyakran. Miért ezekbe a szétszórt szekvenciákba állt bele, ezekbe az időben rettenetesen rövid mozzanatokba, amelyekben mégis benne van az élet egész emlékezete? Miért ezekre a végtelenül törekeny, alig felizzó, már kis is hunyó, önmagukat a halálba másoló, elfuserált lényekre bízták rá, hogy továbbvigyék az életet? Hiszen egyetlen hatalmas dolog, valamilyen határtalan, önmagában, önmagától fejlődő életmassza is elhordhatná az élet terhét. Talán jobban is. Lassan dagadozna, gyarapodna, haladna előre egy még nem is sejtett cél felé. Valamit keres az élet – kellett rádöbbennie. Valami rettenetesen és felfoghatatlanul szabad indult el útjára az élettel, aminek kell a milliárdnyi lehetőség, hogy kipróbálhassa magát bennük, ahhoz, hogy kikísérletezhessen egy még nem is sejtett lehetőséget. De hogy mi lehet az, ami keresés az életében, ami keresés őbenne, hiába méregette cselekedeteit, kósza, tétova gondolatait, arra sehogy sem tudott rájönni. Így maradt neki az idővel való foglalatosság, az időn való merengés, ami, ahogy teltek az évek, egyre inkább az időkígyó tánca általi delejezettségévé változott.

Elég volt megpillantania Petrát az iskola fémrácsos kerítésén ücsörögve, hogy tudja: elkezdődött. Hogy ami előző éjszaka a fejében dörömbölt, ami felébresztette álmából, és nem hagyta visszaaludni, az most itt van előtte. De még távol volt attól, hogy bármilyen tartalmat adjon ennek a felismerésnek, sőt nem is egy felismerés volt, ami átfutott rajta, hanem egy gyorsan visszafojtott zavar, ami csak kierősödött, amikor átölelte és arcon

puszilta Petrát; zavar afölött, hogy nem Petrát látja, nem is Petrával találkozik, hanem csak egy félresikerült, szétfolyó másolatával. Őt se látta már több mint tíz éve. Most pedig olyan volt, mintha távolról, szemüveg nélkül kellett volna kivennie egy rég szomjazott, ismertnek vélt alakot egy szétkenődött, minden él nélküli látványból. Pedig minden részletet élesen látott. Mégis pont az vonta meg magát tőle, amit fel kellett volna ismernie. Mert hatalmas, tág szemekre akart rátalálni, telt, erős ajkakra, az arcot keretező borzolt hajtincsekre, soványnak, csenevésznek tűnő, de közben mégis hajlékony, nyúlánk testre, vágyta, hogy ezt az egész kinézetet átjárja valamilyen tanulatlan, érzéki lázadás, ami jelen volt, benne volt a látványban, de jól letompítva, élettelenül, elrejtve egy új testben, egy új, idegen Petrában. Hiába érzékelte, nem tudta megélni, elfogadni ezt a változást. Másról tudott a szeme, a teste, mást akart az összes érzéke, ezért jött még jobban zavarba, amikor átölelte Petrát, mert testének sikamlóssága, remegő, sőt üzérkedő tiltakozása helyett egy ünnepélyességbe és megilletődöttségbe belemerevedett, elnehezült testet kellett átkarolnia. Talán egy pillanattal hosszabban ölelték egymást, mint ahogyan ilyenkor illendő lett volna. Egy pillanattal tovább tartották egymást karjaikban, amiben azonban nem a találkozás öröme remegett, nem az egymásra ismerés melegsége, hanem csak valamilyen kaparó hiány; a beléjük nyilalló veszteség érzete szaladt át ezen a pillanaton, mintha éppen ekkor próbáltak volna két kézzel utánakapni, minden esély nélkül, egy szakadékba zuhanónak. És ez a kinyújtott pillanatot még valami mást is jelzett. Mindennél világosabban tudatta, hogy ezen a kora délelőtti órán nem csupán a húszéves találkozó vette kezdetét, hanem egy hajsza, egy üldözés is egy olyan valóság után, ami már nincsen sehol, amit már nem őriz semmi más, csak testeik, érzékeik vak emlékezete.

Közben mások is megérkeztek. Lassacskán vidám nevetgélésekkel, csörgező szóváltásokkal telt fel az iskola előtti hosszú járda. Rég nem látott emberek köszöntötték egymást, neveiken szólongatták, arcon puszilták, átölelték egymást, kíváncsiskodó kérdések, tétova válaszok röpködtek ideoda; egyszóval az történt, aminek ilyenkor történnie kellett. Azonban ahogy teltek a percek, amíg a szokásosan késők érkezésére vártak, valami más is kezdett megmutatkozni. Amit hiába takart el a látszólag vidám szertelenség, egy-egy alig észrevehető, hirtelen pillantás, néhány suta, tétova mozdulat mégis felfedett. Egy széles mosoly maszkja mögül hosszasan kinéző, lemeztelenítő tekintet, amely alaposan végigmérte a másikat. A lépéseket megakasztó egy helyben toporgás, ami a köszöntéseket megelőzte. Egymástól várnak valamit, ezt üzenték ezek a mozdulatok, na meg azt, hogy köz-

ben mindannyian egyformán félnek, rettegnak, hogy nem találják azt. Kezdetben úgy tűnt, mindenki egyformán egymáshoz tartozik. De hamar beindult egy önkéntelen helyezkedés, egymáshoz viszonyítva a saját helyeik felkutatása, aminek jeleit a jelenből már nem lehetett kiolvasni. Ezért nem is a jelen érdekelte őket, a kérdéseikre érkező válaszokban kínosan kerestek valamilyen régi, ismerős momentumot, amire végre rá tudtak csapni, mert azt remélték tőle, a saját helyüket, a saját hovatarozásukat is elárulja. Minden pillantásuk egy életet mért fel, az idő munkáját szemrevételezte. Így minden ott volt a szemeik előtt. Élesen észlelték az átalakulás, az elfáradás tüneteit, a másokra ráfagyott idegenséget, látták, hirtelen hogyan zsugorodik ajakbiggyesztéssé egy telt nevetés, de nem akartak felismerni, elfogadni ebből semmit, féltek tőle, ezért látták meg egymásban az ismerőst, ezért lelték meg a távolságban az otthonosságot, álltak bele régi, az idők során kihűlt, eljelentéktelenedett barátságokba, szövetségekbe, s próbálták sűrű bólogatással jelezni, hogy semmi sem változott, senki nem öregedett, hiszen mindenki ugyanolyan vicces, kedves, bohókás, amilyen húsz évvel ezelőtt is volt.

„Jól nézel ki”, súgta a férfi fülébe Eszter, miközben könnyedén, illatosan a férfi karjában landolt. Fehér, világoskék mintázatú ruhájával mintha egy könnyed fuvallat érkezett volna meg a fojtogató nyárba. Nem is a szavai találták el a férfit, hanem magabiztos közlekedése, ruganyos mozdulatai, mintha velük a levegőben formált volna meg egy alaktalan szobrot, vonuló testének egy mélyebb, állandóbb, de mégis továbbformázható lehetőségét. Hajvágás után a borbély kezének a tüskés hajon való matatása vált ki ilyen megfiatalító érzést, amibe azonban most nem lehetett belefeledkezni, nem lehetett vele utazni, mert folytatódott az árnyak felvonulása, megérkezett Anikó, Sára, aztán Flóra, és még sokan mások, akiktől még sűrűbb, áthatolhatatlanabb lett minden, míg a legvégén, jól megvárákoztatva mindenkit, Alfréd is bevonult, megkérve és somolygó mosollyal begyűjtve mindenkitől az utolsó érkezőnek kijáró figyelmet.

Túl sokan lettek ennek a helynek. Túl sok lett a reagálnivaló, az emberi szövevény, a férfi úgy érezte, nem tud a többiekre figyelni, ezért a helyet próbálta meg szemrevételezni, a járdát, az iskola előterét, majd ahogy bevonultak az épületbe – az „alma materba”, futott át a férfi fején –, az épület vastag ajtaját, a simára koptatott lépcsőket, a széles márványkorlátokat, a folyosók mélyét, a falakon ottfelejtett, régen élt filozófusokról készült sötét ceruzarajzokat, és várta, hogy ezek a részletek egymásra mutassanak, összeálljanak, hogy ebben a szétszórtságban feltűnhessen egy befogadó egész.

Ami nem akart megmutatkozni. A tápláló anya megvonta magát tévelygő gyermekétől, hátat fordított neki, de közben ruhájának vágatából kivillant vállának meleg, otthonos kerekdedsége.

Egyetlen jele az elképzelhető legnagyobb árulásnak.

Az épület remegő idegensége most több ilyen jelet küldött. Nem fogadta vissza, csak néhány jelentéktelen részletet kínált fel magából, mintha az évek során ezekbe a részletekbe száműződött volna a gazdag valóság, aminek feltámadása, hiába várta a férfi, nem akart elkezdődni. Mert mit lehetett kezdeni azzal az ismerős, rétegzett szaggal, ami akkor tolult a férfi orrába, amikor belépett a magas faajtókon? Ebben a szagban a kövek hidegséget árasztó szaga keveredett a mész és az olajfesték lefojtottan csípős bűzével, de valahol, szinte az észlelhetőség határán ott rejtőzött az egészen a felvizezett káposztalevesek, pityókatokányok zsíros szaga is. Ez a hozzá közel álló, ismerős szag csak jobban kiemelte a hely idegenségét, mert azokra a hosszú évekre is felhívta a férfi figyelmét, amelyek eltávozásuk óta pörögtek le ebben az épületben, amelyek nem nekik teltek, nem őket gazdagították. Ezeket az idegen éveket hordozták a folyosók, a tablók, az osztálytermek, az illemhelyiségek; idegen éveket, idegen embereket szolgáltak ki, amiktől maguk is megváltoztak, átalakultak. Csak az elhasznált, a hibás, a selejtes tudott valamit megőrizni nekik a régmúltból. Egy osztályterem előtt ottfelejtett pad leptagozott, hámló festékének mintázata. Abban már nem telt az idő. Megvetemedett léceivel mintha a megérkezésüket várta volna. De ilyen volt a régi osztálytermükben a poros, előregeedett, nyikorgó parkett, ami, úgy tűnt, miattuk nem hagyta magát felújítani, lecserélni. Kírtartott. Amitől feltárta rejtettebb dimenzióit is. Az ablakok rácsozatán bevágó megfoghatatlan fénysávok ütemesen rakódtak rá lekopott, repedezett, kiszákkásodott felületére. Pásztájukban vonagló árkok, eltömődött, légszomjas fapórusok váltak láthatóvá, a láthatóság azonban nem adott, nem adhatott nekik levegőt, csak vergődésüket, gyötrelmüket mélyítette el. Hogyan lehet az, hogy ebben az osztályteremben utánuk is zajlott az élet? Miért nem törtek össze ettől a padok, miért nem pattantak el az ablaküvegek, hámlottak le a falak? Valami meg kellett őrizze a nyomaikat, itt kell lenniük azoknak a nyomoknak, amiket ők hagytak hátra, ha nem a katedrán és a padokon, akkor a sarkokban, a szutyokban, a nagy, fekete tábla repedéseiben. Mintha egy pillanatig látta volna a foltot a táblán, amit a zsíros haja akkor hagyott hátra, amikor véletlenül nekidőlt a táblának a fejével. Még napokig megsiklott azon a folton a kréta. De nem, nem volt ott a folt, minden ide-

genséget árasztott magából, csak az a szag, az a pad, az a parkett volt ismerős, csak az világított nyugtalanítóan.

Aztán felpattogzott benne egy emlék.

Ott ültek körben, a régi osztályteremben, beszámolva elmúlt éveikről, ki akadozva, ki magabiztosabban hidalva át a szakadékot, ami a jelen és a régmúlt között húzódott. Valamiért elhitték, hogy ez a feladat, a köztes idő kitöltése, az egyetlen lehetséges dolog, amire ilyenkor vállalkozni lehet, mert valahol érezték, a jelenből nem lehet visszalátni a múltba, a múltból képtelenség előretörni a jelenbe, a két tartományt teljesen elvágták egymástól, mint két idegen bolygót, amelyek csak forognak, forognak, egymástól több csillagévnyi távolságra, a hideg űrben.

Flórát pillantotta meg. Éppen hátrafordult az elülső padból, talán kérdezni akart valamit tőle. Csak az arcát látta, kivillant vállig erő, simára fésült hajzata mögül, de közben azt is tudta, a padtól eltakarva egy halványkék, pamut, kiülepedett tréningnadrágot visel. Furcsán merev, ünnepélyes volt az arckifejezése, mintha egy régi, megsárgult, ismerős fotót ragasztottak volna a feje helyére, s arról a fotóról nézett volna az irányába. Vagy éppen egy reneszánsz festményről szállt le, hosszúkás arcán az idő hímporával. Hiszen a szemei sem rá fókuszáltak, valahogy túlláttak rajta, túlláttak mindenben, mintha az örökkévalóság faláról olvastak volna le valamit. Ettől kényelmetlenül kezdte érezni magát, mint akit egy üres térbe hajítottak ki, egy örökös zuhanásba, amit nem állíthat meg semmi. Szerette volna, hogy ránézzen Flóra, hogy megszólaljon, kinyújtsa feléje a kezét, hogy megállíthasson ez a furcsa, időtlen zuhanás, de nem tudta kitépni a látványt ismétlődő állandóságából. Mert újra és újra csak ennyiből állt az egész: a hátrafordulásból, a kivillanó, merev arckifejezésből, na meg a halványkék, kiülepedett tréningnadrágból, amit annak ellenére is világosan maga előtt látott, hogy eltakarta az apró betűs ceruzairással telefirkált pad.

Egymásután többször felkérődzte magát benne a pillanat. De ettől nem lett más, nem lett több, nem folytatódott, nem idézett meg más hasonló pillanatokot, hanem mint éles fénysugárral megvilágított nyers gyémánt forgott a szeme előtt. Elveszve érezte magát ebben a pillanatban. Mintha nem is őhozta tartozott volna, nem is ő emlékezett volna rá; úgy érezte, a pillanat nézi, hordozza őt, mert valahol ott helyezkedik el, onnan tör elő, ahol homályba fordulnak át benne a dolgok, egy kiismerhetetlen, kimérhetetlen sötétségbe. Fájt benne a pillanat. Nemcsak látta, hanem érezte minden részletét. A képek furcsa, érthetetlen torlódását: a régi fotót, a tréningnadrágot, a telefirkált padot, s ahogy ott süt, világít az egész fölött

Flóra merev, átható tekintete. Törött üvegcserepet forgattak a húsában. Szerette volna tovább bontakoztatni ezeket a részleteket, rá szeretett volna akadni tulajdonképpen illeszkedéseikre, mert nem önmagukat jelentették ezek a képek, nem önmagukért álltak helyt, hanem csak kiszolgáltak egy valóságot, ami csak ezen a töredezett módon tudott most megjelenni. Egy égben létező ország ideái zuhantak alá ide a Földre, s már csak ez a megfáradt, megtörtetett anyag tudta befogadni őket. Ez azonban már nem volt elég a megpihenéshez, az elnyugváshoz, rázta meg nyugtalanul a fejét a férfi, és úgy fordult oda a mellette lévő széken terpeszkedő Alfrédhez, mint aki tudja, hogy csak a történetek csillapíthatják az emlékek okozta fájdalmakat. Majd nem törődve a szemében felvillanó értetlenségével, egy történetet kezdett mesélni neki Flóráról, egy vicces, kacagtató történetet, ami hármukkal esett meg itt az osztályteremben, a poros, előregegett, nyikorgó parkett fölött, egy történetet, amibe aztán lassan belesüllyedt és feloldódott a régi fotó, a kiülepedett tréningnadrág, a telefirkált pad, amibe lassan belefakult Flóra merev, mindent átható tekintete.

Ezekkel a hirtelen felizzó, de hamar akadozni kezdő, kifulladásos történetekkel telt el a délután. Közben elhagyták az iskola épületét, átsétáltak egy közeli vendéglőbe, ott akarták megünnepelni találkozásukat. Iddogálni is kezdtek, amitől merészebbek, direktebbek lettek a kimondott szavaik, az egymás felé küldött jelzéseik. Széles gesztusok, harsány kinyilatkoztatások vették át a kezdeti óvatosságok, bizonytalankodások helyét. Így lett Sárából, „Sárikám”, Petrából „Petrácskám”, Kristófból „Öregem”, míg az eltelt évekből „az a kurva idő”.

Elkezdődött a buli.

A férfi is beállt egy-egy beszélgetésbe, beszippantották az őszintébb, felszabadultabb mesélések, de nem tudott hosszasan senkire figyelni, nem tudott megállapodni huzamosan senki mellett, mert elég volt, hogy megbicsaklódjék egy mondat, elkalandozzon egy tekintet, ő már ki is libbent a képből, mert tovább rángatta az egész nap benne mélyülő éhség: az újabb találkozás ígérete. Fiatalkori bulizásai zárultak hasonlóan, amikor elindult felszedni egy lányt, egy üveg, hirtelen benyakalt borral ösztökélve, bátorítva magát. Mindig kudarccal végződtek ezek a próbálkozásai, mert ezekben a bulikban senki mellett nem tudott megállapodni, senkivel sem tudott szorosabb kapcsolatot kialakítani, mert nem a kitüntethető, kiválasztott arcok hozták izgalomba, hanem egyszerre mindenki, az ígéret, amit minden lányban képes volt meglátni, aminek könnyen az ígézetébe került, s egyből utána lódult, ahhoz, hogy egy újabb, frissebb sugallat eltörölje az előbbit, s ő a

következő lány büvkörében találja magát. Így csapódott ide-oda az újabb és újabb lehetőségek között, körbe-körbe keringett, míg mindenkit elijesztett maga mellől, míg elpuskázta a legígéretesebb lehetőségeit is, egészen az önsajnálattig kergetve magát, hogy csatakosan ott állhasson saját szerencsétlenségébe zuhanva, testében a fájdalomig felkavart hiánnyal.

Most mégis másképpen történtek a dolgok. Mert, habár ott volt benne a gerjedelem, az éhség, a találkozás ígérete, ami felhorzsolta lényét, az ide-oda rohangálás mégsem csak a frusztrációval ajándékozta meg, hanem egy kiélesedett figyelemmel is, ami mindenre kiterjedt, ami a táncteremben történt. Felajzott idegszálai, akár egy mindenhová elérő pókháló, behálózta a teret, így ha valaki mozdult benne, nem tehetett mást, egyből felfedte előtte magát. De nemcsak jelenlegi hangulatát, gondolatát árulta el, hanem valahogy az egész életéről tanúskodott. Minden kiejtett mondat, önkéntelen gesztus az idő munkájának lenyomatává vált. A férfi szemei előtt életek vonultak el, életek teljesedtek ki, vagy törettek meg az időben. Már rég tudta, ritkán lehet találkozni olyasvalakivel, aki nem elfogy, hanem kibontakozik az időben. Az emberek összes kíváncsiságukat, szertelenségüket, játékoságukat, a szabadság dühöngő szerelmét fiatalságukra tartogatják, gondolta, és elérve a tágulás maximumát, hagyják magukat lefékeződni, belassulni, majd hirtelen és gyorsan összezuhanni. Megfáradt, megjuhászkodott, eszményeiket feladó lények seregének látta az embereket a férfi, akik valamikori önmaguk tompa visszfényeként vonzódnak az életben. Ezt a tudását eddig különböző szétszórt, eseti benyomásokból rakta össze, most azonban egyszerre huszonkét emberen tesztelhette, amitől megfigyelése egy bűnös szenvedély tobzódásához kezdett hasonlítani.

Mindenkire másként tapadt az idő.

Néha teljesen meglepő módon.

A placcon ott rázta magát Sára, ez a valamikori félénk, visszahúzódtott, minden váratlan dologtól elpiruló madárka, akinek a hangja most ott szirénázott az egész terem fölött. Bűnös szerelmet hordozott magában, amittől lefoszlott róla minden óvatosság. Ezzel szemben Anikó, a valamikori harsány rocksztár, mindenféle örültségek kiagyaloja, férje mellé süppedve üldögélt egy hátsó asztal mellett. Szemében alig villant meg valami, régi csatlódások, megbántottságok foszlottak valamilyen tompa ürességgé benne; az évek során elfogyott a nevetés belőle. Csak feketére festett körmei őrizték meg valamikori énjét, úgy, ahogy a káröröm zsugorítja magához az igaz, elképzelhetetlen boldogságot. Flóra most is megfoghatatlanságába húzódtott vissza. Hiába próbált viszonyulni a többiekhez, nevetgélt velük együtt,

éreződött, csak a belül dédelgetett idegenségét próbálja feloldani egy-egy túl tökéletesre sikeredett mosolyba. Úgy próbált kinyúlni valamikori görcsös felsőbbrendűségéből, mint aki arcvonásait szedi össze éppen egy nem várt közös fotózásra. Alfréd azonban a régi maradt. Ugyanaz a türelmetlenség és bizonyítási kényszer rágta belül, mint régen. Hol feleslegesen titkolózott, rejtélyeskedett, hol a megbotránkoztatásig őszinte volt, úgy, ahogy valamikor megszokták tőle, de kisded játékaiból az idők során elveszett valami, akár a tartás egy kiöregedett prófétából, aki zavaros, homályos bölcsességével csupán a kiégett illúzióit takargatja.

Látta a férfi Alfrédet, Flórát, Sárát, Anikót, látta a többieket, Petrát, Ibolyát, Mártát, de mintha nem is őket látta volna, hanem óriásira felfúj gumibabákat, amelyekből közben szivárogni kezdett a levegő. Pocsolyaszag – halovány bűze belebbent a terembe. Megrekedő vizek, eltömődött, eliszaposodott holtága szaga. Ha a folyónak a tenger a megváltása, a deltatorokolat a lassú agóniája. „Ide érkezünk meg” – gondolta. Ahol szétválnak a vizek, ahol kezdenek lelassulni, ahol szigeteket képez az eddig előre görgetett folyómélyi hordalék. S hiába rendkívülien termékeny az ezekre a szigetekre lerakódott humusz, békanyálas lápok, elvadult nádasok, elhagyatott, eliszaposodott mederrészek zárják körül őket, sőt állandóan fenyegeti az egészet a tenger áradása, a menetrendszerűen érkező árapály. „Elkezdünk öregedni” – futott át a fején a gondolat, miközben tudta, még csak az első dér munkáját látja, ami halványsárgára pörkölte a kora őszi erdő leveleinek legszélét. De ez a dér elég volt ahhoz, hogy megbontsa az erdő összképét, hogy rávetítse a lassú elmúlás bizonyosságát a még zöldellő fák lombzatára. Valahol fent még teljes erejében sütött az őszi nap, de sugarai már nem tudtak lehatolni a földre, mert visszaverte őket a lenről felszivárgó hideg, nedves áramlás. S valami mást is jelzett ez az alig megfogható változás. Azt, hogy már semmi nem lesz a régi. Hogy hiába a szigorú napirend, a reggeli torna, az esti kocogás, a diétás étrend, a felbomlást, a zuhanást már nem lehet megakadályozni, legfeljebb csak lefékezni.

Folytatódott a buli. Zajlott a tülekedés, az egymáshoz való dörgölőzés, ami mintha arra irányult volna, hogy egymáshoz közelebb férközhessenek, hogy egymásra találjanak, hogy megpróbáljanak helyreállítani egy igazán sohasem létezett, de a múltba visszavetíthető összetartozást. Táncoltak, kisebb csapatokba verődtek, beszéltek, nevetgéltek egymással, de a férfi azt is látta, hogyan hatja át minden mozdulatukat egy görcsös igyekvés, túlzott akarás. Mindenben túlzásba estek. Több lett a kérdezésből, a csodálkozásból, a nevetésből, mint máskor, több lett a megdöbbenésből, a szörnnyülkő-

désből, ahogy több lett a közeledés, a simulás, a dörgölőzés is. Hiszen ennek a feleslegnek kellene ellensúlyoznia azt a tényt, hogy az elmúlt években hanyagolták egymást, nem követték egymás életét, ahogy ennek a többletnek kellett eltakarnia azt is, ami következni fog. Másnap elhagyják, újra elfelejtik egymást. De nem emlékezetük fogyatékosága miatt, nem holmi lustaságból, renyheségből, hanem azért, mert felejteniük kell, mert az, ami itt van, ami egymásra torlódott, ami nyomasztja őket, az nem vihető el innen, az belefoglalhatatlan az idő hétköznapi múlásába.

Leste a többieket, megfigyelte minden mozdulatukat, próbálta megfejteni a mozdulatok rejtett értelmét, miközben azt is érezte, hogyan hálózta be eközben egy megfoghatatlan, lassan lekaparhatatlan odatartozás. Azt érezte, torz formában ő maga van benne ismerős vonásaikban, az időtől megtépázott tartásukban, őt tükrözik önkéntelen mozdulataik, felcsendülő kacarászásaik, sőt, az a benyomása támadt, hogy a többiek csak azért gyűltek össze, csak azért léteznek, hogy megőrizzenek egy más módon felidézhetetlen alakot: valamikori önmagát. Tanúskodni hívta volna őket össze, úgy érezte, hogy bizonyítsák, létezett. Miközben a sörét kortyolgatta a sarokban, Sárát és Anikót nézte. A múltban alig jelentettek valamit számára, most lényük mégis egy különös súllyal és mélységgel volt feltelve. Egy szavak nélküli világ derengett át rajtuk, ezért akart közel kerülni hozzájuk, ahogy mindenki máshoz is, aki eljött erre a találkozóra; be akart állni a felőlük kiinduló derengésbe, mert ez a derengés – akár egy nyári estén a telehold borult sugárzása – az ő lényét találta el, és átmosta egy édeskés, émelyítő melankóliával.

Azzal lett több általuk, ami már nincs.

Ez a nincs azonban nemcsak az ő régi lényét foglalta magában, hanem az iskola épületét, a bentlakást, a város zezugos utcáit, a várost körbefogó, emelkedő-süllyedő dombokat is. Egy egész világot. Ez a nincs tolokodott most ide közéjük, telepedett rá a tánchelyiségre, behatolt a berendezés hézagaiba, repedésibe, és lassan kezdte felfalni mindazt, ami ott volt. Mintha mindannyian megérkezni készültek volna. Egy olyan házba, azon belül egy olyan szobába, ami valamikor az övék volt, amiben sokáig együtt éltek, de amit el kellett hagyniuk. Amikor eltávoztak, hogy védjék a szoba berendezését az idő pusztításától, fehér huzatokkal, lepedőkkel vontak be mindent. Most mindannyian hazajöttek. Betértek ebbe az otthonos szobába. Ott álltak elbizonytalanodva a letakart bútorok között. Ott álltak mozdulatlanul, beledermelve a vakító fehérségbe. Mert senki nem volt közülük, aki kinyújtotta volna a kezét, hogy lerántsa a huzatokat és a lepedő-

ket a szoba bútorairól. Senkiben nem volt meg az ehhez szükséges bátorság. Hiszen, ha nem is mondták ki, ha nem is jelezték, mindannyian tudták: hiába az ismerős ráncok, redőzetek, formák, hiába ez a steril, bántóan ragyogó világ, a huzatok és a lepedők alatt már nincsen semmi.

Ekkor lépett oda hozzá Eszter. Valahogy eddig sikerült elkerülniük egymást, vagy lehet, csak az elkerülhetetlent akarták ezen a módon késleltetni, hiszen már a kora reggeli találkozásuk jelezte: várnak egymástól valamit. De nemcsak ez a találkozás volt árulkodó, ez csak egy apró jele volt egy soha be nem váltott érzésnek, ami egymáshoz fűzte őket, egy láthatatlan köteléknek, ami végigvonult az életükön, ami akkor is egymáshoz kapcsolta őket, ha nem találkoztak, ha nem léptek be egymás életébe. A férfi több ilyen láthatatlan köteléket hordozott magával. Több olyan női arcot megőrzött, akikhez igazán sohasem volt köze, akiket ezért akár évekre elfelejtetett, de ha valami miatt rájuk gondolt, egyből felragyogtak benne, egyből egy ismerős sóvárgással töltötték el, mintha egy olyan erő véste volna bele az érzékeibe őket, ami a létezésénél is erősebb.

Most végre ott állt előtte Eszter, fehér, világoskék mintázatú ruhájában, felnézett rá, és szemében enyhe kacérsággal rámosolyodott. Úgy érezte, ez a mosoly felkínálta neki Esztert, megérintheetővé változtatta, sőt, ezáltal megértetett valamit annak az erőnek a természetéből is, ami az érzékeibe gravírozta a benne időnként felvillanó női arcokat. Hasonlóan egy vízen lebegő, saját pompájától szétterülő virághoz, kitelést, kibontakozást érzett Eszterben, mint akit az idő nem tud megsápasztani, megfonnyasztani. Öröm volt benne. Egyfajta állandó készenlét, képesség a boldogságra. Ez az öröm nem zárta be Esztert, kisugárzóvá változtatta, aki, mint a Nap a világűrön átvágató fényt, maga felé hajlította, és felragyogtatta a közelében megcsódogokat. De nem volt benne semmilyen bántó tolokodás, csak kíváncsiság, létezni hagyás. Mint aki képtelen birtokolni a másikat, legfeljebb előhívni. Megmutatkozni hagyni. Azt az örömet hordozta magában Eszter, ami azt sugallja: jól vannak a dolgok. Úgy vannak jól, ahogy éppen vannak. A rossz is jól van bennük. Mert ha képesek lennénk kivonni a rosszat a világból, azzal csak egy még nagyobb rossz előtt tárnánk ki a kaput. Ettől az örömtől szépül meg egy forradás az arcon, ettől változik a lábtörés egy hosszú önvizsgálatra való lehetőséggé. Ettől lesz a halál elköszönés. Pedig félünk ettől az örömtől, félünk ezen öröm elé járulni, mert attól foszt meg, ami kitölti életünket, amibe egészen a vakságig beássuk magunkat: közvetlen, konok céljainktól. Ez az öröm nem az időben bontakoztatja ki magát, nem az idő megszervezésére, belakására, legyőzésére irányul, de még

a dolgokból feltámadó csillogással, csábítással sincs kapcsolatban. Nem is képes mindenki ezt az örömet hordozni, legfeljebb az, aki minden büntület nélkül tudja felajánlani a testét a nyári nap kényeztetésének, vagy az eső lassú, kaparászó permetezésének.

Többet akar Esztertől, mint eddig – ragadta el a hév a férfit. Érezni akarja, ahogy az eső kimossa testük pórusaiból az évek alatt bennük felgyülemlett salakot. A nyári nap elé akar beállni vele. Akarja, mert akarhatja. Úgy érezte, kilépett saját idejéből, s bekerült egy áramlásba, ahol más dolgok érvényesek, más vonzások és taszítások számítanak, mint eddig. Hosszú évek után először érezte, hogy képes lenne vele megcsalni a feleségét. Amit eddig senkivel sem tett meg. Nemcsak érezni ezt, hanem meg is tenni. Ezt a vágyát ki is mondani. Kimondta. És nem omlott össze a világ. Joga van hozzá – ezt érezte. Mert ez nem is megcsalás. Itt nincs felelőssége. Hiszen ez a tett nincs befűzve azoknak a dolgoknak a rendjébe, ahol az embernek felesége van, elköteleződése, célja és kitartása. Eszter nem idegen tőle. Idegsejtjeinek kisüléseiben készülődött eddig, érzékeinek motoszkálásában bújt meg, a benne terjeszkedő, kiismerhetetlen sötétségből tornáztatta fel magát, hogy most végre eléje állhasson, és szóltanul, csak mosolyogva, a legcsendesebb követelőzéssel próbálja vallomásra bírni őt. Nem lehetett kitérni előle. Közelebb lépett hozzá. Talán most látjuk utoljára egymást szépnek és erősnek – súgta a fülébe. Majd átölelte a derekát, és ringatózni kezdtek, miközben a háttérben felhangzott a Scorpions *Wind of Change*-jének sekélyes füttyszólama.

Valamikor nagyon utálta ezt a dalt. Nem elég, hogy a *Still Loving You* bágyadt utólövésének érezte, de a rock elárulásának is. Ironikus, hogy éppen ez a szirupos érzelmeket magából kikínlódó dal, ez az érzelmösen a semmibe menetelő kétnegyedes ütem kell végigkísérje őket az egymásra találás fokozatain, egy olyan dal, amire nem is lehet igazán táncolni, legfeljebb magukat illegetni. Valahogy úgy kellene táncolniuk, hogy közben megóvják magukat a zenétől – gondolta. Függetleníteni kellene magukat az árulástól. Ezért megpróbálta lelassítani a mozdulataikat, a ringatózást minimálisra fogni, mintha csak ott álldogáltak volna, egymásba kapaszkodva a táncparketten.

Ami, mint egy hajópadló, dülöngélni kezdett a talpaik alatt.

Erősebben kellett egymásba kapaszkodniuk, még jobban le kellett lassulniuk.

Két kezét forró derekára kulcsolta, úgy vonta magához Esztert, megpróbálta eltüntetni a közöttük lévő távolságot, hogy a legkevesebb mozdu-

lattal, legminimálisabb erőleadással tudja kontroll alatt tartani összetartozásukat. Sajgó ágyékkal kell így biztatni a flipperasztalt, hogy a fennakadt golyó kimozdulhasson holtpontjáról. Kellett a külső kontroll, az erővel való takarékoskodás, mert a küzdelem már bent zajlott, bent a szoba közepén, ahol ők is megdermedve álltak, a fehér huzatokkal és lepedőkkel letakart bútorok, használati tárgyak közepette, körülvéve keringőző árnyakkal. Mintha sohase lett volna élet ebben a házban, úgy heverték odabent szerteszét a tárgyak: néhány rozoga vaságy és szék, pár éjjeliszekrény, egy hosszú fasztal, előtte koszlott szőnyeg, rajta elnyűhetetlen, recés talpú gumipapucs. Felülről érkező, nem e világi fény metszette le árnyékaikról a tárgyakat, kötötte be őket az üres térbe. Látszott, már nem történhet velük semmi, nem tartoznak bele semmilyen elmesélhető történetbe, hogy kivonva magukat az időből, csak konok lényegüket érvényesítik. Akár egy múzeumban keringenének – gondolta a férfi –, ahol életük kiállítását kell nézniük, ahol minden a helyén van, de semmit sem lehet megérinteni. Ahol már rég megadta magát a gondolat, csak a vak test keresi makacsul, követelőzve a kijáratot, mert nem akarja elfogadni, hogy csak árnyékok között járhat, és érezni akarja, képes újraélni az egyszer-voltat. Azt próbálja megszerezni, ami annyi éven keresztül eleven volt neki.

Megpróbál élni utolsó lehetőségével.

Még szorosabban vonta magához Esztert, miközben sajgó ágyékával tovább adagolta a lassú tempót. Szemeiket is lehunyták, úgy táncoltak tovább. A szinte észlelhetetlen ringatózás lassan feltárta előtte Eszter testét, megdöbbenő felismerés költözött be az ujjába, amitől simogatni, szorítani is elfelejtett. Mert nem fálánkságot érzett Eszter testében, nem mindent szétrágó, maga alá gyűrő éhséget, ahogy várta; az idő derengett át az ujjai alatt zsebongó sejteken, zötykölődő napok és évek vonultak el ott. Ez a test a kora reggeli kelések gyűrődését hordozta magán, a feleslegesen megtett utak árulását, beszívta magába a hosszú várakozások unalmát, az értelmetlen, rutinos tettek súlyát, és hagyta, hogy a napok vonulásai elbágyasszák. De ugyanez a test feszült keresztre két gyerekszülés közben, állt ki a napra vagy az esőcseppek permetezése alá, a férfi pedig nem tehetett mást, megadta magát a benne feltámadó érzésnek, a tiszteletnek, ami egészen bizsergő ujjaiig hatolt.

Nem erre számított. Nem ezt akarta. „Történjen már valami.” Noha a szája nem mozdult, de úgy szakadt ki belőle a vágy, mintha hangosan felkiáltott volna. Pedig már tudta, jól tudta azt, ami e nap kezdete óta ott bujkált meghökkenéseiben, csalódásaiban, szorongásában. Már megtörtént az,

amire vágyott. Minden megtörtént a szobában, ahol örökre össze lesznek zárva, örökre össze fognak tartozni.

Ahol éhes testük örökre kielégült.

Újra ránézett Eszterre. Talán megérezte ezt, mert ő is felnyitotta a szemét. Megint rámosolygott. De már nem biztatta ez a mosoly. A kérdései örvénylésével próbált megbirkózni. Mert nem értette: hogyan lehet egymásra mosolyogni azzal a tudással, hogy minden volt már egyszer? Nem értette, hogyan lehet minden egyszerre ennyire idegen és ismerős? Hogy miért árulta el a vágya, s hogy ez az ócska szám, ami lassan készül befejeződni, ez a sekélyes füttyszólam mégis miért szorongatja a szívét?

Nem lehet ezt tovább folytatni. Be kell fejezni valahogy ezt a napot. Még bátortalanul megsimogatta Eszter arcát. Akár egy régi könyv fedelén húzta volna végig a tenyerét. De utána minden szó nélkül, mint aki megadja magát elkerülhetetlen végzetének, ment át a terem túlsó végébe, és lehupant egy padra Alfréd mellé.

„Hiába, húsz év nagy idő”, szólalt meg Alfréd röhécselve mellette. Nem tehetett mást, rábólintott erre a mondatra, s mivel látta, kevés ez a jelzés, oda is kacsintott. Pedig nem volt kedve összetartozósdit játszani, már elragadta ez a mondat, lökött egyet rajta, még jobban megszedítette, pedig már eleve lökött, szédült volt a benyakalt piától és a nap történéseitől. „Húsz év”, rágogatta magában, és megint csak az idő szövevényes hatalmára tudott gondolni, amitől megijedve újra összerobbentek ide az emberek. Ahogy kusza mozdulataikkal ott vonaglottak a táncporondon, úgy tűnt neki, mintha az időn átűtő örökkévalóságba akartak volna belekapaszkodni. Ez nem sikerült, nem sikerülhetett nekik, az örökkévalósághoz felejtetni kellett volna, kivetni magukból a régi éveket, el kellett volna felejtetniük az otthonukat, apjukat, anyjukat, sőt a neveiket is. De erre nem voltak képesek, nem voltak elég bátrak, csak mondták a magukét, mondták, mi történt velük, mit kaptak és mit veszítettek el, hol hagyták ott kezeik nyomát, hogyan rajzolták rá zavaros ábrákat az elfutó víz felületére. Az időért küzdöttek, mi egyébert, az idő emlékezetéért, ahogy mindenki más is, akik azért építenek, rombolnak, azért találnak ki dolgokat, aljasulnak le, veszítik el magukat, hogy legyen mit megjegyezzenek, hogy időhöz jussanak.

Megint kinézett a táncporond irányába. Nézte a dülöngélő párokat, nézte az asszonyokat, de mintha nem is őket látta volna, hanem filigrán, tizenhét éves leánykákat, akik, nem tudni, miért, de eldöntötték, hogy elcsúfítják, eltorzítják magukat. A legkülönfélébb maskarákat húzták magukra: fehér hajszálakat loptak be hajzuhatagjaikba, megfonnyasztották vagy

éppen felpuffasztották alakjukat, hatalmas húsdarabokat tapasztottak a ruhájuk alá, a testük különböző részeire, ki a hátára, ki a hasára, ki a csípőjére, combjára, visszereket képeztek vádlijaikra, szarkalábakat szemek sarkára. De nemcsak a testüket változtatták el, hanem valahogy az egész lényüket, letompították kisugárzásukat, megrogyasztották tartásukat, mintha régi kinézetük, régi énjük már elviselhetetlen volna számukra, mintha fiatalságuk volna maga a botrány, s mintha így sikerülhetne teljesen eltüntetniük a szemelől, hogy milyenek is voltak valamikor.

„Csupa tünemény”, bődült oda Alfrédnek, aki erőltetetten felröhögött. Látszott, nem értett semmit az egészből. Rendelkezhet velük, az övéi, hozzá tartoznak, ezt érezte a férfi.

Szerelmes mindegyikbe.

Ez az érzés még délelőtt támadt fel benne, odabent az iskola épületében, amikor egy szabad percében végigsétált a hosszú, kongó folyosókon, egy-egy pillanatra elidőzve a tablóképek előtt. Az előtte egy-két évvel végzetek tablóképeinél állt meg hosszasan, odadermedt egy-egy kép elé, mert azokon voltak láthatóak a nagyobb lányok, Judit, Ibolya, Gyöngyvér, Teréz, Zita és Julis. Csillogóan, mosolyogva néztek le a képekről, erejük teljében, elpusztíthatatlanul. Régebben nem volt köze egyikhez sem közülük, nem barátkozott velük, ne adj isten, hogy velük járt volna. Kora délelőtti megilletődöttségében mégis azt érezte, vágyakozik, sóvárog utánuk, mint aki szívfájdítóan szerelmes, de nem az egyikbe vagy a másikba közülük, hanem egyszerre mindegyikbe. Szerelmes megtörhetetlen szépségükbe, fiatalságukba, gyönyörűségükbe, amit sikerült ezekre a képekre átmenteniük, amit már nem kezdhetett ki az idő. És azt is érezte, mindig is szerelmes volt. Hogy hiába fordult meg sokfelé, találkozott sok mindenkivel, akik rabul ejtették, felégették a szívét, mégsem tudta benne senki ezt a szerelmet elhomályosítani, helyettesíteni.

Ezzel a szerelemmel nézte most a volt osztálytársait is. Oda szeretne rohanni hozzájuk, át szeretné ölelni, magához szeretné vonni őket, ezt érezte. De nem is őket, hanem azokat, akik voltak valamikor, nem ezeket a torz másolatokat, elhibázott utánzatokat. Nemcsak magukat torzították el, hanem készen álltak arra, hogy őt is magukhoz hamisítsák, magukhoz csúnyítsák. Hatalmas kastély lakójának érezte magát, amelyből eltüntettek minden visszatükröző felületet. Ebben a kastélyban töltötte el eddigi éveit, ebben a kastélyban ficáncolt, nyargalászott teremről teremre, folyosóról folyosóra, és mivel nem láthatta sohasem magát, úgy érezte, nem öregszik, hogy még mindig fiatal. Most azonban odaállították egy tükör elé. A tükör

felé fordították, és, mintha satuba fogták volna a fejét, arra kényszerítették, nézze magát. Neki pedig megdöbbenve kellett észrevennie, dehogy nem öregszik, dehogy fiatal.

Már rég ráncos és kopasz.

Nem lehet. Nem lehet ez a valóság. Léteznie kell egy helynek, ahol nem ilyen megtörték a dolgok, ahol nem ennyire önmagukból kifordulva léteznek. Ahol ezek az emberek, közöttük ő is, az igazi életét éli. Minden színes és csillog ott, minden kilép az árnyékból, minden elkezdődik. Léteznie kell egy háznak, abban egy szobának, ahol éppen leszáll a nyikorgó vaságyáról, a koszlott szőnyegen meztelen talpakkal odamegy a hosszú faasztal elé, és belép a recés talpú gumipapucsába. Amitől elindul egy csodálatos élet. Nem lesz egyedül ott, ott lesznek a többiek is körülötte, Alfréd, Kápé, Iván, Günti, Szécsi, Hajaska, Szálka, Ottó, Kölyök, Tüske, Nyugi, Vatta, Retek, Hevi, Atesz, Embé, Alki, Ábel, Mihály, Öreg, Madár és Ropi. Ahol, hiába követi minden saját ritmusát, mégis tőlük indul ki minden, és az lesz, amit ők akarnak. Ahol, hiába történt meg már egyszer, még minden kiszámíthatatlan és szabad.

De nem itt. Nem ebben a teremben. Összezavart szemekkel nézett szerzetesét. Már taszította, amit látnia kellett. Mindenhol árulást észlelt, megjátszást és hamisságot, maszkok, jelmezek vonulását, amiket neki kellett volna lelepleznie. De erre nem volt képes, nem volt semmi esélye, ő maga is belefolyt ebbe az árulásba, sőt mintha kiszolgáltatottsága révén ő indította volna el az egészet, ő lett volna a felbújtója, titkos kezdeményezője mindannak, ami reggel óta megtörtént. Rossz helyen keresgélt, rossz helyen kutakodott, kellett megállapítania, és keresgélése nem vitte közelebb ahhoz, ami annyira hiányzott neki, hanem csak forgatagot szított, örvényt kavart ott, ahol különben minden valamilyen jóleső hamisságba készült kisimulni. Elég volt csak rápillantania Alfrédra, hogy lássa a bizonyosságot, ami megcsillant önelégült tekintete mélyén. Létezik tehát erő, ami képes megtartani azt, aki az idő szakadéka fölött dülöngél. De ez nem adatott meg neki. Mint akit becsaptak az évszakok, úgy érezte magát. A tavasz, a nyár, az ősz és a tél. Azt ígérték, elég lesz, ha rájuk figyel, ha hozzájuk igazodik, körforgásukkal megtartják, eligazítják. Azt az ígéretet hordozták magukban, hogy van kezdet, növekedés, érés és befejeződés. Hogy csak a ritmusra kell figyelni, és valami új kezdődhet előlről. Most érezte leginkább, hogy ez mennyire nincs így. Hogy hiába az egymásra következős, van benne valami, ami nem akar elmúlni, de a rákövetkezőnek sem adja át a helyet. Ami túlsordul az időn, nem akar befejeződni, de elkezdődni sem tud. Hatalmas

teher, ami felkérőzte magát benne, ami ki akart törni a fényre, látszani akart, de mégsem tud megmutatkozni. Nincs itt semmi, amibe bele lehetne kapaszkodni, nincs itt semminek se valósága, meresztgette tovább a szemét, de nem látott semmit, semmilyen kapaszkodót. „Nem lesz itt már semmilyen találkozó”, mormogta maga elé, majd hirtelen felállt, s mint aki képes ebből a váratlan mozdulatból tartást, erőt nyerni, elindult az ajtó felé. „Lélek”, mondta magában, hogy tovább erősítse gyenge hitét, mintha így ki-mondva könnyebben megtörténhetne az, amit kénytelen megtenni, mert nem akart itt hagyni senkit, de már elviselni sem tudta saját tehetetlenségét. Közben a városra gondolt, az épületek sorára, az elkanyargó utcákra, de leginkább a város fölötti égboltra, a fenti tágasságból leszűrődő biztatásra, ami, úgy érezte, majd elcsitítja ugráló szívét. Ezért megnyújtotta lépteit, így próbált egyensúlyt nyerni ott, ahol minden összevissza dülöngélt, két kezével csinált magának helyet az imbolygó párok között, nem nézett senkire, csak átvágott a termen, és feltárta az ajtót.

Az utcákon nem járt senki, a város még aludt. A fény még nem hasított fel az égbolt keleti peremét, így odafent még minden egy csillagtalan, sötét masszába folyt össze. Nem lehetett felfelé terjeszkedni, nem lehetett odahallgatni a fentről leszűrődő biztatásra, hozta lennebb csalódottan a tekintetét a férfi, és hagyta, hogy átjárják a város éjszakai impulzusai. Az éjszakai hűvös levegő hamar kitisztította a fejét, megint visszatért beléje a kíváncsiság, a keresés. De nem a szenderegés nyugalalmát érezte maga körül, a város, akár egy rosszat álmódó, nyugtalanul forgolódott, levegő után kapkodott, hiába bírt benne minden egy kicövekelt jelenléttel. Szerette a várost. A gyenge fényben is érezte, előnyére változott meg az elmúlt években. Ez az új, takaros rend most azonban taszította. Érezte, nincs semmi köze hozzá. Ezért nem is lent tartotta a tekintetét, csak megpróbált felfelé tekintgetni, ha az égre nem is, de legalább az üzletek kirakatai fölé, mert ott még egy változatlan város terpeszkedett: ismerős tornyok, tetők, balkonok, cirádák sorakoztak egymás mellett, még minden abban az állapotban volt, mint régen. Lent azonban minden megváltozott. Még az ismerős is kifordult magából. Csak ott sejlett fel egy kevéske otthonosság, ahol kicsorbult egy utcakő, félbe-szerbe maradt egy építkezés, vagy ahol egy bezárt üzlet kifosztott kirakata éktelenkedett. Mintha ezeken a pontokon közelebb került volna egy számára elevebb realitáshoz, talán éppen a múltba láthatott bele, mert arra hamar rájött, itt sem tud szabadulni egész napos kényszereitől, itt sem vár mást, csakhogy végre feléje hajoljon, akár egy el-suhanó szárny, az, aminek nem tudott nevet adni, de ami, érezte, mélyen

bele van temetődve ezekbe az épületekbe, terekbe, fordulatokba, kanyarulatokba. Amelyek lassan kezdték átvenni léptei felett a hatalmat.

Akárha lejtettek volna az utcák, a város alsó része felé indult el. Először átsétált a város tágas központján. Jobbra tőle egy szökőkút csörgedezve köpködte a vizet. Négy sarkában négy szobor görnyedezett, mint holmi csökött, kisvárosi Atlaszok, akik már nem bírják az éjszaka terhét a vállukon cipelni. Átkelt egy átjárón, ahonnan balra egy főutca nyílt, régi, udvarteres házaival, de nem tért le, továbbment előre, mint akinek húzzák, vezetik lépteit, a városi park irányába.

Egy modern kivitelezésű ruhaüzlet előtt azonban megtorpant. Vasoszlópos utcai lámpa szórta rá a fényt, emelte ki az épület kontúrjait az éjszaka sötétjéből. Itt valamikor lacto-bár volt, lekopott, töredezett csempézettű, puliszka és tejfölszagú helyiség. Most azonban nem ezt a szagot érezte, hanem erős fémszagot, amit a lekopott festésű fémkorlátok meg a zománczott pléhedények bocsájtottak ki magukból valamikor. Nem is az orrában érezte ezt a szagot, valahonnan az agya mélyéről tört fel, ott keringett árván a fejében, bedobozolva a világnak ebbe a kis szegletébe. Nem volt, amihez társítsa ezt a szagot, nem volt, amihez odaillessze, a bár teljesen átalakították, a magas, talpas asztalok, a fémkorlátok, a hosszú kiszolgálópult helyére színes ruhákkal telepakolt, teleaggatott szekrénysorok kerültek, meg műanyag táskák, nyakkendők, alsóruhakupacok sokaságai. Csupa érthetetlen vacakság. A szag mégis ide tartozott, innen szivárgott elő, innen bírt valósággal, s hiába tagadta minden, érezte, akkor is ide fog tartozni, ha már nem épülhet fel belőle soha semmi, ha örökre árva, világtalan marad.

Aztán lefelé pillantott, egészen a fal és a járda ütközéspontjáig. Akkor vette észre, hogy a fal alsó sávját nem javították ki, nem meszelték át, ugyanolyan volt, mint régen, ugyanaz a világoskék meszelésű, hámladozó vakolat borította. Mintha lángolt volna az a kék. Remegett, vibrált, mintha le akart volna ugrani a falról, mert nem oda tartozott, nem a térbe bekötötte létezett. Meg kellett birkóznia ezzel a remegéssel, le kellett magában csilapítania, csak azután vette észre azt a két egymáshoz illesztett terméskövet, amit a lehullott vakolat látni engedett. Leguggolt a fal mellé, hogy közelebbről szemügyre vehesse a köveket, innen már jobban láthatta porózus, megfeketedett felületüket. Mintha háborúból maradtak volna vissza a kövek, mintha légibombázás bontotta volna ki őket a fal tartósságából, szilárdságából, az tárta volna fel az épületnek ezt a sebhelyét. Belenyúlt a részbe. Ujjait végighúzta a kövek érdes felületén, belemélyesztette körmeit a kötőanyag lágyabb állagába. Peregni kezdett a homok a falból. Érezte, szúrja az

ujjbegyeit a kötőanyag, mész és homok kerül a körmei alá. És azt, hogy ennél közelebb már nem kerülhet. Itt van a legközelebb ahhoz, ami egész nap kísértette, amit egész nap keresett. De azt is tudta, hiába van közel, hiába szélesíti, mélyíti, ezen a résen, ezen a málladozó illesztéken áthatolni nem tud.

Innen is továbbment. Tovább kellett mennie. De nem is ment már, nem ő döntött léptei felől, teljesen megadta magát az útnak. Már nem gondolt semmire, nem keresett semmit, csak konokul lépett és lépett, mintha ezzel sikerülhetne az éjszaka terhét is odébb cipelnie, anélkül, hogy belerokkanna, hasonlóan a többi csökhöz, kisvárosi Atlaszhoz. Lassan elhagyta a város központját, átkelt a város alsó részét átszelő folyó betonhídján, és betért a parkba.

A parkban sötét volt, csak néhány lámpa metszett ki magának önzően egy-egy betegesen sárgás fénykört ebből a sötétségből. Magas, égis érő, lengedező fák tagolták a sötétség tömbjét. Közöttük lépkedett előre. Valamiért azt érezte, nincs egyedül, hogy most az éjszakában tulajdonképpen többed-magával lopakodik előre, a fák törzsei pedig embereket rejtenek maguk mögött. Embereket, akik nem tudják felfedni magukat előtte, nem tudnak megmutatkozni, de ahogy előre lépdelt, úgy érezte, a háta mögött vele mozdul egy egész, láthatatlan kísértetsereg. Hátrafelé tekintgetett. De nem látott senkit, csak a fák lombjai hajladoztak továbbra is az egyre mélyülő sötétségben.

Így érkezett meg a park alsó részéhez. Itt fordult vissza az út a magasban átvezető keskeny fahídon keresztül a város központja felé. Mély csüggedés tört rá. Érezte, nincs miért tovább követnie a folyót, ami lassan készült elhagyni a várost, visszatérhet a városba, akár a buliba is visszamehet, az eddig valószínűleg teljesen szétesett volt osztálytársai közé. Hamarosan reggel lesz, lezárul ez a szerencsétlen nap, ő pedig haza fog utazni, és mindent elfelejt. Tovább eregetheti papírhajóit a szélborzolta tavon, rámeredhet a víz felszínére, és nézheti, hogyan simulnak ki az apró hullámok a mélyben összeránduló, megfoghatatlan mélység fölött.

Rálépett a hídra, és elindult vissza a városba. Furcsán ingott a lába alatt a híd deszkázata, nagy erő hintáztatta, amit nem tudott befogni, nem tudott uralni. A híd közepénél járhatott, amikor bevillant, még rá szeretne nézni a folyó elcsorgó hátára. Rá akart meredni hídlábak által kiváltott kotyogásra, érezni akarta, hogyan hordozza tovább a sötét mélyben az üres semmit a felhabzó felület.

Azért a víz emlékezete egy picit más, mint az emberé.

Talán a mélység is vonzhatta – a híd magasan ívelt át a folyó felett –, a szédület tiszta formája, amiben végre feloldódhatott volna ájult zavarodottsága. Erőtellenül lépett a korlát mellé, előre döntötte testét, és áthajolt fölötte.

Ekkor hallotta meg.

Talán azzal, hogy megdöntötte a testét, jobb talpával – amire leginkább támaszkodott – nagyobb nyomást gyakorolhatott a híd deszkázatára. Mert a lába alatt reccsent egyet a deszka. Halkan, de tisztán hallhatón. A füle még alig fogta fel a zajt, de teste már jelezte: reagálnia kell. Hogy nemcsak a lába alatt megnyíló szédület csábítja, nem a mélység lefelé tartó emeletei vonzzák, hanem ez az alig felfogható hang ragadta el. A hegyek repednek meg így, és teszik átjárhatóvá magukat. Pedig ő csak abban volt biztos: hallotta már ezt a hangot. Hogy ez a hang nemcsak ide tartozik, de nem is egy gyenge másolata, utánezata egy valamikori, eleven reccsenésnek.

Ez az a hang.

Kintről, fentről, lentől, odaátról szól át ide hozzá. Mindenhonnan. A világa repedezett. Az égbolt tükre tört össze, mert ezer darabra hasította egy hatalmas, odaméretezett ütés. A saját arcát látta bezárva minden lefelé zuhanó tükördarabban. Végre fellélegezhetett. Mint aki megszabadult hatalmas terhétől, és végre elindulhatott egy ház felé, ami éppen ebből a reccsenésből készült megszületni. Először egy durva és töredezett szélű betonoszlopokkal tagolt drótkerítés jelent meg, rajta tárva a nyikorgó vaskapu. A kerítés mögött jobbra szálas fenyőfák emelkedtek az égig, törzseik között rövidre volt nyírva a pázsit. De már a ház is készült előtűnni, széles, repedezett felületű betonlépcsők indultak el a kaputól feléje, ezeken lehetett egy balkanyart bevéve fellépkedni. Elindult a ház felé, miközben bőrén érezte a tavaszi nap melegét, orrában a nedves föld szagát. De mindenben ott volt a születés zsidongása, hiába voltak kopottak, töredezetek, elhasználtak a dolgok. Mint aki hazatér, úgy lépdelt fel a ház lépcsőzetén, egészen a ház tágas előteréig, amelyet négy, zöldre meszelt, vaskos oszlop tartott, hosszú, mellvédszerű részt tagolva. Érezte, várja őt a ház, benne a szoba, a szobában a vaságy, a piszkoskék szőnyeg, a recés talpú gumipapucs. Várják őt a többiek. Ahogy már annyiszor, most is csikorogva tárult fel előtte a halványzöldre festett, kopott, masszív faajtó.

Beléphetett.

RICERCARE

TORINÓI EPIGRAMMÁK

Mnémoszüné aki otthont nyújtasz a számkivetettnek
égi anyánk te nagyobb vagy a nagy Jupiternél
mert bizony egyként hontalan árvák mind a halandók
mindegy hogy körmük csak a szétfoszlóba meresztk
vagy háztól házig harcolnak a gyilkos idővel
végül már csak üres helyeik sokasulnak a szívben

*

visszafelé az időben álmélkodsز hogy a Piazza
(mint a Palazzo Madama a szótag vagy rövidebb vagy
túl hosszú de a hangsúly menti) a Piazza Statuto
fáin a víg verebek zsvajognak ez oly fura kép már
lám nem igaz hogy a lócitrommal tűnt a verébnép
még ha nem is Nietzscheé volt az utolsó lónak
rég nyoma sincs e vidéken – vagy tán csak Colegnóban
s Moncalieri felé hol az úrlovasok lovagolnak

*

itt szeliden mosolyognak az égedelem gyerekekre
mert a *benessere* dívik a *wellness* nincs bevezetve

*

pajti ha azt sasolod hogy a Római Négyszög
csillámmal kirakott járdáit róva miként fogsz
elkeveredni a Porta Palazzo nagy piacára
(van kettő közelebb is szintén nyitva naponta
csakhogz ez itt a provanszi időket idézi) na szóval
elkeveredni te itt nem fogsz kispám soha többé

azt meg hogy mit idéz – nagyanyád piacát – ne keresd itt
van kövirózsa-szerű ehető zöldség manióka
gyömbér hajdina ánizs az Atlasz szőleje Lazio
citrusa meg sok más ami hexameterbe sem illik
ámde a petrezselyemnek nem kapod itt csak a zöldjét
nduja se bablevesedbe való s nincs hurka, szalonna...

*

itt eszegette a száműzetés keserű mazsoláját
itt élt híveivel lajosunk a magyar garibaldi
s míg ők messze futottak a vesztett fejsze nyelével
már tülekedve ferencjósokáztak a honmaradottak

*

nem szólok Budapestről fájnak az ottani séták
Szent István park régi Dagály Hegedűs Gyula utca
fáj az egész Budapest tört nyílhegy a szárnyas időben
fáj az egész Budapest nem szépül visszamenőleg

Párizs, 2018.

SÉTATÉR

Sebestyén Mihály

A KISVÁROS ÉLETE

Marosvásárhely a XIX. század második felében kisváros.

Még mindig és nagyon mélyen kisváros. Bárhogy is erőlködnek tisztos polgárai, hogy elfogadtassák a közvéleménnyel: Marosvásárhely – a székely főváros. Igaz, hogy valamivel jelentősebb, mint Udvarhely vagy Sepsiszentgyörgy, Csíkszeredáról nem is szólva, de össze sem hasonlítható a dinamikájában és etnikai kevertségében sokkal előbbre járó Temesvárral. De még Kolozsvárnál is kétszer szerényebb. Ha Marosvásárhely e fél században öt koldus eltartására képes – igazi beépített házi koldusok, hozzátartoznak a városképhez, meghatározott adományozókörrrel és -körzettel –, akkor Kolozsvárott tíz ugyanilyen rangú és rendű kéregetőt találunk, akikről az újságok rendszeresen megemlékeznek, akiket a korszak nosztalgikus emlékirói megörökítenek memoárjaikban, tárcákban, karcolatokban. A rendőrség szabályrendeletekben.

A hatvanas években tétován indul el a fejlődés útján. A kiegyezést még tombolva, kivilágított ablakokkal, zászlórengeteggel, fáklyásmenettel ünnepli. Piacterét 1860-ban nevesíti, a nemzet nagy halottjáról, Széchenyi Istvánról nevezi el, aki soha nem járt a városban. Sem Kossuth, sem Deák. Tisza István és Apponyi Albert egyszer-kétszer. Jókainak sincs túl hízelgő véleménye róla. Nem volt szerencsénk, egy esős szerdai napon érkezett a „székelyek fővárosába”, sebtében lerajzolta a romladozó várat és a vártemplomot, aztán továbbhajtott kísérőjével Kelementelkére, ahol barátok, csodálók várták. Na igen, Petőfi élete utolsó előtti éjszakáját a főtéri Görögházban töltötte. Két év múlva Ferenc Józsefet egyszeri látogatása alatt ugyanott szállásolták el. (Martalócai 1848 őszén többek között azzal tették emlékeztetéssé ittlétüket a szabadrablás háromnapos engedélyezése mellett, hogy felgyújtották a város tanácsházát, mely a piactér közepén borzongott minden újítástól.) A császár nem volt kíváncsi a székelyek fővárosára.

Bem apó annál inkább. Többször is járt itt, állítólag itt működött a legjobb javasasszony egész Erdélyben. Nem is élte túl a császárt, aki 1916-ban

hunyta le szemét, míg Bem apó muzulmánként a török partokon Aleppónál 1850-ben. Századfelező volt éppen.

Igaz, a politikai közvélemény sem volt túlságosan kíváncsi erre a városkára. A választópolgár '67 után függetlenségi képviselőket küldött a parlamentbe. Nyakas kálvinistákat vagy katolikusokat. A liberalizmus alig fogott a polgárokon. Ahhoz valamivel több politikai kultúra kellett volna. A város egyik országgyűlési képviselőjéről Mikszáth írja, hogy nagy negyvennyolcas volt, párthíveinek összegyűjtötte a parlament folyosóján félig-sietősen elnyomott szivarvégeket a hamutartókból, és hazavitte ajándéktárgyként. Vezekelt, apja hírhedt császárhű volt, csélcsap és álnok, 1848 előtt és után a város főbírája. Bátyja rendőrfőnök, tűzoltóparancsnok, Apponyi Albert kortese. A városban felbukkanó kolozsvári ügynök parancsszóra neki mutatta be először Edison találmányát, a fonográfot. Hangját viaszlemez őrzi vagy csak a sárguló újságlapok emlékezete.

Pedig lett volna mit látnia Jókai Móricnak. Négy évtizeddel korábban az átutazó Kazinczy sokkal alaposabban megtekintette a várost, és ámulattal írt híres könyvtáráról, a Teleki Tékáról, a reformátusok főiskolájáról, a Királyi Ítéltábláról, ahol akkor még Aranka György uram is ítélkezett, de sokkal inkább az erdélyi tudományos akadémia felállításának ügyében működött, melyet Nyelvmívelő Társaságnak nevezett.

A századforduló után épült Kultúrpalota domborművei mindazokat ábrázolják, akiknek ilyen vagy olyan okokból nincs, már nincs szobra Vásárhelyen. A hetvenes években sem a Nyelvmívelő Társaság nem működött már, a Téka sem jelentette sajnós a könyvújdonságok tárházát, „szent szellemi csarnokát”. Megállt a fejlődése. Teleki Sámuel (1739–1822) gróf fiánya megelegedett a gyűjtemény létével és a rosszul fizetett, folyton panaszkodó könyvtárnokával. Volt egy könyvesbolt, és voltak népkönyvtári kísérletek. Ha újdonság kellett, a polgár Kolozsvárról, Pestről hozatta Csíkyékkal, Biasini gyorspostájával.

Virágzott viszont a Református Kollégium, melynek legnevesebb professzora, a sok tudományú Bolyai Farkas tíz évvel korábban, 1856-ban hunyt el. János pedig 1860-ban hagyta itt az őt alig értő, megvetett árnyékvilágot, és örökségének felfedezésére, értelmezésére még legalább 40 évet, méltó sírhelyre pedig 1911-ig kellett várnia. (Az a bizonyos temesvári levél a Téka pécélszekrényében van.)

Most kezdik fejleszteni a római katolikus hívek gimnáziumát, a század végéig sikerül elérnie a főgimnáziumi rangot, 1908-ra pedig lecserélni a régi szűk és romladozó Nagy-Szentkirály utcai Lábasházat (1888-tól Kossuth

Lajos nevét viseli az utca) egy pompás iskolaépületre, melynek alapkövét maga Majláth Gusztáv Károly gyulafehérvári püspök teszi le 1904-ben. (Ez az az iskolaépület, amelyért manapság minap annyi szó és küzdelem folyik.)

A városban későn, 1866-ban jelenik meg az első állandó hírlap – hetente háromszor, s ezen a gyakorlaton csak a 20. század küszöbén változtatnak a szerkesztők. Két-három kisebb nyomda döccenve hozza napvilágra a lapokat, aprónyomtatványokat, olykor helyi titánok felejtésre ítélt műveit. A Református Kollégiumnak és a Katolikus Gimnáziumnak saját sajtója van, itt nyomják ki az évkönyveket, értesítőket, a helyi érdekű kiadványokat. A városban működik egy vérbeli novellista, Petelei István, a költő Rimeg Ödön, Szabolcska Mihály minden nyáron hazajár Marosfelfaluba. E városból űzik el derék nyakas hívei és cselszövő orvosdoktorai Tolnai Lajost. Tolnai életre hívja a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaságot, amely az erdélyi irodalmi élet fóruma kívánt lenni. Működése pont olyan álmos ebben a negyedszázadban, mint a Városé. Időnként heves szívdobogás ébreszti fel, de jobbára csöndesen szendereg a közepszerűek végtelen felolvasásai alatt.

Szeretik viszont Orbán Balázst, akit kétszer is országgyűlési képviselővé választanak. Tőle származik a város érzékletes leírása az ötvenes és hatvanas évek fordulóján A Székelyföld leírásának lapjain. Adatközlői papok, tanárok, ügyvédek, vendégszerető földbirtokosok, kispapok, cívisek. A maroszéki társadalom írástudói. Mert azért analfabétából sincs kevés. A tanfelügyelők a tanköteles gyerekek nagyarányú kimaradására panaszkodnak, a doktorok a gyermekhalandóságra.

A város másik neves országgyűlési képviselője, aki magyarok eleinek nyomába eredve elsőnek utazza körül a földet a magyarok közül: Berzenczey László. Az agyagfalvi székely nemzetgyűlés szervezője (1848) ide tér haza klagenfurti internálásából. Azonnal képviselőnek választják 1867–68-ban. Úgy szökött innen 1849-ben, mint Kossuth Lajos feltétlen híve, a száműzött kormányzó mellé szegődött Törökországban, de aztán feladta magát, és Görgey szomszédságába internálták Klagenfurtba. Mindenesetre Kossuthból kiábrándulva tért haza...

A város igazi mozdonyembere Knöpfler Vilmos doktor, zarándi előnévvel, elismert porosz nemességgel. Orvos, természetbúvár (meteorit hullásról értekeztek), takarékpénztárat alapít, és szállodát építtet (Transylvánia, amely minden fontos közéleti esemény színhelye a következő száz év alatt), civil társaságokat alapít, sportember, a Tornakert ötletgazdája, a kaszinó tagja, a városi kórház igazgató főorvosa, megújítója. Tisza Kálmán őt kéri fel, hogy utazzon Bukarestbe – nyelv-, szak- és helyismerete okán – kikélni a ko-

lerajványok okait. I. Károly román király másfél órás magánkihallgatáson fogadja. Természetesen németül beszélgetnek.

Aztán ott van Mentovich Ferenc, aki Nagykőrösről telepedett át Marosvásárhelyre. Filozófus, gondolkodó, matematikus, természetebúvár, Darwin híve és tanainak erdélyi terjesztője. Miközben egy felekezeti iskola megbecsült tanára. Van a városnak pomológusa (gyümölcsfa-tudósa), Száva Farkas, monográfusa Benkő Károly, akinek kéziratban maradt főművét – Marosszék leírását – barátai adják ki. Várostörténete nyomtatásban a 20. század utolsó előtti esztendejében kerül a könyvesboltokba. A Királyi Tábla elnöke br. Apor Károly szenvedélyes fotográfus, Párizsból hozatott masinát. Ő örökítette meg Bolyai Farkast a ravatalon. Az elsők között kísérletezik Daguerre találmányával a Királyhágón innen. Borai rendre nyerne Párizsban és Milanóban a világkiállításokon. A Kemény Zsigmond Társaság elnöke, Tolnai Lajos védelmezője Vásárhely törpeharcsáival szemben.

A város szülötte-neveltje Deák Farkas történész, akit a fejedelmi kor története ejt meg, Apafi kora, Thököly Imre kalandos élete, a magyar hölgyek XVII. századi levelezése. A másik történész a közeli Gernyeszegen működik, gr. Teleki Domokos szabadelvű országgyűlési képviselő, a Horia-féle felkelésről ír monográfiát, meg a székely határőrség múltjáról. Mindkettő tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. A hatvanas években telepszik le és tanárként működik a református kollégiumban Koncz József, a fáradhatatlan dokumentumközlő történész, egyház- és iskolatörténész, a Telekiek levéltárának első kutatója-közlője. Néhány kiragadott név... Ők kapcsolják Marosvásárhelyt a szellemi nagyvilághoz vagy legalábbis Kolozsvárhoz, Pesthez, Bécshez. Akkoriban ez még elég.

Marosvásárhely 1616 óta szabad királyi város, ezt a rangot más székelyföldi város nem szerezte meg. Az 1876-os közigazgatási reform is elismeri a thj (törvényhatósági joggal felruházott) városi rangját, miközben az ősi Marosszék felváltja az átszervezés nyomán születő Maros-Torda vármegye, melynek székvárosa Marosvásárhely. Élén polgármester áll és 50 tagú tanács, a városnak főispánja is van, aki egy személyben a vármegye főispánja is. Két választókerülete van, ám választópolgárainak száma alig haladja meg az 1100–1200 főt. Ezért aztán a lapoknak nem esik nehezükre név szerint közölni, ki kire szavazott. (A kettős monarchia bukásáig Magyarország legkisebb választókerületei közé sorolható.)

A vasút 1871-től köti össze Kolozsvárral, Gyulafehérvárral, Brassóval, de ritkán állítanak be közvetlen járatot Budapestig, át kell szállni Székelykocsárdon. Másodrendű vasútvonal, aprócska, kényelmetlen indóházzal,

amelyet csak akkor bővítenek ki, amikor Rudolf főherceg Görgénybe jár vadászni barátjával, Teleki Samuval, a Teleki-könyvtár urával, az Afrika-utazóval. Szászrégen felé magánvasút visz a 80-as évek végén, de a Székely Körvasútra korszakhatárunkon túl kell várakozni. Azután is.

Nincs színháza, rövid évadokat tartó társulatok, olykor a kolozsvári Nemzeti Színház, Déryné, Jászai Mari, Prielle Kornélia, E. Kováts Gyula, Ditrói Mór keresi fel. Játékengedélyt a városi tanács ad. Egy színikerület központja, melyhez csupa kisebb vagy kevés magyarságú város tartozik. Ha idevetődne egy német színház, a magyar lapok ellendrukkerként szorítanak bukásáért. Az Apollóban, a Transylvánia termében, nyaranta az Elba-szigeten, az Erzsébet-ligetben játszanak.

Vannak nagyszerű erdei kirándulólhelyei, nincsen tágas és modern városháza, kőszínháza, nincs egyeteme, hiányzik a Kultúrpalota, a katonai al-reáliskola (a mai orvosi egyetem), az aszfaltozott utcák, a csatornázás. Az utcakövezést állandó botrányok és panamázás kíséri. Hatalmas főterén, a legnagyobb erdélyi piactéren hetivásárt, napi piacot, évente négyszer országos vásárt tartanak, vasárnap délelőtt katonazene szól, nincs vízvezetke, az elektromos áram 1890 után válik a városi életvitel részévé. 1878-ban csillan fel a legnagyobb adófizetők előtt a telefon reménye.

Ipara úgyszólván jelentéktelen. A környékbeli földbirtokosok indítványára cukorgyárat alapítanak, a malmok a Mezőség gabonáját őrlik, a leúsztatott tutajok fáját bútorgyár és fűrésztelepek falják fel; a város négy fő-utcájának végén vámházak állnak, ahol kövezetvámot szednek, a Maros még három ágban folyik, azokon át ível a Vámoshíd, a Bodor-féle híd. A főter nevezetessége a zenélő kút, Bodor Péter székely ezermester, gyakorlott pénzhamisító és feltaláló remekműve, vizet még ad, de zenéje rég elhallgatott. A kút mellett cselédek trécselnek a közös hadsereg, a 62. gyalogezred bakáival, a kilences huszárok minden este botrányt csapnak valamelyik csap-székben. Összeverekednek a város polgáraival. A városban rengeteg a korcsma, étterem, vendéglő, bodega, titkos találkahely, minden társadalmi réteg számára a megfelelő, cigányzenészeit a város előkelőségei ünneplik, miközben a Lavotta-tető nyomortanyáin laknak, de esténként frakkban muzsikálnak a Bámbók, Nátyik, Lakatosok, Guczik. Tűzoltózenekara egy bukott színházi karmestert alkalmaz. A zeneiskola felállításáig csak kvartettek lépnek fel és másodrendű énekesnők. A bálók gyertyafénye megcsillan az 55. csász. kir. gyalogezred rézhangszerein. Mert gyakorta báloznak, minden iparosegyesület, jótékonyági szervezet, jogászok, nyomdászok és csizmadia-
ák, árvaházak farsangi bált, mulatságot, pénzgyűjtő estélyt rendeznek. A zsi-

dó asszonyok és lányok műsoros estélyt adnak a bálók előtt. Valahogy elült a nyílt antiszemitizmus, majd csak a világháború kitörése után bukkan ismét a felszínre. Addig ott vannak a bőkezű adakozók, a Baruchok, Mestitzek, Wallersteinok, Schönsteinék és Bürgerék is.

Rengeteg a kisiparos, kézműves. Főleg a mészárosok, csizmadiák, szűcsök, vargák és tímárok, késesek, szíjgyártók szakmai társulásait érzékenyen érinti a céhrendszer megszüntetése. A jókezü asztalosokat felszívja a faipar kezdetleges műhelyeinek sokasága. Aki nem tud munkát találni, átmege Romániába. Sokan ragadnak ott. Kevesen gondolnak még Amerikára. A városból évente 6-8 ember (ez rendszerint egy-két családot jelent) vándorol ki az Újvilágba. Viszont jönnek, beköltöznek a közeli falvakból székelymagyarok, leszegényedett nemesi famíliák fiai, zsidó szatócsok, feltörekvők, az unitáriusok maguk mögött hagyják Szentkirályt s a papjukat, aki bejár a városba híveihez istentiszteletet tartani. A mezőségi románok legdrágábbabb egyéni üzletet nyitnak a főtéren (Fogarasi, Oprean, Ruszu). Nincs korlát. Népesedik a város. Mesteremberek nyitnak műhelyt a Felvidékről, kőművespallérok Ausztriából. Fényképészek buzgólkodnak a múltó pillanat és a tekintély megörökítésén. A birodalomból, Magyarországról, Lengyelföldről érkeznek, máháznak le vállalkozók, iparosok, kereskedők, szélhámosok. Kereskedői örmények, zsidók, magyarok. Mindezzel együtt Marosvásárhely népessége alig haladja meg a század végéig a 19 ezer lelket. Mi ez Temesvárhoz mérten?!

A környék nagy kincse, a földgáz még a föld alatt gomolyog, csak az új században bukkanak rá véletlenül. A környéken él, gyakran bejár Vásárhelyre, részt vesz a helyi politikában, a Szentmiklós (Gecse) utcában lakása is van a jövő miniszterelnöknek, gróf Bethlen Istvának, akinek mezősámsondi birtokán is feltör majd a metángáz. Birtoka egyszerre felértékelődik. Ifj. Ugron Gábor pályája is innen indul a miniszterségig. Helyi ellenzékiek. Főispánjainak nincs kötődésük a városhoz, nemes urak, történelmi nevek viselői, anélkül, hogy történelmet csinálnának. A közgyűlések elnöki székében ülnek, de a város igazi irányítója a polgármester (ügyvéd, volt 48-as honvéd, mesterember, huszártiszt). A hazafias polgárság, a kollégiumi ifjúság megünnepli március 15-ét, ilyenkor a Kossuth- és Bem-szobortól indulnak, felkeresik a Postaréten a Székely vértanúk emlékművét, melyre verset maga Jókai Mór komponált. Március 15-e, október 6-a nem kötelező állami ünnep.

A pincérek meggazdagodnak, és sorra-rendre kiveszik a jobb éttermetket, szállodákat (Központi, Transylvánia, Corso, Magyar Királyhoz, Va-

dászkürt), és modern kávéházakat nyitnak a századfordulón. A modell Pest és Bécs. Alább nem is adják. A szerencsejátékosokat időnként meglepi a rendőrség a kávéházakban, a nagy nyereségek felnagyított összege közszájon forog. A kávéházakban a polgárok pletykálnak, újságot olvasnak, politizálnak. Nincs ebben semmi különleges. Életforma.

Gyógyszertár összesen négy működik, egyikben éppen a város jövőző nagy polgármesterének apja, Bernády Dániel. Egy közkórháza van, melyet a város tart fenn, viszont rengeteg a beteg, de a kórházban nincs elég ágy és felszerelés, orvoshiánnyal küszködnek, bár Knöpfler Vilmos igazgatófőorvos igyekszik a bajon segíteni, bővítéssel, telekvásárral, kórházátépítéssel. Mindez nem elégséges. A hadsereg viszont három-négy kaszárnyát is épít, meg csapatkórházat. Kell a boszniai háború sebesültjeinek.

Ha nyár van, a polgár családotúl hetekre elutazik Szovátára, Borszékra, Korondra. Utánuk szalad a vendéglátás, az ismerős pincérek, cigányzenészek. Hírességekkel találkozhatnak az ivópoharat szorongató fürdővendégek. Az újságok megtelnek mondén tudósításokkal. A gazdagabbak Karlsbadban üdülnek, gyógykezeltetik magukat, vagy az Adrián nyaralnak-telelnek. Különben keveset utaznak. Télen korcsolyáznak, nyáron csónakáznak, ősszel lóversenyt rendez az arisztokrácia és a huszártisztek kara.

Lakóiról volt már szó. Elsősorban református magyarok, valamivel kevesebben római katolikusok meg unitáriusok. A lutheránusok száma elenyésző, és elsősorban olyan papot keresnek, aki magyarul szól. Az izraelita felekezet ortodox irányzatú, soha nem jutnak el a neológiaig, megállnak félúton a status quo anténál. A legtöbb család még Szentkirályról és Názánfalváról települt be 1850 után. Haszonnal. Gyorsan magyarosodnak, amit aztán a két világháború között sem tudnak elfelejteni.

A románok inkább a görögkatolikus egyház hívei, a város magyar középiskoláit frekventálják, de érettségizni Balázsfalvára mennek. Az ortodoxok megelégszenek nagyjából a polgári iskolával, azután pedig papképzőbe, tanítóképzőbe iratkoznak be. Van, aki a pesti vagy kolozsvári egyetemre megy, orvos lesz vagy ügyvéd. Ez a felemelkedés útja. Kevesen vannak, mind kitűnően beszélnek magyarul, észre sem venné az ember, hogy nem magyarok. Számuk majd csak a 20. század harmadik évtizedében nő meg.

Néhány pénzügyi szaporítja vagyonát, a polgárok megtanulják a részvénytársasági játékszabályokat, és magasabb osztalék után sóvárognak. A Takarékpénztár, a Görög-ház ablakából az egész főteret, az egész vármelegét belátni. Az Agrárbank falvakon terjeszkedik, az Albina bank földet vásárol, a virilisták névjegyzéke, mióta a virilizmus rendszerét bevezették, alig

változik. A városi tanács óvatos, ritkán megy bele nagyobb beruházásokba, ezért késnek az iskolaépítések, a színház- és tanácsház építése, a vezetékes víz, az utcakövezés, a gázlámpák cseréje. Ezzel szemben folyik a hírlapi becsületsértés, rágalmazás, lejáratás, az esküdtszékek még éjszaka is összeülnek. A bűnözés nem nagyobb, mint másutt, a bűnelkövetés válfajai régióspecifikusak. A csirkefogástól és sikkasztástól a gyilkosságig. A városi fogházban 60–70-en várnak tárgyalásra, ítéletre.

Két kiemelkedő középület kerül tető alá az ezredévi ünnepekig. Az Igazságügyi palota és az Iskola utcai új zsinagóga. Ez utóbbit bécsi építész, Jakob Gärtner tervezte.

Na és a képzőművészetek? – kérdezhetik önök. Egy múzeum van Vásárhelyen, a Székelyföldi Iparmúzeum, melyet Baross Gábor kezdeményezett, a székely vármegyék Ipari és Kereskedelmi Kamarája tartja fenn. Lassan beporosodik, végül az állam veszi át. Fazakasok, fafaragók, vasmívesek, bőrdíszművesek, játékforgók, otthon szövő asszonyok állítanak ki. A múzeumi gyűjtés, a régiségőrzés az iskolák és főrangú gyűjtők dolga. Olykor lerándul Pestről egy-egy képkereskedő kortárs művészek alkotásaival, de alig ad el valamit. A Székely Társaság azt javasolja 1905 körül, hogy olcsó hazafias olajnyomatok kellene készüljenek nagy tételben a nép számára. Például Petőfi saját vérével írja be a segesvári csatátér porába azt a szót, hogy SZABADSÁG.

Akad azért két festő, akit a művészettörténet is számon tart, Dósa Géza és Vida Árpád, és egy szobrász, Székely Károly. A rajzoktatás gyermekcipőben jár, virágzik a giccs. A város nagy művészetpedagógusa, Gulyás Károly ekkor még Kisújszálláson tanít. Legtehetségesebb tanítványa egy író. Bizonyos Móricz Zsigmond. Klasszikus művészetként ott vannak a Teleki-könyvtár gipszmásolatai, a vatikáni múzeum kincsei feketére festve. Nincs nagy becsülete a festőnek, szobrásznak. Aki teheti, másutt próbál megélni, érvényesülni. A köztéri szobrokra (Székely Vértanúk emlékműve, Bem, Kossuth, Rákóczi...) nehezen adnak pénzt még a tehetősebbek is. Nem is bízzák helyi mesterekre. A szoborbizottságok sokszor összeverődnek sopánkodni.

Egyebekben kisváros, nagyon is erdélyi kisváros.

Amik Anna – György Andrea

BÜN ÉS BÜNHŐDÉS BUKOVINÁBAN

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND: *GYŰLÖLET*.
BUDAPEST, JELENKOR KIADÓ, 2017.

AMIK ANNA: *Semmi kis életek, A Jóisten megvakul*. Ilyen szerzői címválasztások után a *Gyűlölettől* sem vártam üde, építő történetet. Ráadásul a fülszövegben olvasható kérdés arról, hogy győzedelmeskedik-e a szeretet a gyűlölet felett, kicsit ponyvás.

GYÖRGY ANDREA: A regény az utazás motívumára épül. A narrátor, Loboncz Márton, a Bukovinában született, de Budapesten élő építész térben és időben is utazik önmaga felé. Most kivételesen nem készül fel, hanem az utolsó pillanatban bedobál valamit a táskájába, magához veszi a laptopját, és elindul egy „istenverte helyre”, a világ végére, egy kisvárosba, amely valamikor az Osztrák–Magyar Monarchia, Civilizáció és Barbárság határán terült el, ahogy az anyja emlegette.

AA: Ahol sumákolásból élnek az „örményfekete” szemű emberek.

GyA: A narrátor-főhős úgy nő fel, hogy az anyja mantráját hallgatja naponta: a románok lopnak, csalnak, sunyik, a román nők pedig természetesen mind kurvák. És mintha édesanyja előítéletei ironikus módon beigazolódna: Loboncz Márton egy román bűnbanda áldozatává válik, egy fiatal nő, Miruna segítségével behálózzák, leütik, kirabolják, aztán fondorlatos módon megvárják, amíg megkapja az új bankkártyáját, leürítették vele az összes pénzét, majd megölik abban az isten háta mögötti bukovinai kisvárosban, ahová önszántából utazik el azért, hogy az apját megkeresse.

AA: Iszonyú nyomasztó az első része, a világvégi kisváros leírása. Ez a deprimáló, szinte lidérces hangulat lassan kezd feloldódni, és ekkor kezd érezhetővé válni az is, hogy ő már eltávolodott ettől a világtól, annak kicsinyes és bezárkózó gyűlölködéseitől.

GyA: Nekem úgy tűnik, hogy a rományülöletből a főhős valamiként kigyógyította magát a felnőtté válással. De a nemzeti gyűlölködésen túl a regényben fontos szerepet kap a házastársi gyűlölet és a testvérgyűlölet is.

AA: Kérdés, hogy benne ez egy önként vállalt gyógyulás vagy egyszerűen az élet fordulatainak köszönhető eltávolodás eredménye. Nem világos, hogy külföldre nem éppen az ebből való menekülés vágyától hajtva került-e. Szívesen olvastam volna erről bővebben.

GyA: Szembe akar nézni önmagával, vezeklés számára ez az utazás, múltbeli tettének a büntetésére vágyik, bűnhődni szeretne. És itt meg is kapja a vágyva-vágyott büntetést. Visszaáll a világegyetem rendje. Végre már nem utálja magát. Megnyugszik, készségesen kullog a rablók után, hogy lenullázza bankszámláját, és átnyújtsa a papírbankókat a bűnözőknek, akik közül az egyikben apja vonásait véli felfedezni.

AA: A véget csak sejteti a szerző. A halálbüntetés végrehajtása nem történik meg, csak valószínűsíthető. De mivel itt inkább a belső világra került a hangsúly, igazából nem számít, hogy végrehajtják-e vagy sem, hanem hogy benne végbement a vezeklés, és a végrehajtás eszköze az a személy, akinek leginkább joga volna erre: az apja, aki miatta ült börtönben.

GyA: A főhős-narrátor testvére gyilkosát keresi, és rá is talál, a saját személyében. A testvérgyilkosságnak pedig itt a halál a büntetése. Szemet szemért, fogat fogért. Tisztában van azzal, hogy kegyes büntetés ez, kaphatott volna keményebbet is, például azt, hogy életben hagyják, és így, a lelkiismeret terhével kínlódik tovább.

AA: Azt nem mondanám, hogy keresi a testvére gyilkosát, legalábbis tudatosan nem. Nehezen bontakozik ki ez a szál. Talán valamiféle ősi igazságérzet tör felszínre benne, érthetetlen erők alakítják már az első oldaltól fogva az útját.

GyA: Fejlődésregényként is értelmezhető ez a mű, amely az életből a halálba (vagy éppen fordítva: a halálból az életbe) tartó utazás történetét örökíti meg. Érdekes, hogy a főhős éppen vonattal utazik, amikor mehetne saját autójával is, és ez Romániában logikusabb választás is volna.

AA: Bennem nem fogalmazódott meg kérdés ezzel kapcsolatosan, de így, hogy említed, igen érdekesnek tűnik: a vonat (itt egyértelműen sorsszimbólum) nem egy könnyen irányítható szállítóeszköz, amellyel az utazó oda megy, ahová akar, hiszen a jármű útvonala és célja eleve meghatározott, Loboncz Márton legfeljebb vállalja, hogy felül vagy nem ül fel rá.

GyA: Vajon azért teszi ezt, mert a szülei is így utaztak valamikor abba a városkába? A jegypénztárnál kiderül, hogy nem akar oda-vissza jegyet vál-

tani, így már sejtjük, hogy Loboncz Márton utolsó utazására készül. Ahová ő indul, onnan nincs visszatérés. Ám az utazás során egyre közelebb kerül önmagához.

AA: A narrátor nagyon szétszórt, maga előtt sem világos a múltja, a teher, amelyet hordoz. A regény csapongó felépítése is jól érzékelteti ezt a belső zaklatottságot. A regény két narratív szálból fonódik össze. Az első személyben előadott jelen idejű történet az építészmérnöké, és a hét napjai szerint elnevezett fejezetekben bontakozik ki. Ezzel váltakozik a másik, harmadik személyben elmesélt, számozott fejezetekből összerakott történet, amely a múltba enged betekintést, főleg a szülei életébe. Ez a második, múltbeli szál kevésbé csapongó, számomra érdekesebb is, a szubjektív megélések nem nyomják rá bélyegüket úgy, mint a jelenben zajlóra. Talán a bűnével való szembesülést próbálja kerülni azáltal, hogy bajait főleg a családi, anyai xenofób örökség számlájára próbálja írni? Szinte nevetséges ez a figyelemelterelés, hiszen a történelmi háttérnek kevés köze van a baj gyökeréhez, ami nem más, mint a második legősibb bűn.

GyA: Az elején még őszintén ártatlannak hiszi magát, lassan jön rá, hogy valami szörnyűséget követett el. Akkor jut el a teljes önmegismeréshez, amikor kimondják azt, amit ő is ki akar mondani, ami egész bensőjét feszítette egész életében: hogy gyilkos. Szinte tragikus hőssé magasztosul, nem próbálja meg elkerülni a sorsával való szembesülést, nem menekül el, nem keres kiskapukat. A vége felől visszaolvasva a regényt, úgy látom, mintha ez az erdélyi Raszkolnyikov következetesen kutatná a sorsát, az igazságot.

AA: Mivel a megbocsátásban nem tud feloldozást találni, azt kénytelen a szemet szemért racionális törvényében megtalálni. Ez nem Dosztojevszkij világa, hanem inkább a Tolsztoje. A szemet szemért törvényéből nincs kilépés. Az egyetlen, erőtlen felmerülése a szeretetnek abban fogalmazódik meg, hogy anyja mellett az utolsó pillanatig kitart, és ezt nevezi a szeretet győzedelmeskedésének, de minden, csak szeretet nem érezhető a keserűségben, amellyel felidézi.

GyA: A főhős rettenetesen sérült lelkileg. Látszólag működik az élete, sikeres karrierje van, valójában azonban csak vegetál, képtelen megnyílni bárki előtt, párkapcsolatot is képtelen kezdeni titkos bűne miatt, amit a lehető legmélyebbre temet magában, és csak annyit érzékel, hogy valami baj van vele. Magányosan él a nagyvárosban, nem prostikhoz jár, hanem felfedez egy olcsóbb megoldást: a társasutazást, ahol alkalmi szexpartnereket csíp fel.

AA: Szinte minden szereplő ellenszenves számomra. Átörökölt nyavalyáktól gyötörtek, ezeket vádolják saját belső állapotukért. Élesen látják a másik szemében a szálkát, míg sajátjukban feledik a gerendát. A vérükben csörgedező különféle gyűlöletekkel teli szereplők palettája lehangoló.

GyA: A jellemábrázolást a regény egyik erősségének tartom. Az a néhány ellenszenves szereplő is nagyon hatásosan megalkotott jellem. Hiteles karakterek bukkannak fel. Egyik kedvencem a szomszédasszony, a jámbor, alázatos, de a bíróságon szemrebbenés nélkül hazudó Précsekné, aki „választékosan beszélt, ahogy egy Jókai-hős”, és aki annyira visszafogott, hogy „legszívesebben mögé lopóztál volna, hogy hátba vágd valamivel, vagy leöntöted volna egy pohár jeges vízzel, mert akkor talán hallanád sikítani”. Vagy ott van az anya szeretője, Guszti, a kályhás.

AA: Précsekné nagyon autentikus, ezt meg kell adni. Visszatérve, az apa utáni kutatással a zsigeri kiábrándultság történetébe thriller-zöngék keverednek. A zsánerírók arzenáljából származik a főszereplő tört román beszédének hibás magyarságú mondatokba bújtatott érzékeltetése is, amely kissé sablonos, ponyvásan olvasóbarát. Közhelyekre is telik neki, például amikor megfogalmazza a női lapokba illő gondolatot, miszerint a szerelem elmúlik, s észrevevesszük a másikat, ahogy van.

GyA: Krimiként nagyon jól működik a könyv, a történetmondás érdekesítő, magával ragadó, cseppet sem unalmas, úgy működik, mint egy bűnügyi regény: a gyilkos megtalálása a tét. Az elején mintegy mellékesen elejti a narrátor azt, hogy az apa börtönben van. Először azt gondoltam, hogy politikai fogolyként ült. Kiderül, hogy mégsem, ugyanis gyilkosságért tartóztatták le. Aztán megemlíti Danikát, a halott kistestvért, aki minden biztonnyal az anya szerelemgyereke. Ám róla sem beszélnek, mint az igazán fontos dolgokról ebben a családban, hanem mesteri szintre emelik a hallgatást. Aztán eljut odáig a történet, amikor a testvére gondjaira bízott Danikát megfojtják, mialatt anyjuk a szeretőjével moziba megy, és az éppen hazatérő apa magára vállalja a büntetést. Valahogy mégsem áll össze a történet, a narrátor maga is rekonstruálni szeretné múltjának ezt a kitüntetett eseményét, a gyilkosság éjszakáját, és vele együtt jutunk el, nyomról nyomra haladva az igazsághoz, ahhoz a felismeréshez, hogy tulajdonképpen testvérgyilkosság történt. A bemutatott család teljesen beteg: sem konfrontálódni, sem megoldani nem tudják a problémáikat.

AA: Szinte hátborzongató Máriáról, az anyjáról olvasni, hogy terheségét egy sötét átalakulásként fogja fel. Alaptalan féltékenységet csíhol fel

magában a férjnek gratuláló nővérrel szemben, csakhogy indokolttá tegye magában a döntését, hogy nem kívánt gyermekét a szülei nevelésére bízza.

GyA: Anyaként én úgy érzékelttem, hogy önvédelemből teszi ezt, ugyanis van itt egy „aprócska” tény, ami felett eddig nagyvonalúan elsiklottunk. A regény egyik cselekményszála a hetvenes évek kommunista diktatúrájában játszódik, amikor Romániában az egyetemet végzettek nem választhattak szabadon munkahelyet, hanem „kihelyezték” őket, a magyarokat előszeretettel a Kárpátokon túlra. A pár hónapos szülési szabadság után az anyáknak két lehetőségük maradt: beadják a gyerekeiket a helyi bölcsődébe (ahonnan, kollégáimtól tudom, akik átérték ezt a korszakot, csak hétvégenként lehetett a gyerekeket hazavinni), vagy hazaküldik a szüleikhez Erdélybe. Logikus, hogy a regénybeli anya a második megoldást választja. Az már más kérdés, hogy családi problémáival nem bír szembenézni, nem keres megoldásokat, hanem gyárt egy külső ellenséget, a románokat, akik mindenért felelősek. Ezért ironikus az, hogy a testvérgyilkos büntetésének a végrehajtói románok.

AA: A sötét történetben azért fel-felvillannak színfoltok is. Például a román–magyar kapcsolatokról szóló magyar szemszögű, kátészerű véleménynyilvánítás kifejezetten humoros. Elmosolyodtam akkor is, amikor a kisváros társadalmi gócpontjainak, a fodrászatnak és a taxisoknak az ábrázolását olvastam.

GyA: A románokkal szembeni előítéletek összegzése rendkívül öniro-
nikus is. A regény bennem Jim Jarmusch ikonikus filmjét, a *Halott embert* idézte fel, szinte hallottam olvasás közben a film zenéjét, Neil Young brutális, fém hangzású elektromos gitárjának a hangját. Akárcsak a film főhőse, a regénybeli narrátor szülei is a vasútvonal végén található városban szállnak le, ott kell elkezdeniük közös életüket, egy primitív helyen, ahol alig találnak alkalmas albérletet, elutasítanak egy tyúkólat, végül az „aprozár” fölötti kis szobába költöznek be. Az odautazó, oda nem illő, a városka lakói által turistának titulált, kívülálló narrátor számára ez a kisváros bölcső és koporsó.

AA: Úgy tűnik, te mélyebb rétegeket látsz a műben, mint én, aki lépten-nyomon fennakadtam a kivitelezésen. A történet érzelmi csúcspontján például, amikor hóhérai vélhetőleg a kivégzése helyére viszik, azon járt az eszem, hogy a kártyahasználati limitek miatt szinte biztos, hogy egy ekkora összegű készpénzfelvételt egy napon belül lehetetlen lett volna elvégezni.

GyA: Én inkább sorstragédiaként értelmezem a művet, amelynek ez a rétege váratlanul tárul fel, a végén. Komoly előítéletekkel kezdtem neki az

olvasásnak, itt van újra egy énfórmában írt regény a hetvenes években született erdélyi írógeneráció egyik képviselőjétől, aki Tompa Andreához, Vida Gáborhoz hasonlóan kiírja magából a kommunizmus emlékeit. A thriller-vonal egyértelmű volt már az elején, aztán előbukkant valami más, és a thriller, a krimi elmozdult a tragédia felé.

AA: Egyik gyermekkori emlékében a narrátor egy kallódó betoncsőben kuksol. A regény ez a betoncső, amelynek oldalain a feldolgozatlan, értelmetlen s lassan megmagyarázhatatlan gyűlölet és a mélyen lappangó, megvezekeltetlen bűn szennyvize csordogál. Ezt csak tetézi, hogy a narrátor rop-pant cinikus, Istennel, vallással kapcsolatos kritikus megjegyzései legtöbbször úgy hatnak, mintha a szerző előre megfogalmazott „frappáns” odamondó gondolatokat feltétlenül be akart volna illeszteni a regényébe. Például – apropó bölcső – kifejezetten mesterkéltséggel s ízléstelen a kocsmában feltárulkozó képet a betlehemi jelenethez hasonlító eszmefuttatás. Ez elmondható más elvont fejtegetésekről is, amelyekkel megspékeli a történetet, gyakran nem fogható meg semmilyen belőlük kibomló tartalom, ami a szereplővel kapcsolatba hozható volna.

GyA: Akkor hadd mondjak én is valami negatívumot: lehetett volna tömörebb a regény, jót tett volna neki, ha feszesebb a szerkezete. Néhol kifejezetten szószátyárnak érzem.

AA: Rátapintottál a lényegre. Például meggyőző az, ahogy az építész narrátor szakszerűen számbaveszi a kommunista építmény arányait és jellegzetességeit. Csak az a baj, hogy a következő mondatban ezt egyértelművé is teszi, nehogy elkerülje az olvasó figyelmét. Pontosan ott szájbarágós, ahol elférne több árnyaltság. Egyes bekezdései tökéletesen megformáltak, minden szó a helyén, a metaforák tökéletes tömörségűek. Megint mások képzavarosak, idézem a „kedvencemet”: *A kereskedelmi bank üvegteste a fogzás fájdalmát tompító nyálbuborék...* Érdekes ellentét feszül a pazar környezetleírások s a szereplők gondolatait közvetítő szikár metafizikai merengések között. A szerzőnek a tárgyilagos ábrázolás jobban megy, mint az érzelmi hatáskeltés, az ilyen szándékú részeknél érzem gyengébbnek a regényt. A részletek leírásában helyenként érezhető egyfajta intellektuális erőltettség, amikor az ösztönös mesélőtehetség hiányosságait pótolja az elvontan gondolkodó író. A második felénél jobban belejön, összeszedettebbek a mondatai, kevésbé túlírta. S pontosan az egyenetlenség miatt bennem nem váltott ki katarzishoz közel álló érzelmi hatást.

Láng Zsolt – Tamás Dénes

GYŰLÖLKÖDÉS

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND: *GYŰLÖLET*.
BUDAPEST, JELENKOR KIADÓ, 2017.

LÁNG ZSOLT: Szerinted ez a könyv hogyan illeszkedik be a mostanában megjelent „memoárok” közé?

TAMÁS DÉNES: Érdekes, hogy memoárnak nevezed, hiszen végső soron egy fikciós művel van dolgunk, amiről persze tudni lehet, hogy alaposan merít a szerző életének eseményeiből. Ez valóban gyakori mostanában, ahogy a családtörténetek írása, a kommunizmus örökségével való írói birkózás is. Ami talán egyediesíti ezt a regényt, hogy a régebbi Erdély-regényekhez képest egy erőteljes, jól kidolgozott román szál van benne, a regény határokon ível át, van benne budapesti, erdélyi, moldvai rész, jelezve, hogy egyik országrészt sem tudjuk megérteni a másik nélkül. Miért, te hová illesztenéd be ezt a regényt?

LZS: Azért tettem idézőjelbe, mert áttételesen emlékirat. A múlt század hetvenes, nyolcvanas éveiről sokféle hasonló tematikájú elbeszélés született, Kántor Lajostól, Markó Bélától kezdve Selyem Zsuzsáig, Vida Gáborig sokan megírták azokat az időköt. Ez a regény is abból az időből való, mind a címbeli gyűlölet, mind ezt a gyűlöletet lelkükben, agyukban, zsigereikben hordozók nagyon is ismerősen idézik vissza azt a korszakot. És mivel én is abban a korban éltem le eddigi életem felét, rettenetesen ismerős minden: érzelmek, észjárás, párbeszéd, viselkedésformák, reagálások. Nem tudom, vajon annak, aki nem élt akkor, milyen lehet ezzel a könyvvel találkozni.

TD: Igen, nevezhető korrajznak is, és talán ebben a legerősebb. És, habár van generációs különbség közöttünk, de azért az én életem is abban az időszakban kezdődött, tehát számomra is ismerős volt minden. Ami nem biztos, hogy negatívum, hisz ez azt is jelzi, hogy ha a művészet eszközeivel is, de csak kimunkálódik egy viszonylagos konszenzus azokról az időről. A regény azonban többet vállal ennél, és a korok közötti kapcsolatra próbál rákérdezni, a gyűlölet genézisére és továbbadódására generációkon keresztül. A gyűlöletére, ami megnyilvánulhat etnikumok között, de lecsapódhat öngyűlöletként is. Hogy látod, sikerült-e ezt a vállalását teljesítenie a regénynek? Mert nekem vannak fenntartásaim.

LZS: Szerintem tökéletes regény, minden a helyén van, példaadó jellemábrázolással, sodró lendületű narrációval, kifejezetten hangulatos belsőkkel és telített környezettanulmányokkal, szóval ha történetesen Amerikában íródott volna, már készülné is belőle a világsztárokkal forgatott film. Könnyen elmesélhető, miről szól, a sejtetései is jól megfejthetők, mert egy sikeres poétika működtet mindent. De beszéljünk a fenntartásokról.

TD: Igen, érdekes, hogy ezek a benyomások bennem is összeálltak, de csak második olvasatra, amikor elengedtem a cím által sugallt elvárást. Ugyanis, amikor befejeztem a regényt, a cím felől próbáltam értelmezni a regényt, aminek persze maga a regény is megágyaz, hisz folyamatosan felhívja a figyelmünket a jelenségre, de elégtelennek éreztem a megvonható összefüggéseket. Vegyük például az anya románygűlöletét. Azért erről mindannyian sokat tudunk. Annak szubtilis, mindenhova beszivárgó, önmagunkat felmentő formájáról. Talán jobb, ha gűlölet helyett gűlölködésnek nevezzük. Ehhez képest az anya gűlölete sokkal inkább eszelősségnek, bomlottságnak nevezhető. Nem is igazán értettem, amikor először jelentkezett a regényben. Ahogy a fiú öngűlölete is kimódoltnak hatott, főleg az öngűlöleti negyedórák ötlete. Szóval nehéz az egyszavas címeknek megfelelni. Talán legjobban Camus-nek sikerült a *Közönyben*, de arról tudni lehet, hogy félrefordítás. És hát lehetne beszélni a regény „fordulatairól” is. Van egy pár ilyen a regényben, ügyes írói fogásokon keresztül tálalva. Lát-szik, az író birtokolja a késleltetés, a hatáskeltés eszközkészletét. Mégis számomra erőltetettnek hatottak. A nyomozás erőltetése, a gyilkosság, ahogy a karkai vég is. Erős ábrázolás, gyenge szerkezet. De hátha nem értesz egyet velem.

LZS: Igen, a Gűlölködés találóbb cím volna! Találóbb, de nem jobb. A jót az elfogadott értelemben használva. Szóval azt akarom mondani, hogy ez a regény, a maga jól érzékelhető írói jelenlétével, fegyelmevel, tudásával, vagyis profizmusával körülírja, megteremti a hiányát annak, amit nem tudunk megfogalmazni, annak a hiányát, ami igazán megváltoztathatná az életünket. Itt a gűlölet nem gűlölet, hanem valaminek a hiánya. A szereteté? Ha igen, akkor ismeretlen szereteté. Itt valami nagyon jól meg van teremtve, de közben a vágyott meg nem született hiánya is érzékelhető.

TD: Az nekem is nagyon tetszett, ahogy egy egységes, sötét világlátás végigvonul a regényen. Ahogy ez nyelvileg, a szubtilis hasonlatok, metaforák sokaságán keresztül meg van csinálva. A romlást, a szétesettséget, a kicsinyes emberi érzelmeket nagyon jól tudja ábrázolni. Ahogy ott van az a gyönyörűen megrajzolt ív is, a főszereplő szüleinek viszonya, a kezdeti bi-

zakodástól a teljes szétesésig. Ebben benne van a kor is, amely nem tette lehetővé ennek a viszonynak a kibontakozását, felívelését. S ennyiben valóban megszüllheti a regény a saját hiányát. És végül meg is szüli, egy felmerülő szerelem lehetőségének formájában, a magyar férfi és a román nő között, ahhoz, hogy majd erre a lehetőségre is brutálisan, számomra sajnos krimiszerűen, rácsapja az ajtót. S akkor a hiányt visszük magunkkal a regényből? Például az apahiányt? A kommunizmus időszaka nem igazán kedvezett az apáknak. Ezt már több regényből kiolvashatjuk. Egy apátlan nemzedék nőtt fel akkor. Hol voltak az apák?

LZS: Szerintem az apahiány éppoly nyomasztó tud lenni, mint az apák jelenléte. Egy apa, ha van, ha nincs: nyomasztó. Mint ahogy az anya is az, csak az egy másik, rejtettebb, megfogalmazhatatlanabb szint. Nincsenek ma már meg a régi rituálék, másképp kell megfogalmazni viszonyainkat. Ebben segít ez a könyv.

TD: Igen, s akkor a könyv végét felfoghatjuk egyfajta lezárásként, felszámolásként is. Hiszen a regény arra játszik rá, hogy a fiút végső soron az apa gyilkolja meg. Legalábbis a meggyilkolását ez teszi elfogadhatóvá. A gyilkos és az áldozat közelsége. Akár Kafkánál. És ha Kafka regényének zárata után csak egy bénult csend marad, higgyük azt, hogy a Gyűlölet után elkezdődhet valami más. Akár az általam megnevezett ismeretlen szeretet.

LZS: Esterházy Márk-változata is eszünkbe juthat, az is behozza a testvérgyilkosság motívumát. És az is csak egy „változat”. Szóval, nem fél a változat-állapottól, a reflektáltságtól, az írói jelenléttől. Ezt csak azért mondom, mert nekem nem volt ellenszenves az, amit mások megcsináltságnak, kimódoltságnak, túlzó profizmusnak neveztek a regény kapcsán. Én ebben nagyfokú írói alázatot látok. És ez nekem végtelenül szimpatikus.

TD: Én pedig úgy éreztem, a szerkezettől összezuhan a regény, hogy én a fordulatok helyett inkább a prózai anyag továbbadását olvastam volna. Valahogyan több mindent. De végső soron ez is a regény erénye.

LZS: Mérlegelendő, hogy annak mi lett volna a hatása. Ki lehet próbálni, hogy előbb az egyes szám első személyű részeket olvasod el, aztán a harmadik személyűt. Abból az is kiderülhet, mennyi minden függ az olvasástól. Vagyis az olvasótól.

TD: Akkor ezek szerint még előttem van egy olvasás. Ennél nagyobb dicséretet ritkán kaphat egy könyv.

Bíró-Balogh Tamás

BAKA ISTVÁN
DEDIKÁCIÓIBÓL

Baka István idén volna hetvenéves. Huszonhárom éve halt meg, életműve 1995-ben lezárult. A szekszárdi születésű, de élete nagy részét Szegeden leélő költő életművét a Tiszatáj Kiadó 2003 és 2009 között hat kötetben adta közre Bombitz Attila szerkesztésében, majd a verseket új kiadásban és bővített anyaggal 2016-ban a Kalligram.¹

Ezzel az irodalmi munkásság gyakorlatilag a maga teljességében olvasható, kutatható; napilapokból vagy lappangó kéziratokból egy-egy vers, tárcsa vagy interjú kerülhet még elő legfeljebb. Emellett azonban pár éve láthatatlan gyűjtőmunka kezdődött, amelynek célja, hogy összegyűjtse Baka István dedikációit és levelezését. A levelezést nem nagyon kell magyarázni. A dedikációkat annál inkább: hiszen miért is lenne érdekes bárki számára az a pár sor, amit a szerző a saját könyvébe írt, amikor valakinek adta, küldte azt, vagy az illető egy könyvbemutatón vagy felolvasóesten a költő elé tette, ajánlást kérve bele.

Pedig a dedikációk mint írói kézjegyek régóta az irodalomtörténeti (és a gyűjtői) érdeklődés látóterében vannak, hiszen egy-egy könyvbe a szerző által írt ajánlás „érdekes, mint az irodalmi élet történéseinek, a gesztusnak megfogható dokumentuma, s érdekes maga [...] az ajánlás szövege is: az a mód, ahogy ez a gesztus nyelvileg realizálódik” – írja Lengyel András.² A dedikáció, ha tudományosan vizsgáljuk, információkat hordoz: olyan életrajzi forrás, amely tisztázhat időrendi problémát, lehet egy kapcsolat bizonyítéka, sőt ennek a kapcsolatnak a természetét is megvilágíthatja. Egy-egy dedikációnak külön története van, és önmagában is vizsgálható. De ösz-

¹ Baka István: *Összegyűjtött versek*. Szerk.: Bombitz Attila. Pozsony–Bp., 2016.

² Lengyel András: A dedikáció-kutatás lehetőségei. *Irodalomismeret*, 2001/1–2, 67–71.

szegyűjtve többről árulkodnak, mint külön-külön. „A dedikációk ugyanis – mint egy sajátos forrástípus egymáshoz is kapcsolódó darabjai – *szeriális forrásként* is fölfoghatók, s együttesük mint sorozat is értelmezhető. A dedikáció-sorozatok elemzésének alapföltétele azonban, hogy az elemzendő ajánlások legalább hozzávetőlegesen teljes sorozatként álljanak rendelkezésünkre.”³

A dedikációsorozatnak két típusa van: az egy szerző által írott összes ajánlás, illetve az egy személynek szóló valamennyi dedikáció. Módszertanilag az első típusú sorozatot nehezebb összeállítani, hiszen a dedikációk nem egy helyütt találhatóak: ahány címzett, annyi helyen, összegyűjtésük nem kis időt és munkát vesz igénybe. Nem véletlen, hogy jóval kevesebb ilyen típusú sorozatot ismerünk. Ezért, „ha rendelkezésünkre állnak, igen becsesek. Történeti-szociológiai elemzésük megmutathatja, hogy az illető író [...] számára kik voltak azok az alkotók és más, nem-szakmabeli személyek, akik – valamilyen szempontból – kitüntetett fontossággal bírtak. Kirajzolódik az a szűkebb értelemben vett kapcsolathálózat (network), amely megmutatja a számára releváns kapcsolatok körét, belső arányait, történeti, irodalom-szociológiai jellemzőit”⁴.

A Baka Istvánnak írott dedikációk azt mutatják meg, kiknek volt Baka annyira fontos, hogy könyvet adjanak neki.⁵ A Baka által írott ajánlások sorozata pedig azt mutatja meg, hogy számára kik voltak annyira fontosak, hogy könyvet kapjanak tőle. Két hasonló, de nem azonos sorozat; Baka István irodalmi kapcsolathálózatát a kettő együttes elemzése mutatja meg.

A Bakának írott ajánlások száma már nem változhat, az általa írottaké azonban folyamatosan bővül, és arra kérem az olvasót, ha neki van dedikált Baka-kötete, vagy ismerete van ilyenről, értesítsen a birobalogh@gmail.com címen. A két sorozat 2019 elején együtt jelenik meg a Tiszatáj Kiadó gondozásában.

Alábbiakban a Baka István által írott ajánlásokból közlök néhányat, azzal a megjegyzéssel, hogy az alább következő részletet a nem-tipikus ajánlásokból állítottam össze. Baka leginkább szükséztlenül dedikált („barát-

³ Lengyel András: Gáspár Zoltán irodalmi kapcsolathálózata. Könyvtára dedikált kötetek történeti-szociológiai elemzése. In: *Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok 1*. Szerk.: L. A. Szeged, 1997, 23–48.

⁴ Lengyel András: Uo.

⁵ Erről lásd: BBT: Baka István könyvtárának dedikált kötetéről. *Forrás*, 2018. június.

sággal”, „szeretettel”, „baráti szeretettel”), de az elemzés számára ezek is ugyanolyan értékű ajánlások, mint amikor bőbeszédűbb volt.

1. Magdolna-zápor: *Ilia Mihálynak, / ama négy ember / egyikének, akik nélkül / e kötet versei – és szerző- / jük személyisége – nem / lenne olyan, amilyen, / baráti szeretettel / Baka István / Szeged, 1975. X. 28.*

2. Tűzbe vetett evangélium: *Gálfalvi / Györgynek / baráti szeretettel / Baka István / 81. IV. 16.*

3. Tűzbe vetett evangélium: *Markó Bélának / baráti szeretettel / Baka István / 81. IV. 16.*

4. Magdolna-zápor: *Póla Károlynak / barátsággal / s köszönettel / hogy nem / buktatott meg / annakidején / Baka István / 81. X. 19.*

5. Szekszárdi mise: *Pintér Lajosnak / baráti szeretettel, / szép verseskönyvéért / viszonzásul prózában / Baka István / Szeged, 1984. VII. 5.*

6. Szekszárdi mise: *Kovács Lajosnak / baráti szeretettel / munka- és küzdőtársi / megbecsüléssel / Baka István / 84. VII. 8.*

7. Döbling: *Géczi Jánosnak / baráti szeretettel / költészet másnapján, / de nem más-naposan / Baka István / 85. IV. 12.*

8. Döbling: *Mészöly Miklósnak / baráti tisztelettel / ajánlom ezt a könyvet, / megköszönve figyelmét, / melyet ezek a versek talán / jobban megérdemelnének, mint / „kezdői” prózám. / Baka István / 85. IV. 12.*

9. Döbling: *Csapody Miklósnak / a tanulmányírónak / további alapos / felkészülését segítő, / baráti szeretettel / Baka István / 85. IV. 24.*

10. Döbling: *Bombicz Attilának / ifjú olvasómnak / és „szerkesztőtársamnak” / szeretettel / Szegeden, a Kincskereső- / táborban / Baka István / 85. VI. 18.*

11. Döbling: *Balla Zsófiának / szeretettel, sajnálva, / hogy augusztusban / nem találkoztunk / Baka István / Szeged, 85. X. 30.*

12. A kisleány és a vámpírok: *Tündének, / kárpótlásul / a sok magányos óráért, / melyek e könyv írása / közben bekövetkeztek, / s szeretettel / István / 88. 03. 28.*

13. A kisleány és a vámpírok: *Annus / Jósának / a régi Tiszatáj / örökös fő-szerkesztő- / helyettesének / igaz barátsággal / Baka István / 88. 03. 28.*

14. Égtájak célkeresztjén: *Gálfalvi / Györgynek / és övéinek / együttérző szeretettel / Baka István / 90. IV. 24.*

15. Égtájak célkeresztjén: *Markó / Bélának / és övéinek / együttérző szeretettel / Baka István / 90. IV. 24.*

16. Égtájak célkeresztjén: *Határ Győzőnek, / nemcsak a küldött három-egy / könyvet, hanem egész / eddigi, számomra kivételes / élményt jelentő, életművet / megköszönve, szerény / viszonzásul / Baka István / 90. V. 28.*

17. Beavatások: *Pintér / Lajosnak / a nemzedéktársnak / baráti szeretettel / Baka István / 91. VI. 15.*

18. Beavatások: *Simai / Mihálynak / a régi, megpróbált / barátsággal / Baka István / 91. IV. 15.*

19. Beavatások: *Szóke Katalinnak / baráti / szeretettel / és szlavista köszöntéssel / Baka István / 91. V. 22.*

20. Beavatások: *Mészöly / Miklósna / baráti tisztelettel / Baka István / (Az ötödik írás, az Én, Thé- / zeusz még nem szerepelt kö- / tetben, ha idő enged, ol- / vasd el = s bocsásd meg, hogy / a városba vezető út eperfáit / jege-nyékre cseréltem. / B. I.)*

21. Farkasok órája: *Csordás Gábornak / baráti szeretettel, / s megköszönve a fel-ajánlott / lehetőséget – bár egy / gyorsabb lehetőséget válasz- / tottam –, amellyel majd / egyszer élni szeretnék: / Baka István / 92. VI. 9.*

22. Farkasok órája: *Kerék Imrének / – levél helyett is, szép / könyvet vi- szonozva – / baráti szeretettel / Baka István / 92. VI. 10.*

23. Farkasok órája: *Géczi Jánosna / az utolsó neoavantgárdista- / nak / a régi „ki-tagadó” / szeretettel / Baka István / 92. VI. 19.*

24. Farkasok órája: *Bertók Lászlóna / [lefirkált név]⁶ / – a rontott / ér- tékesebb / baráti szeretettel / Baka István.*

25. Sztjepan Pehotnij testamentuma: *Kovács András / Ferencnek / ba- ráti szeretettel / Baka István / Pécs, 94. IV. 12.*

26. Sztjepan Pehotnij testamentuma: *Darvasi Lászlóna / és Gabina / és Annak, / aki még úrutazása elején / tart, sok szeretettel egy / bukott (ark-) / angyal: / Baka István / 94. IV. 14.*

27. Sztjepan Pehotnij testamentuma: *Ilia Mihálynak / a régi és meg- különböztetett / baráti szeretettel, negyed- / százados figyelmét megköszönve: / Baka István / 94. IV. 16.*

28. November angyalához: *Tündének, egész életem / angyalának, / sok szeretettel / Baka István / 95. VI. 1.*

29. November angyalához: *Nagy Gábornak / baráti szeretettel, / tehet- sége további kitelje- / sedését kívánva: / Baka István / 95. VI. 7.*

30. Nyikolaj Gumiljov versei: *Könczöl Csabának / barátsággal / Baka István / 1995. IX. 6.*

⁶ Az eredeti dedikáció más tintával, mint a satírozás, az utólag ráírt név és a bekarikázott megjegyzés.

Finta Klára-Enikő

AZ ELTŰNŐ VONALAKRÓL

Dsida Jenő arany és kék szavai úgy lettek az idő sötétjén átsugárzó lámpásokká, égő-fénylő igékké, hogy testet, hangot örökítve belecsendesedtek a világba. Külső valósággá lényegedett át minden nagycsüörtöki fohász és töredékben maradt tízparancsolat. A bomló szerelem és a kóborló délutánok. A felfelé tartó léptek, a bujdosás és az önmegfeszítés.

„célod, hogy rálelj önmagadra” – ez az első és egyetemes parancs, ez a kezdet: az isteni és földi szféra közötti összeérés. Itt lehet emberré, aki ember akar lenni. Itt mondhatja el mindazt, amiről csak hallgatni lehetett. Itt álmodhatja meg százezer álomból azt az egyet, „melynek értelmét nem találod, / melynek értelmét nem találok”. Mert itt feloldódik minden értelem és megmagyarázhatóság. Itt a mélybe zárul a beszéd. Megszűnik a tett, és íztelen lesz a sötét, keserű ital. És hiába keressük határait, itt kitágul a mindörökké.

Ha valaki jönne, és lefödné a lámpát, itt akkor is világos maradna. Ha hazaindulnék az éjszakában, megtelne holdfényvel a zsebem. És olyan lenne, mintha egymásba tükröződné két végtelen. Az egyik, ami belőlem indul, és a másik, ami a mindörökkéből ered. „Talán holnapra összetörik a lelkem”, ahogy a tükröződő végtelenek kisimuló görbe tükre is szilánkokra hasadhat. Jobb lenne szembekötősdit játszani, nem tudni a félelemről. Gyerek lenni, sziporkákat keresni, a holdfény tört sugarait. Itt csörög a dió, amott a mogyoró. És várni. Várni az eljövételt, a megtalálást. Amikor kinyílik a szem, és kinyílik a világ.

Mint amikor nincs csatlakozás. És hat óra a késés. A fulltag sötétben „sors elől szökve, mégis szembe sorssal”, tudni, hogy mégsem maradunk egyedül. Bekötött szemmel, a kocsárdi váróteremben, amíg mindenki alszik is tudni, hogy vége lesz a nyirkos, sötét nagycsüörtöki éjnek. Elhallgat a zörgés, a titkos utak fénybe futnak. És lesznek emberek, akik szólni fognak. Meghitten, igazul. Mert Péter felébred, János felébred, Jakab felébred, Máté felébred. Mind felébrednek. Mert meg lehet váltani és meg lehet váltatni. És útnak indul a törött testben a nehéz lélek. Hogy egész legyen. Újra teljes.

Vezeti majd csillagok szava, ezeregy éjszaka, a felejtés, a messzeségek messzesége. Kimegy a lélek a víz partjára. Hetenként többször. Megfürdik imádságban, megadás bíborában. Megsemmisülésben és mindörökkében. És amikor a nagy halál elé kuporodik, azt susogja: „Múlják el tőlem, Uram, ha lehet!” Múlják el a Naptól is a tűz, csóktalan maradjanak a fehérülő homlokok. Múlják el az árny a falról. Múljanak a nappalok, és a töprengés a választok felett. A magasságok mélysége, az ébren álmodás. Az ózonszagú levegőben megborzongnak a hársak. Lesz még feltámadás.

Mert még mindig „Szép a világ, gyönyörű a világ és nincs hiba benne”. Nincs hiba a fényben, a délután árnyjátékaiban. Nincs hiba a hexameterekben. Nincs hiba a szeretésben, a vallomásban, ahogy Krisztus és Pilátus szerepét egyszerre játsszuk el. Már nincs leselkedő magány és jégcsap-hidegség. Nincs hiba életeink végében sem. Nem bánt senki azért, hogy átnyargaltunk napjainkon, te, Tinti, meg én. Nem bánt érte senki sem, hogy végül megfogytunk a macskát.

Szép a világ, gyönyörű a világ. Hibáink ellenére is hibátlan maradt. Hibátlan benne a sóhaj és szemcink csukódása és fejeink elnehezülése. Hibátlan a dörgés, és a farkasok sem gyülekeznek már. Nem érzed, milyen rettenetesen fázol. Nincs már semmi, amit megváltoztatnál, eljegyeztek téged ismeretlen csillagok. Nincs már semmi, amit nevének neveznél, hajadba kötötték az utolsó szót is szalagnak. És most lebegnél, lebegnék veled. Szárnyat növesztenénk, hibátlan tollsimulást. Emelkednénk tajték fölé, átszítált színek közé, amíg sorsunk Icarus szabadságává lesz.

És mi idegenek leszünk ebben a szabadságban. Elfelejtjük egymás szívverését, a közös házunkban a tárgyak helyét. Egymástól távol kerülünk. A szépségtől és távolságtól elnémulunk, csak félálomban sejtjük egymás alakját, ahogy belemosódunk a keringésbe. Ahogy az égitestek, ahogy az erekben a vér, a tenger áramlatai. Már nem ismerjük egymás arcát. „S nem emlékezünk egymás nevére.” Mindent visszaadunk a világnak.

És vége szakad félezernyi dalnak. És epévé változik a víz, és kihuny két szemem világa, mert téged elfelejtettelek. Elfelejtettem elmondani annyi mindent neked. Már nem hallod, már nem érted, hogy mi nekem Jeruzsálem, hogy mi nekem minden magyar. Hogy te mi voltál, te mi lettél nekem. Csendesedik, morzsolódik ajkamon a zsoltár, utoljára járok Babylon vizeinél. „Sok tévelygés és sok kanyar / után jutottam el ide”, ide jöttem, hogy fekvőhelyem legyen. És hazám és nyelvem. Meghalni jöttem, önmagamhoz jöttem. Visszaadni szavaimat a világnak.

Mindent neked adok, világ. A tejfehér álmomat arról, hogy sosem születtem meg. A tenyeremben eltűnő vonalakat. A mozdulataim, ahogy este a lelket magamon elrendezem, takarózva és dideregve. A fájdalmak vibrálását a szélben. A ködtelenséget. Minden hibátlanságot, a hibáimat.

Visszaadom a „parányi, fekete betűt / az Isten regényéből”, ami voltam.

Boka László

SZÓCIKKEK EGY KÉPZELETBELI EMŐD-LEXIKONHOZ

A Holnap benjámija és az Ady-hív

Az irodalmi legendárium szerint Kiss József, *A Hét* mindenható ura adta neki e „költői” nevet, mikor első versét publikálta. Ami ellen tiltakozott ugyan, de mégis az ő „keresztfia” lett ezáltal. Ennél is meghatározóbb életében és a magyar irodalomtörténet-írás felől is, Ady Endre barátsága, hatása, fényköre. A Nagyváradra 1903 után is gyakran visszatérő költőfejedelem őszinte híve, rajongója, táskahordozója az ifjú Emőd Tamás. És persze a városé, amelyben poétává érett. A Pollák bodega, az új idők dalosaival átmulatott estek, a kedves Vak Gyula nevű cigány melletti mulatozásoknak, a dámáknak és a hárssoroknak később hű megörökítője. S persze egy hetesfogat költői csapatnak, egy vidékről szervezett, így többszörösen „forradalmi” tettet végrehajtó, modern irodalmi antológiának és irodalmi társaságnak a legifjabb tagja. Aki maga nem is nagyvárad amúgy. Berekböszörményből gimnazistaként kerül csak a pezsgő századfordulós megyeközpontba, a korabeli Magyarország második legnagyobb vármegyéjének székhelyére, amely talán a leggyorsabban fejlődő vidéki város volt, erős kulturális öntudattal és nyitottsággal minden újra. Hozza magával a falusi, rusztikus élet minden szépségét és nyomorúságát, amely környezet eleve másként formálta az amúgy vállaltan asszimiláns zsidó ifjúnak (eredeti nevén Fleischer Ernőnek) a világlátását. A protestáns falusi környezet és ahogyan Ady nevezte, a „vér városának” polgári lüktetése, mindenre nyitottsága, rohamos fejlődése és kultúrszomja, toleranciája érdekes egyveleggé formálta az itt felcseperedőket. Dutka Ákos lesz kezdetben a példaképe és barátja, a felette pár évvel végző, egykor szintén premontrei diák, végre egy valódi költő, akire a kis poéta-jelölt feltekinthet. Ő beszél neki Baudelaire-ről, Verlaine-ről, s olyan rejtelmes dolgokról, mint dekadencia... Ő mutatja be aztán Juhász Gyulának is, akit együtt várnak 1908 februárjában a várad Nagyállomáson, s akit háromévi tanárkodás, újságírás és irodalmi szervező-kedv, no meg egy viszonzatlan Anna-szerelem köt majd a városhoz... S persze Dutka révén ke-

rül ismeretségbe Adyval is. Még nincs húszéves sem ekkor. Ady közvetlen környezetében tartózkodik ekkortól, amikor csak teheti, árnyékként követi. Antal Sándor visszaemlékezése szerint Ady is megbecsülte: „Szerette hallgatni ízes beszédét, nótázását, kritikája se volt vele szemben. Úgy nézett rá, mint az öreg legény vér szerinti kisöccsére. Élvezte a fiú gondtalan derűjét. A venyigés Érmellék friss levegőjét meg a földet is megérezte az egykori gazdálkodó költő-fia mellett.” Emőd Tamás „olyan odaadással teljesítette a ministráns szent szolgálatait, úgy csilingelt és lóbálta a füstölőt Ady körül, annyira odaadta egész-magát – ezt a szeretetet nehéz lett volna csak úgy, viszonzás nélkül elfogadni. Azonkívül is: lehetetlen volt a kis Emőd Tamást nem szeretni.”

1908 őszén és ezt követően is gyakran ő olvassa fel Ady verseit *A Holnap* matinéin, helyi és vidéki rendezvényein. Az antológia révén a benne megjelenők (még az ekkor is teljességgel ismeretlen, Fogarason száműzetésben tanárkodó Babits is) országos hírnévre tesznek szert. S minthogy az első *A Holnap* kötet felét tulajdonképpen Ady-versek adták, a dicséretetek szinte csak vele foglalkoztak, a kritikák nem kevéssé persze, azzal a fontos különbséggel, hogy sokan egyszerűen epigonoknak mondják ezekben a másikat. Kivétel nélkül. Jelentős része volt ebben (a felületes ám nagyon is tudatos, konzervatív és kormánypárti uram-bátyám világ ijedt kritikáin túl) a hallgatólagos rivalizálóknak is, a *Nyugat*nak többek közt, mely a legkeményebb kritikát közölte a váradiakról, épp az epigonság vádjával, nem véletlenül: Adyt megtartani, kisajátítani akarván. De a belső meghasonlások sem érdektelenek ekkor. S ez a kis „ministráns” Emőd Tamás igenis egyéniségként mutatkozik meg nem csupán az antológiában, de 1908 telének valós „hadi állapotokat” hozó időszakában is. Az Ady-féle *A duk-duk affér* árulása után csalódottságában, fájdalomában szeretett mesterét is kész kiátkozni. A *Jávorka nótája* kemény sorai szerint „Verje meg a nagy gyász, fojtsa el az átok, / Aki ígyen hagyja cserben / A legszebb brigádot! / Gyepre táltos, gyepre / Úrimódi bitangsága / Lesz a vezér veszte – / Ha nem ma, hát holnap. Holnap Vízkeresztre!”

Ironikussága

„Ó igen: Ady Endre, ő nem dolgozott happy endre” – mondja egy későbbi humorosan komoly kétsorosra. Emőd persze megbékült hamar, akár csak Juhász és Dutka is, 1909 januárjában már közösen szervezik a második antológiát. Sőt, később lesújtó véleménnyel volt azokról, akik életében nem, csak halála után kezdték el tisztelni, s kultuszt építeni Ady köré. *Ady-*

memoárok című versében nem véletlenül írhatja: „Írják rólad a memoárt, / de te odakint fekszel, / marékkal szórják a gloárt, / de te már nem verekszel. // Harsog a hívek kardala, / hogy rád dicsfényt derítsen, / ma már mind feltámasztana, / hogy újra megfeszítsen.”

A „magyar Rimbaud” – ahogyan Franyó Zoltán nevezte őt, persze jókora túlzással, igazán egyéni hangon indul. Egyrészt kódoltan hagyománytisztelő, másrészt groteszk, ironikus látásmód jellemzi már korai verseit is. Mint Tabéry emlékezik rá, „a kuruc költészet és a protestáns prédikátorok stílusának volt frissen felelevenítője” első verseiben. Igazán nem mondhatná rá a korabeli konzervatív kritika, hogy nem elég nemzeti, vagy nem elég hazafias, netán érthetetlen s csak külföldet majmoló... De rámondta. Pedig versei olykor neogótikus balladák, akár Pázmány nyelvezetén, olykor pedig modern limerickekhez hasonlító sűrített remeklések.

Költészete kissé háttérbe szorul az első világháború előszelében, előbb a napi penzumok, az újságírás miatt, aztán a színpadi szerzőség okán. De általában is kiteljesedik az alkotó ember egy másik, igazán sikeres oldala...

A fővárosi kabarészerző

Nyolcévnyi újságíróskodás után, 1914-ben kerül Budapestre. A szellemes és bravúros formakincsű kabaréköltő ekkor veszi át a poéta elsődleges helyét. Gózon Gyula veszi védőszárnyai alá, akit szintén Váradról, honnét máshonnan (?) ismer. Ő viszi Megyaszy Vilma kabaréjába. De ennek is van egyéb kapcsolati hálója is, hiszen Nagy Endre, a magyar kabaré klasszikusa és szervezője szintén kötődik a „Pece-parti Párizs”-hoz. Nagy Endre, amikor csak lehetett, igazi költőkkel íratta kupléit és szonójait. Ady is írt neki, de főként Szép Ernő dolgozott rendszeresen a kabarénak, Gábor Andor pedig évekig a legkedveltebb kabaréköltők közé tartozott. Heltai Jenő is írt kuplékat, tréfás jeleneteket részére. Emőd Tamás ezt az utat folytatta, minőségben is. Szellemes és dallamos kupléinak és szonójainak kötete, a *Nótám, füttyöm, citerám* csak az 1920-as évek derekán jelenik majd meg. A kabaré és a színház lesz az élete a háború után is elsődlegesen. Ekkorra színidirektorként, művészeti igazgatóként is bemutatkozik: 1921–1924 között az Andrassy úti Színház, 1924–1925-ben a Blaha Lujza Színház, 1925-től 1927-ig ismét az Andrassy úti Színház művészeti vezetője, 1927–28-ban az Új Színház igazgatója. Több nagy sikerű vígjátékot is jegyez Török Rezső társaságában, amikből nem egyet megfilmesítettek, a magyar hangosfilm első nagy korszakában, de drámáit is sikerrel adták elő. A *Mézeskalács* című daljátéka talán az egyik legismertebb darabja, s anélkül,

hogy szerzőjét ismernék, sokaknak visszhangzik kedvesen a „Szív küldi szívnek, szívesen...” sora is.

A pacifista és a kisemberek

Emőd korábbi népszerű verseit, kupléit, rövid jeleneteit az első világégés alatt a színházaknál szókimondóbb (vagyis kevésbé propagandisztikus, s inkább gúnyos, eleve viccesen őszinte, nehezebben cenzúrázható) kabarékban énekelték, játszották. Mindeközben néhány hónapig a debreceni 3. gyalogezred önkéntes káplárja lett, de miután két fivérét is a frontra szőlítették, sorra születtek háborúellenes versei, melyeknek fő témája a harcokban meggyomorított kisemberek életének ábrázolása. E témában született verseit – kiegészítve néhány színpadi, frissen írt és azonnal be is mutatott jelenetével, a Singer és Wolfner révén *Dicséret, dicsőség* címmel tette közzé. Közös vonásuk e verseknek a háború elutasítása, a veszteségek reális ábrázolása révén annak tudatos deszakralizálása, ugyanakkor a feláldozható egyének fölötti arctalannak mutatkozó hatalom cinizmusának a leleplezése, a kisemberek szenvedésének sajátos, emődi megrajzolása révén pedig a rádöbbenés, ami, ha kell, tragikus-ironikus hangvétellel párosul (*A két faláb, Ólomkatona, Az arany paplan*). E versei a fronton szolgáló egyszerű legények sorsát, hazavágyó gondolatait tematizálják, vagy a háborút megjárt hadirokkantak megmosolyogtató-megríkató hátországi felfordult életét, egyszerű jeleneteit tárják plasztikusan elénk. A szenvedő közkatonák és a meggyomorított hadirokkantak iránti együtt szenvedő részvét vezérli. 1917-es újabb gyűjteményes kötete, a *Ferenc Jóska ládájából* főként katonadalokat és kabaréjeleneteket, de immáron néhány erősen propaganda-ellenes versét is tartalmazza, mint az *Aki ezt okozta*, vagy a *Mindennapos imádság*, a maguk fájón-átkozódó hangnemével: nem az ellenség iránt, mintsem inkább a felelősök, a háborúba vezénylő ország-vezetők iránt. „Teli van a házad / Fekete rémekkel / Láthatatlan arcu / Néma vendégekkel / Estefele nem mersz / A szobádba menni, / Reggel attól félsz, hogy / Gyászruhát kell venni, / Párnádat a sűrűn / Hulló könny kimosta / Verje meg az isten, / Aki ezt okozta.” Akárcsak Babits korai remeke, az 1914-es *Fiatal katona*, a történelem eseményeinek kiszolgáltatót életet elpazarolását panaszolja.

A kitalált? (a polemikusan megalakuló Ady Társaság)

Mégis, a háborút követően, a forradalmak idején félreértették olyanok, akik Emődhöz hasonlóan a vállalt asszimiláció hívei voltak ugyan, de utólag Emődöt egyenesen „magyarkodónak”, háborút éltetőnek, de legalábbis

ingadozónak mondták, ezáltal Ady pacifista eszméihez hűtlennek. Zsolt Béla és Antal Sándor egyenesen erre hivatkozva akarta megakadályozni Váradon, hogy Emőd az 1919-ben alapított Ady Társaság tiszteletbeli tagja lehessen. Emőd ezekre a képtelen vádakra reagálva írt nyílt választ szűk pátriája legrégebbi napilapjába. „Ha okos és flegmás fiú volnék, tulajdonképp’ egy kis mosollyal, egy vállvonintással, egy annyi kis gesztussal, amivel utolsó slukk után a cigarettacsutkát szoktam elvetni, kéne átállépnem e világproblémát, hogy mért bogázzik a gulya Kondoroson vagy Kenderesen, – holott Versailles-ben tanácskoznak, Erdélyben botoznak és Pesten koplalnak.” E történelmi léptékben való látásmód, s az Emődre oly jellemző mondatfűzés keserűen így folytatódik: „De temperamentumos fiú voltam mindig, szerettem a harcot keverni. Szerettem ott lenni, ahol emlegetnek. Meg aztán a vád se kutya, amit hátulról mellbe kaptam. [...] Emőd Tamást két ízben hívták még be a katonasághoz. Közben, amíg cipelte a puskatust, írta tovább a kabarét Debrecenből Pestre, mert kevés volt a napi zsoldja, s így készült el »Ferenc Jóska ládájából« című könyve. Nem ad maiorem gloriam Francisci Josephi, de mert a kesergő katonadal, ahonnan könyve címét kölcsönözte, úgy szólt: »Szabadságom el van zárva, / Ferenc Jóska ládájába; / Elveszett a láda kúcsa, / Ki nem szabadulok soha.« Emőd Tamás szabadsága is oda volt bezárva, és ezért írta könyve fedelére: Ferenc Jóska ládájából. Írhatta volna helyette szabadon, néhai Koháry István után azt is: »Az rab vasat penget.« De a könyvben nincs dinasztia-dicséret és tisztelete a militarizmusnak. Nemcsak a címét kellett volna elolvasni, Antal úr és szaktársai! Szomorú és panaszkodó dolgokból áll a könyv, meg egy kis darabból »Atyuska madarai címmel«, ami 1915-ben merte elmondani, hogy embernek embert ölni nem hőstett, hanem bűncselekmény, és a hős meg a fegyenc egy dolgot művelnek, mikor ölnek.”

Fonák alulnézet, emődi perspektíva, groteszk humor

A Magyarországot érő történelmi tótágasokból többen is érintett lesz, akaratán kívül is, rövid élete folyamán. Mégis kiemelhetők a világháborús versei, amelyek az élet fonák oldaláról adnak érzékletes, az olvasó számára örökre emlékezetes képet. A *Játékok*, az *Érettségi találkozó*, az *Egy finom dámanak* rendre ezeket az új oldalait mutatja be a modern hadigépezetet felvonultató Nagy Háborúnak. A *Dünnnyögés roham után* négy sora pedig egy cinikus és kegyetlen világ szokatlan oldalát tárja elénk: „Jancsi, mi bajod? Miért hallgatsz / a fűben? – – Hm. Be furcsa: / ez meghótt. Hhő. – – Uram, ha meghagysz, / most enyém lesz a Julcsa...” Emőd olykor groteszk kül-

sőségekről is írt persze verset, a hátország propagandisztikus témáiban is, például az agresszív, tolakodó reklám első megjelenési formájáról, s annak kisajátító erejéről, akár gazdasági, akár ideologikus célokat szolgál. *A Plakát a ház falán* című verse így indul: „Tizennégy óta ragad a falon – / akkor vonult be. Ma: nagyhatalom.”

Szívbetegsége tudott volt az 1930-as évekre, ám fanyar humora még a legnehezebb időkben sem hagyta cserben. *A Kiáltás Pánhoz* négy sora szerint: „Messzi rétek, boldog erdők / karmestere, Pán: / hogy daloljak, ha majd földdel / betömik a szám?” Vagy a *Tűnődés* címűben: „Mi lesz, ha egyszer / leteszem a lantot: / hogy élnek meg majd / nélkülem a Bankok?”

Átértett és vállalt magyarság vs. sárga csillag

Az első világhéges előtt s alatt is sajátosan magyar történelmi utalások, cikluscímek és motívumok (például Vak Bottyán és Bem apó a *Magyar legenda* című versében) a magyar néphagyomány archaikus folklórkincse, és a keresztény értékek (főként a keresztény eszkatológia, valamint a katolikus szertartásrend fontos jegyei és egyetemes szófordulatai) jelentik azt a hármast, amelyben Emőd vállalt magyarsága és humánus hite megkérdőjelezhetetlenül és közössége szempontjából is megmutatkozott. Az 1917-es kötetével kapcsolatosan így különösen frivol, hogy azt egy *Magyar hiszekegy* című verssel zárja: egy megrendítően keresztény és magyar vallomással, nyilván nem sejtve verse címének későbbi, más téren történő „felhasználását” és népszerűségét. Ahogyan annak Trianon utáni szomorú divatját sem, sem azt a borzalmat, melyet ő maga, Nagyváradra hazatérve, szerencsés(jé)re már nem érhetett meg 1938-as korai halálával, ha magát a sárga csillagot és annak viselését még döbbenet és értetlenül állva meg is tapasztalta. Hangja ekkor is frivol, olyan, mint a szeretett városának pusztulását lejegyző egykori kanonoké a tatárjárás idején. *A régi és az új Rogerius* így is önmagáért beszél, jól jellemezve a korabeli közhangulatot. „S mint Várad vén barátja / Rogerius virrasztott / hegy ormán üldögélve / a város lángja mellett, / úgy ültem és tűnődtem / a roppant rom-katedrán, / szemem szép pillangóit / sírok közé veszejtve, / s hallgattam elhanyagolt / szívem bús dobbanását: / - Jaj jaj, mit énekeljek, / doboljak itt, ezeknek?!”

Várad: a bölcső és sírhely

A vézskorszak valós borzalmait tehát szerencséjére nem érte meg. 50 évesen vitte el a szívbaja, éppen Nagyváradon, ahová mintha csak meghalni tért volna haza. Antal Sándorral és Zsolt Bélával történt afférjuk elle-

nére Antallal később megbékélhettek, hiszen ő – aki tragikusan gázkamrában végezte –, az 1930-as években Pozsonyban írt *Ady és Várad* című visszaemlékezését Emődnek küldi mégis el, mint hiteles tanúnak.

A századelős Nagyvárad édesbús hangulata, a fin de siècle értékei és izgalmas társadalmi harcai, a helyi összművészeti törekvések, irodalom, képzőművészet, zene és színház, a sanzonok és a kabarék világa éppúgy sajátja, mint a falusi témák, hangulatok, életérzések. S e kettőt (vagy e két világ óhatatlan ütközéseit) verseiben éppúgy sikerrel vegyítette, mint kupléiban, filmötleteiben, zenés darabjaiban. Utóbbiakat tekintve a siker Amerikában is várta volna. Ki tudja, ha emigrál, talán a szívbaját is kezelhették volna. Verseit teljességében sosem adták ki, csak mostanában kezdődött alaposabb összegyűjtésük. Maga írta egyszer, hogy ha jobban körülnéz saját könyvtárában, be kell látnia, hogy egy „rendes” kötetre való verse nehezen akad... Ami persze nem igaz. De azt elhihetjük neki, hogy „múlhatatlan szerelme” mindig is, továbbra is a versírás maradt.

Onagy Zoltán

CAPTAIN STÖRR A FÜSTÖN

Ha évfordulós konferenciáról érkeznek éppen, reggeltől estig csupa Füst-előadás, a napzáró sörök mellé is derűvel teli Füst-anekdoták, hátamon egyféle irodalomtörténeti vállalás elszántságával (természetesen), könnyebb volna a helyzet. A végén, talán a legvégén, búcsúzásul, összegzésként képes volnék azt állítani a konferenciát övező általános – pozitívba hajló – értelmezésben, hogy szeretem olvasni Füst Milánt. Pedig nem. Pedig nemigen. Pedig próbálkoztam, sehogyan nem fogadva el egy korábbi megfigyelést, mely szerint Füst Milán a XX. századi magyar irodalom leg-legfanyalgottabb írója, ilyen nehézkesen még konferencián se fényeztek senkit. Ki fogadhatna el ilyen verdiktet megdönthetetlen érvek nélkül?

Költőnél, írónál (drámái annyira nem láthatók, hogy olvasói szempontból elhanyagolhatóak akár) egyetlen verdikt érvényes, az olvasóé.

Két hónapja került érdemben újra szem elé Füst Milán és az életmű, hozzávetőleg száz általam ismert (olvasóként ismert) olvasót kértem meg április óta, hogy ugyan mondana valamit Füstről, mennyire emlékezetes az utolsó Füst Milánnal töltött pásztoróra, mennyire maradó.

Megjegyzés: az általam ismert olvasók több csoportba sorolhatók. Ismerünk *nem olvasó* olvasót, aki a megjegyzett vélemények kivonatát egységsítí és tolmácsolja, de közben határozott véleménye van, értelmiségi társaságban könnyen és szofisztikáltan nyilvánul meg. Ismerünk *olvasgató* olvasót, aki a sikerkönyvek, a botránykönyvek és a bestsellerek komoly fogyasztója, akire a kiadói gyakorlat alapozhat, állásfoglalása őszinte és mindig elfogadható, szempontjait az olvasás élménye határozza meg. Ismerjük aztán az *olvasó* olvasót. Az ő olvasási gyakorlata a kölyökkorban alakult ki, léteznek klasszikus kedvencei, akiket időről időre végiglapoz, figyel a dolgokra, nem idegenkedik a kortárs irodalomtól, örömet okoz, amikor kortárral bővítheti a kedvenc-polcot, olvasata rendszerkereső, véleménye megfontolt.

A megkérdezettek kilencvenkilenc százaléka szemrebbenés nélkül állította, hogy az elmúlt években nem olvasott Füst Milánt. A maradék egy százaléknak járt a kezében *A feleségem története*, „de adott pillanatban az örült féltékenység inkább elidegenít, mintsem közelebb hoz az élet valóság-

gaihoz, visszatoltam”. Hát ennyi. Félig-meddig meghatározó könyvre, olvasmányélményre tíz évig emlékszik a rendszeresen olvasó olvasó, tíz év alatt fakul meg, nyomják le az új érkezők, ebből megállapítható, hogy a kérdeszettek az elmúlt tíz évben nem tettek kísérletet Füst Milánnal, vagy ha igen, a kísérlet érvénytelen és eredménytelen.

Ettől kezdve kultusz ide vagy oda, a szakmai értelmezhetőség különféle szempontjai amoda, Füst Milán egy nem olvasott klasszikus, akire igény volna, és óriási olvasótábora lehetne, ha volna igény.

A már-már banalításba hajló tény jelentősége abban áll, hogy Füst Milán nem az az író, akit, ha rossz a kedvünk, lekapunk a polcra, tegye jobbá, legyen szíves, vagy ha túl jó volna a kedvünk, de a tapasztalat szerint a jókedv csalóka, rendszerint rosszra fordul minden, vegyen vissza jókedvünk-ből. Ebből következik, hogy fogalmam nincs, mikor olvasunk Füst Milánt. A személyes, pártpreferenciák nélküli közvélemény-kutatás azt bizonyítja, Füst Milánt soha nem olvasunk.

A szakma ettől függetlenül – persze – mondhat, amit akar. A szakma, hogy legyen dolga, talál kerek évszámot, aktualitást, talál csatornát a nyilvánossághoz, magyarázhatja ezerképpen, ütköztetheti az egymástól eltérő olvasatokat, a Füst-életmű leszakadva az eltérő és ütköztetett olvasatoktól, a legolvasatlanabb életmű az első *Nyugat*-nemzedék alkotói által létrehozott életművek közül. Ugyan mi az oka? Rejtély, hogy mit érez eleve elutasítandónak a kedves olvasó, és végtére miért utasítja el? Hétköznapi olvasó csak jó okkal száll le a mélybe, az író életébe, nem tartja kötelező tartozéknak, hogy ismerje, azonosítsa a műben megjelenő szereplőket, hogy kiegészítő perspektívaként egyszerre lássa a regényt, mögötte az író. Megelégszik annyival, ha a regény kerek.

*

Áprilisban elkövettem azt a baklövést, hogy a lassan húsz éve türelmesen várakozó, a Fekete Sas Kiadó által megjelentetett *Naplók* (Bp., Fekete Sas, 1999, I–II. kötet. Szerkesztette Szilágyi Judit és Fazakas István) felől gondoltam az új közelítést. Nem szerencsés. Megállapítható most, miután lecseng a láz, két úton ajánlott Füstöt megközelíteni a minden jóra nyitott olvasó számára. Az egyik a valóban kimerítő *A feleségem története* felől, szerelmes férfiember megtanulhatja belőle, más is hülye, ha szeret, és mely zugösvényeket kötelező lefalazni, ha békét akar. A másik pedig ugyancsak férfi-nő közeli, *Ez mind én voltam egykor*, a Hábi-Szádi küzdelmek freudi regénye. Csakhogy magamnak hiába ajánlom bármelyiket éveim okán, egyik

Füst-regény olvastán se lehetek már se butább, se okosabb, ebből következően a *Naplók*.

A *Naplók* közel 1800 oldal sűrű, tömény, feloldhatatlan, megrágtatlan féltékenység, háborgás, fennhéjzás, nagyotmondás, dicsekvés, kérkedés, hivalkodás, hetvenkedés, nagyzolás, arcokkodás, nagyképűség, melldöngetés, mindez megtámogatva a pályatársak szakmai és emberi lekicsinylésével. Mindenki kap. A kor valamennyi jelentős és kevésbé jelentős irodalmi szereplője megkapja a magáét Füst Milántól. Vélhetőleg ez tartja lendületben. Ráadásul nem elkülönült szigeteken dolgoznak a permanensen legyaláztott írók (Kosztolányi, Karinthy, Móricz, Osvát és a többiek), családostul összejárnak, naponta találkoznak, beszélnek telefonon, kézírataik első olvasói, barátok óriási cikkeket, kritikát írnak egymásról a *Nyugatra* és máshová. Ők az első Nyugat-nemzedék.

Füst Milán megőrül a sikerért, az elismerésért, ugyanakkor minden siker és elismerés kevés. A bugyogó féltékenység, szakmai kielégületlenség és gyűlölet csorog át a prózába. Ezt érzi meg az olvasó, aki kíváncsiságból maga elé nyitja valamelyik Füst Milánt, és ez lehet az olvasóriasztó matéria. És marad az egyetlen, mindenki által ismert regény, az emlegethető különlegesség, Störr, a munkanélküli holland hajóskapitány és Lizzy, a csinos, dundi francia asszony, a bizonytalanság regénye. Ahogy lengenek a füstön.

És most Füst és a naplórészletek:

Kosztolányi: túl elasztikus erkölcsű, – mindent befogad ellenállás nélkül, gyakran keveredik benne ellenállás nélkül a kokott és gazember, horizonttalan szépség és jóság-felfogása (néha oktalanul riadtan kapja rajta magát) – a polgár felfogásával.

*

Fiatal leányok ma: „tavasz van, nem bírjuk tovább, fiú kell – magának is nő kell, én élvezni akarok, ha csókolózom”. Kosztolányi: ha ezt a piszkot vette el, föltétlen piszok lappang a karakterében, (ha elviselte,) legalábbis gyengeség és ingatagság.

*

Kosztolányi verses könyvéről így kezdenék kritikát: Lássuk, milyen virág. Illata nincs, szirma rikitó, s gyorsan, érintésre lehang, – minden más fajtól különbözik, mintha nem is virág volna.

*

Kosztolányi: mindig is csak a perditákat szerettem: az az én formám. (Furcsa nemi nevelés. – A házassága is így történt.)

*

Egyetlen lapban sem szerepelek soha mint író! De soha még véletlenül sem. 30 között nem!

*

Érdekes, hogy bánik velem Molnár Ferenc, mint egy naiv ifjú íróval szokás. Kosztolányit, Karinthyt már respektálja. Épp így Lengyel Menyhért. Babits, Móricz, Schöppflin egymás között az egyenrangúság hangsúlyával érintkeznek, velem pedig egy hűvös távolságból. Dolgoznom kell: ez a legfőbb. Bizonyítanom kell a magam erejét, ha van még. S vissza kell őket még ez életben egyszer utasítanom, ha majd fel akarnának venni szent társaságukba.

*

Kosztolányinak sokat kell írnia, s könnyedén dolgozik. S miután amit mond, olvasók számára mondja, nem mélyíti el túlságosan. Beszélgetünk s ő ceruzával a kezében firkál. Gyorsírással feljegyzi, ami tetszik neki, s meg is írja rögtön. Háromszor is megesett velem, hogy rögtön megírta, amit mondtam. Ezentúl vigyázok, hogy semmi olyat ne mondjak előtte, amit értékesebbnek tartok.

*

Kosztolányi: az egész lény labilis.

*

Rongy koldús vagyok! Tolnai handlé két könyvemet megvenné, egy millióért a kettőt, s ezért az összegért olyan szerződést kínál, amelyben örökre lemondok javára könyveimről. Szükség van a pénzre, majdnem belemegyek a dologba. Ezalatt Kosztolányi 60 milliót keres a Téli rege fordításán. S mialatt én nyögök és döglöm, ő dolgozik, színházba jár, cikkeket ír, s egyre tekintélyesebb főmunkatársává lesz a Pesti Hírlapnak. Én pedig nyögök. Karinthy 30 milliót keres szerzői estjén. Én pedig nyögök és egyre elviselhetetlenebbnek érzem az életet! A semmittevő, aki folyton el van foglalva. S akit egy szegény, kedves, gyenge asszony tart el nagy keservesen!

*

Érvényesülés! Igen, a közepesek közé számítanak, dolgozhatok, írhatok, amit akarok. Még a Nyugatban is! Ha verset írok: T. A., vagy Sz. E. verse rangsorban mindig előttem áll, még sosem fordult elő, hogy fordítva lett volna. Ha cikket írok, s ha a legjobban sikerül is nekem: Schöppflint vagy Lengyelt meg nem előzhetem. (Kosztolányi pl. most favorit lett, amit ír, azt feltűnő helyre teszik!)

Felolvasásra sosem hívnak meg, s most már nem is fogom meghívásukat elfogadni! De ha netán véletlenül valami outsider nyilatkozik is a magyar irodalomról: akkor is, még véletlenül sem fordul elő, hogy engem megemlítsen...

*

Az irigy ember kritikája sok tekintetben megbízható. Hogy a hibákat jól, alaposan kikeresi ellenfele művében, abban bízhatunk. S miután Kosztolányi most még csak nem is ellenfele már Adynak (már nem lehet ellenfele, annyira lemaradt), tehát egy egész alapos kritikát várhatunk, amely már meg sem kísérli, hogy annyira ócsárolja, hogy legyömösözje a magáénál alacsonyabb szintre.

*

Arról volt szó, hogy rossz ember vagyok-e? S Gellértné furcsán elhallgatott. Persze ostoba voltam. Kosztolányiné előtt fejtettem ki Gellért hibáit, de sőt! Kosztolányi és Karinthy jelenlétében, vadidegen emberek előtt is beszéltem erről! Hogy a lényege hiányzik – az, ami a költőt teszi! (Nyugat-estélyen.) Egy kölkök hallgatta, s lehet, hogy sietett a hírrel Gellérthez! Tóth Árpádnak is megmondtam.

*

Ti urak, ne feledjétek el, hogy nem tettetek értem soha semmit. Hogy úgy élttem itt, mint a pusztában, hogy egy köszönő szó, egy elismerés, egy krajcár, semmi nem telt tőletek. Vagy ezt is el akarjátok sikkasztani, hogy becstelenek voltatok? És talán még szónokolni is akartok a síromon? Persze, persze, mert akik majd szónokolni akarnak és szerepelni, azok azt fogják mondani, nem mi voltunk. Az előző generáció becstelen volt, de mi?

*

Az éjjel Karinthy novelláit olvastam, („A két hajó”) szédítő. Az volt a benyomásom, hogy írni tud, de a világon semmi tehetsége nincs. Sose volt alkotó. Utánzó, s nem is az életet, írókat. S nem is író, újságíró. Tipikus, kitűnő újságíró. Oldalakon át semmi nincsen, az űr, az űr, s az ürességet kavarja s elég ügyesen. – Hogy le kéne térdelnie ez előtt az undok, vad paraszt előtt, Móricz előtt, mert mik ezek az írások hozzá képest? (Ugyanez volt különben első benyomásom is róla, fiatalunkban, az első novellái után. S meglepő, milyen pontosan ugyanaz most is.)

*

Ha megírnám, hogy Móricz Zsigmond, ez a királyi művész milyen irtózatos ökör volt, ki hinné el nekem? S hogy Kosztolányi, ez a sokkal kisebb művész,

ha nem is volt alkotó gondolkodó, mégis, hogy zsebrevágta őt eszésségben, úgy őt, mint Babits Mihályt, aki végtelenül ostoba ember, hiú, ostoba, gondolkodásképtelen, ez a világraszóló, nagy költő. (Ifjúkori költészetéről beszélek.) Ki hinné ezt el nekem ötven év múlva? Bizonyítsam? Be kellene bizonyítanom. Úgy ezt, mint a következőt: hogy Osvát Ernő, ez a lángoló szellem, a legnagyobb gondolkodók egyike és nagy kritikus micsoda tévedésekből állt, csupa tévedésből. Le kellene írnom, hogy miket mondott írókról és művekről, – hogy miket mondott és kiket portált, el nem hinné az ember. Le kellene írnom, mielőtt meghalok.

*

Az utókornak: hogy mit műveltetek velem! Hogy leköptetek és megaláztatok, amíg éltem. Teli volt a szívem keserőséggel és gyűlölettel!

Forgách András

B MINT

SZ – mint szökevény. Ahogyan megszökött lánya születésének éjszakáján Sárával.

K – mint konzervatív öregúr. Vékony, fekete nyakkendő, vasalt fehér ing, sötét öltöny, fényesre suvickolt fekete bőrcipő volt a kedvenc viselete, pontosan ezt az öltözetet viselte, amikor megnyitotta Lóránt Zsuzsa kiállítását a Fő utcában, mi így ismerkedtünk meg. Többszöri kérésemre a szobrásznő mutatott be neki, kifejezetten azért mentem el a megnyitóra, és utána beültünk egy sörre, vagy többre, inkább többre, én csak később tanultam meg tőle inni, akkor még nem tudtam, hogyan kell, és nem is szerettem a sört, kicsit kényszeredetten indult a beszélgetés a rég elbontott Lánchíd presszóban, ami már akkoriban hajdaninak tűnt, lonccal benőtt árkádos oszlopaival, melyek egy tűzfalhoz simultak egy lebombázott saroképület helyén, a szabad ég alatt, a Clark Ádám térre kikanyarodó utca végében, hol a négyszögletes, zöld bádogasztalok és a járda között nem volt semmi, vagy talán mégis volt egy vékony elválasztólánc, gyakorlatilag az utcán ültünk, a járókelők mellettünk haladtak el, és ott Gyuri elmagyarázta, hogy ő nem nemzeti vagy országos költő, nem tartja magát annak, ő elsősorban azoknak ír – „Lírai tolvajkulcsokat reszteni / szemmértékre / a szűk baráti körnek” –, akik már ismerik, nem pedig egy elképzelt nagyközönségnek, voltaképp a költő szerepét értékelte le, nehogy már félreértés legyen, hogy ő nem egy mitikus személy, ezt fontosnak tartotta leszögezni mint axiómát, egy úgynevezett fiatal rajongójával szemben, voltak ilyen alapelvei, amelyeket azonnal leszögezett, például, amikor évekkal később megmutattam neki egy kéziratot, rögtön közölte, hogy ő ezt senkinek nem fogja továbbadni, továbbítani, ajánlani, ha ezt várom tőle, akkor inkább ne is adjam oda. Különben nekem nem is tetszettek (akkor még) a versei, egy szuszra elolvastam frissen megjelent *Körülírt zuhanás* című kötetét, egy padon, a könyvesbolttal szemben a Jókai téren, szürkének tűnt, szürke költészetnek, akkor még nem láttam a színeit, pontosabban még nem szerettem meg az

SZ – mint szürkeségét (a szürke volt Gyuri kedvenc színe), és aztán, a szigorú kezdés után a Lánchíd presszóban azzal folytatta, hogy kaptam tőle három idézetet: egy klasszikus Rilket – *változtasd meg élted* – és egy klasszikus Baudelaire-t – *Templom a természet, élő oszlopai...* –, nem is tu-

dom már, hova írta föl őket precíz, hivatalnoki, nőies kézírásával (miatta kezdtem Baudelaire-t olvasni), de igen, tudom: a vernisszázs meghívójára, sajnos már nincs meg, és még egy harmadik verset is odaírt, talán József Attilát, és ekkor pendítette meg először, nem tudom, milyen okból, hogy mennyire zsigerileg nem bír elviselni két költőt a világirodalomból, akikről hiába tudja, hogy nagy költők:

V – mint Verlaine és

W – mint Walt Whitman, gondolom, nem a V vagy a W ellen volt kifogása, nem is a szexuális orientációjukkal lehetett baja, hanem Verlaine egyszerűen túlfurolázta a magáét az ő filhallásának, Whitman pedig túl prózainak bizonyult, mondhatni a két véglet, és mindkettőben túltengett a lilaság. Egy csomó V- vagy W-betűs: Weöres, Vörösmarty, Vas István és Várady Szabolcs – ez utóbbit például szerette minden évben, az egész költői életművét cakli-pakli, egy szuszra felolvasni az otthonában – kifejezetten bejöttek neki. Mikor kérdeztem tőle, hogy szerinte, ha egyszer ő annyi mindent átvett Váradytól, és ha éppen Várady versei miatt tudott visszatérni az egyszer már elhagyott költészethez, miért is ő lett ikonikusabb, csak annyit válaszolt: „Alamuszi macska nagyot ugrik.”

P – mint Pilinszkytól később csupán kettő olyat idézett, ami maradéktalanul elnyerte a tetszését, a költő többi versét nem annyira szerette – balagtunk föl a hegyoldalon Balatonalmádiban, egy poros úton, pár hetet töltöttünk a nyári kora őszben Kamondyék kicsiny faházában, hármásban, vele és

M – Mayával. A két Pilinszky-idézet közül az első: „Szellőivel, folyóival oly messze még a virradat”, és a második: „Távoli kétes tájakon készülődik a fájdalom.”

B – mint barátság. Gyuri elmagyarázta egy igazán frappáns példán, hogy a legmélyebb barátságok olykor teljesen érthetetlenek: lásd ő és

H – mint Hajnóczy. Láttam őket egyszer együtt, sőt, csupán egyetlen egyszer láttam őket együtt, a Déli pályaudvarnál, a buszmegállóban, egy pincekocsmá előtt, érezni lehetett még rajtuk a pince hűvös, penészes leheletét, talán elfogyott a pénzük, és most nem tudták, merre, vagy talán búcsúzkodtak, várták a budai buszt, amire az akkor Pesten élő Gyuri föltette volna Hajnóczyt, vagy ki tudja, talán együtt maradtak még három napig. Nagy erővel sütött a nap, az a bizonyos júniusi, forró, nyári és poros utcanap, az évszám 1975, ott álltak, mikor észrevettem őket, kis nyuszi ugrándozik az erdőben, hát szembejön két torzonborz farkas, de egy szót sem szóltak egymáshoz, látszott, hogy már egy ideje így állnak, mereven, én meg-

álltam köszönni Gyurinak, megismertem Hajnóczyt a fényképéről, talán próbáltam is beszélgetni, mert úgy él emlékezetemben a jelenet, hogy én beszélek, ők pedig hallgatnak, de nem egyszerűen hallgatnak, hanem közben szépen rendesen beledőlnek a térbe, főleg a nagyobb termetű Hajnóczy, akinek atlétikus alkata akkor már láthatóan puhulni kezdett a sok ivástól, üveges tekintettel rám meredt, vizsgálgatott szigorúan, de nem szólt, mindkettlen veszélyesen dőltek előre, 75 fokban, mintha a talpuk oda lenne ragasztva az olvadó bitumenhez, meglepő volt, hogy ugyanabban a szögben dőlnek előre, és már jó ideje némák, ezt érezni lehetett rajtuk (*rekedtnek tűnt fel hosszú némaságtól*, Babits –

D – mint Dante, Vergiliusról: *chi per lungo silenzio pareo fioco* – *rekedtnek tűnt a hosszú hallgatástól*, Nádasdy), úgy előredőlnek, csoda, hogy nem borulnak föl, én pedig állok és csicsergek, ez a szó jut most eszembe, ahogyan felidéződik a pillanat.

N – mint Na, de ami a lényeg: Gyuri később elmesélte, hogy az ő barátságuk pontosan annak a bizonyítéka, hogy a barátság lényege egyáltalán nem a közös érdeklődési területtel vagy rokon alkattal függ össze – bár kettejük alkata között az alkohol képezett azért bizonyos nem bagatellizálható köteléket –, sőt. Hajnóczy ugyanis nem ritkán az éjszaka közepén hívta föl Gyurit, amikor Gyuri aludt (ráadásul bealtatózva, mert altató nélkül nem tudott aludni), azzal, hogy Gyuri azonnal üljön taxiba, és robogjon át hozzá a város másik végébe. Gyuri otthonülő alkat volt, ezenkívül kocsmában szeretett bárkivel találkozni, mások lakására nem szívesen járt, igazándiból gubbasztani szeretett, mint egy gázlómadár a lápon, fél lábon, és meditatálni vagy krimi olvasni. Amikor végül átment Hajnóczyhoz, akkor ott fehérbort kellett inni, netán fröccsöt, amiről Gyuri akkor már régen leszokott, sohasem szerette igazán, nem volt borivó, vodkát ivott, ha már, Sztalicsnaja, Moszkovszkaja, de leginkább mégis sört, kortyolgatta lassan, halálíg. De Hajnóczynál bort kellett inni, és ugyanakkor nem lehetett beszélgetni semmiről, mert Hajnóczy egyáltalán nem volt kíváncsi a véleményére, Hajnóczy monologizált, neki elsősorban közönség kellett, persze nyilván nem volt mindegy, hogy ki az a közönség, Gyuri viszont szerette a mélyre hatoló eszmecsereket, a szórszálhasogatón alapos és precíz, német stílusú avagy latinosan száraz, netán franciásan vibráló, szellemes, poénoktól szikrázó csevegést, ám Hajnóczy kinyilatkoztatásai egyikre sem emlékeztettek, mindehhez kíséretül egy bizonyos bolgár népzenei számot játszott le ezerszer, újra meg újra, és hát Gyuri nem rajongott olthatatlanul a bolgár népzeneért, ha már zene, akkor Schubert vagy Schönberg, esetleg

az *Egy szerelem három éjszakája* vagy a *Koldusopera*. Az a bolgár horó pedig csak szólt és szólt az éjszakában. Azután Hajnóczy hirtelen, egy mondat közepén elaludt. Gyuri, mikor ezt konstataálta, addigra rettenetesen megfájdult a feje, lábujjhegyen kiment a szobából, betette maga mögött az ajtót, taxiba szállt, ha volt még rá pénze, vagy hazagyalogolt. Rájött, hogy voltaképpen mérhetetlenül idegesíti minden Hajnóczyban, és mégis az egyik legjobb barátja lett, az egyik legfontosabb barátja:

I – mint *ilyen selyembivály még egy már nem akad rám.*

B – mint barátság par excellence. Gyuri által tudom, most már örökre, hogy mi a barátság, pedig elég nehezen indult a mi barátságunk, az egyik rajongója voltam, bölcsészhallgató, úgy jártam hozzá, mint faluban jár át a fiatal fiú a tapasztalt öreghez, megáll az istálló ajtajában, és nézi, ahogy az öreg feji a tehenet, a közös hallgatásainkból tudom, hogy az együttlét akkor is jó, ha egy szót se szólunk, a pusztá fizikai együttlét is örömet okoz, és bármiről tudunk beszélni, effektíve bármiről, szótárakat és könyveket fellapozva, megvitatva minden fölmerülő témát, mint ahogyan a Dunaalmáson írt *Munkanapló* című versében írja: „Emlékeink vannak. Elemzőkedvünk / nem marad éhen. Két örült vegyész / turkál, titrál, szikkaszt. Valami lesz. / Ha nem ebből: belőlünk. A nyárvég, / mint égő ág, hamvadva kunyorodik.” (A *Kastély* színpadi adaptációján dolgoztunk.) Na persze, amíg kölcsönössé izzott a barátság, az beletelt vagy tíz évbe, közben volt pár hónapos mosolyszünet is, amit ő szakított félbe azzal, hogy kiengesztelő levelet írt, mert megbántódtam, mikor egyszer nem volt hajlandó felvinni magával az Eörsinél tartott szilveszteri bulira, az Erzsébet-hídnál.

O – mint okos. Három okos emberrel találkoztam eddig életemben, mármint három olyaténképpen okos emberrel, hogy az illető genetikusan okos, valamiféle születési hiba az okossága, mert az okosság is lehet teher, az okos emberek néha nagyon buták, ezért is nehéz felismerni őket, vagyis nem nehéz felismerni, hanem azt kell tudni róluk, hogy okosságuk ellenére, vagy éppen amiatt hajlamosak olykor teljesen érthetetlen, abszolút észszerűtlen dolgokat cselekedni, ebben az okosságuk nemhogy nem gátolja őket, hanem kifejezetten erre bátorítja, és hát nem attól lettek okosak, hogy sokat olvastak, bár sokat olvastak, hanem mindig ilyenek voltak, már jóval azelőtt, hogy megszülettek volna. Ezek voltak ők, szép sorban, általam való megismerésük sorrendjében: Petri György, Jean Genet, Márton Laci. Az ilyen okosság a pillanatban születik, lehet egy kijelentés, amiről azonnal átérzed, hogy örökkévaló, mint a világegyetem szerkezete, ugyanakkor bársonyosan friss, mint egy harmatcsepp, na ezt nevezem én okosságnak.

Ez nem kiküzdött tudás, hanem van, magában, szó előtti látás, amelyhez olykor szavak is kapcsolódnak, és a szavak világítani és látni kezdenek.

N – mint „na, látod, ott egy okos ember”, mondta egy Ferenczi nevű, végzős filozófia szakos illető, aki, ha jól emlékszem, akkortájt a csoporttársamnak, B. V.-nek udvarolt, és határozottan rámutatott valakire, utólag mondta meg a nevét, most már tudom, Petrire, a Felszabadulás téren, akit akkor még nem ismertem, legalábbis azt hittem, hogy nem ismerem, és engem semmi más nem érdekelt akkoriban jobban, mint az okosság, vagyis a tudás, tudásra szomjaztam mérhetetlenül (azóta is). Városi jelenet volt: Petri búcsúzott valakitől, föltette a 7-es buszra a Kígyó utcai Mézes Macsóhoz közeli megállóban, és ez egy olyan kép, ahogyan a kezével int és rámosolyog, barátságosan, valakire, akit nem látok, bensőségesen villantja rá farkasmosolyát, ez a kép nekem ugyanúgy beégett, mint a

A – mint Attila utcai legeslegelső találkozásunk. Ez volt az a találkozás, amit tökéletesen elfelejtettem, és ami egyszer váratlanul tolt föl az emlékezetemben, pedig akkor már egy ideje látogattam őket az Eötvös utcai házmesterlakásban, Gyurit és Mayát, az udvari házikóban, mely sötét volt ugyan, és félhomályos, egy szoba-konyha, de Maya mosolyától, lényétől fénylett, tündökölt. Az első, tízéves koromban történt találkozás nem volt valódi találkozás, én láttam őt, ő nem látott engem, ugyanabban a házban laktunk, ő a velünk szemközti lépcsőházba járt haza, 1963-ban, Mosonyiék lakásába, Alízzal ugyanis nem sokkal az érettségi után összeházasodtak, én az udvaron fociztam, nyár lehetett vagy kora ősz, egyébként jártam abban a lakásban, a mi lakásunk tükre volt, cseréltem Alíz szélhámos öccsével kincset érő ezüstérmét vacak mozgalmi jelvényre, aranyat üveggyöngyre. Ültünk, a ház gyerekei, a felső udvart az alsó kertetől elválasztó vaskos, alacsony kőkorlát tetején, kifulladásra a focimeccs után, térdig porzokniban, izzadtan, és akkor váratlanul egy nagyon fura figura jött végig a terméskövekkel kirakott kerti út közepén, összehúzott vállakkal: rövidre nyírt haja, hatalmas álla volt, ragyás arca, húsos orra, összehúzta fekete szemét (*Gyulladt, száraz / disznószememben minden magamaga*), nem nézett ránk, csak jött-jött, valami mással volt elfoglalva, a gondolataiba merült.

Demény Péter

SZILÁGYI DOMOKOS- SZÓTÁR

Álom – a Szilágyi-költészet kulcsfogalma, → Cs. Gyimesi Éva kötetcímének első szava, s az egyik legmegragadóbb kompozíció, a korai ~ *a repülőtéren szervezőeleme*. Mi a költő? Az az ember, aki az álmot is valóságként tudja láttatni vagy inkább érzékeltetni: a sorok egy másik, nem kevésbé valóságosnak tűnő világba viszik az olvasót. A legszebb példa a *Don Quijote szerenádjá*, ez a mágikus önvallomás. Általában viszolygok az üres referencialitástól, egy hiteleset azonban érdemes figyelembe venni. K. Jakab Antal a költő édesapja, mások az édesanyja kapcsán emlegetik a „mérgező szülőt”. Nem feladatunk igazságot tenni, az ellenben bizonyosnak látszik, hogy már korán menekülnie kellett a valóságtól, s ezt a későbbiek (az egyre komorabbá váló diktatúra, majd a → besúgó-ügy) nyilván felerősítettek. Költőnek lenni mindig azt jelenti, hogy elvágyódunk valahonnan; és ha már a magán- és szociális élet is alig elviselhető, akkor ez az elvágyódás akár szárnyakat is adhat – amíg már nem ad.

Arany – a legnagyobb mester. Valószínűleg nemcsak költészete, hanem egyénisége okán is. A *Kortársunk Arany Jánosban* (1969), mely a legszebb ~-esszé, melyet olvasnom adatott, ha esszé alatt nem tanulmányt értünk, hanem azt, amit még nemrég is értettek, a gondolatok kalandját, és melyben, mert esszé, nemcsak nagyon pontos adatok vannak, hanem eredetiség is, lendület, szabadság, az ~-esszében tehát egészen nyilvánvaló a visszahúzódság, a csendes fúrás-faragás apológiája, már abban is, ahogy bebizonyítja Petőfiről, hogy nem volt az, akinek az utókor tartja, és bár az olvasó azt elfogadja, hogy nem volt bohém vagy „ösztönös tehetség”, arról azért mégis nehéz meggyőzni őt, hogy Petőfi nem volt krakéler. De hát tudjuk, mindenki azt lát, amit láthat, és → Szisz, akinek híres Ady-esszéje (1969) éppen a nárcisztikus hangosság ellen íródott, Aranyt ebben is példaképének tartotta. Meg persze másban is, → értelemben, következetességben, a → fordítás művelésében. „Költőnknek legnagyobb, örök élménye minden biztonnyal a nyelv volt, a pompás, a káprázatos. S legbecsesebb kincse – számunkra is – az a csodálatos arányérzék, amellyel (bocsánat a kelmei hasonlatért) mindmáig járható utat talált a vad neológia Szküllája s a vad ortológia

Kharübdiszé között.” Ebből a szép bekezdésből levonhatunk még két fogalmat: a → nyelvet és az arányérzék. Arany-érzék. Elnézést.

Besúgó – 2006 óta a szó hozzátartozik valamiképpen a Szilágyi Domokos-jelenséghez. Stefano Bottoni és Nagy Mária közös nyilatkozatban közölték a tény a nagyérdeművel, és mint várható volt, őrült lármát kavartak. Nem tudom, hányan gondoltak arra, hogy a felfedezés mennyire fájdalmas lehetett annak a nőnek, aki mellett → Szisz az életét lezárta, az azonban várható volt, hogy a titkait páncélszekrényben őrző erdélyi magyarság felzúdul. Az ügyel kapcsolatban sok ostobaság elhangzott (egyesekek visszaható elemzéseket műveltek), és sok empátia érződött (Balázs Imre József és Selyem Zsuzsa tanulmányaira-írásaira gondolok elsősorban), a tény azonban tény marad, ha bárhogy kapálódzunk is ellene. Számomra a költő nem csorbult – egyrészt soha nem hittem, hogy a költők valamiféle szentek, másrészt emlékszem az akkori rendszer cinizmusára, s ez inkább a versek tragikumát élezte ki bennem. És hallottam történeteket arról, hogyan kerülte sok ismerősét, hogy ne kelljen besúgnia őket. És főleg: *öngyilkos* lett, és bármi is lett volna az oka ennek, ez a szememben tisztábbá teszi sok más emberrel szemben, akiről kiderült vagy nem derült ki.

Cs. Gyimesi Éva – a romániai magyar szellemtörténet egyik legkeserűbb tünete. Az egyik legeredetibb szellem, akivel találkoznom lehetett, s akinek mégis menekülnie kellett az erdélyi dúvadak elől. Miközben a férfiak alkoholizmusa brávóság és anekdotizmus, a nőké romlottság és reménytelenség. A szép *Álom és értelem* szerzője, Szilágyi Domokos értő monográfusa. Megint referencialista leszek, utólag azonban nehéz elkerülni az érzést, hogy azért értette, mert végül ő maga is öngyilkos lett. → Sziszt talán megmenthette volna a kisebbség akkori szolidaritása, ha igényt tartott volna rá, és ha a diktatúrának nincsenek más szándékai vele. Cs. Gyimesi Évát már nem menthette meg semmi.

Értelem – → Cs. Gyimesi Éva könyve címének második szava az → álm mellett. Számunkra ellenben azért fontos, mert az egész életművet vezérli, dinamizálja; kevés költő van a magyar irodalomban, akinek az életművében úgy fontos, hogy ott van a legzsigeribb költőiség mellett, az elődök közül talán egyedül → József Attilát és persze → Aranyt lehetne említeni, bár az utóbbit kevésbé a lírában szerintem, annál inkább a lényében. Az *Eszmélet* káprázatos intellektusát hiába keresnénk a *Toldi* szerzőjénél, de nagyon is nem hiába a szüntelenül tanuló, a *Bánk bán*-ról vagy a naiv eposzról tanulmányokat író → Aranyról. Az ~ kapcsán T. S. Eliot a legkézenfekvőbb példa, akiről → Szisz szép tanulmányt írt a *Korunknak* (1968).

A *Bartók Amerikában*, a *Haláltánc-szvitet*, a *Sajtóértekezletet* nem lehet elképzelni az ~ nyugtalan, összevissza ingázása és indázása nélkül. „Világot lépik az ~” – pontosan ezt teszi → Szisznél is. Ahány világot nála lépett, amilyen megélten és elmélyedten, még mindig van mit szaladnunk utána.

Fordítás – rengeteg ~-a van: Whitman, George Călinescu, Ștefan Augustin Doinaș, Tudor Vianu → Nichita Stănescu stb. Románul is, angolul is káprázatosan tudott, mert *magyarul* nagyon. És mint a → műveltséget, úgy művelte, úgy élte a fordítást is. Ihlet nincs, dolgozni kell – mondja *A költő életei* egyik beszélgetésében, és bár ez inkább provokáció, mint igazság, ő mélyen hitte, és ezért már igazság is, ha csak személyes is. De nemcsak személyes, mert egy kultúra profitál belőle, és az embernek van min gondolkodnia, ha a *Kolumbusz imája* változatain töpreng, melyet → Palocsay Zsigmonddal együtt „követtek el”, vagy a → Nichita Stănescu-vers idézendő telitalalatán. A ~: ablak egy másik kultúrára vagy inkább kultúrában, a szellemi kirándulás legáldozatosabb változata, melyből aztán a legjobb eredmények születhetnek, és az ő esetében születtek is.

Műveltség – nála minden. Utaltam már K. Jakab mondatára az apjáról, de abban mindenképpen szerencséje volt, hogy a Bibliát betéve tudhatta. Egy ekkora géniusz kapcsán azonban szinte sértés szerencsét emlegetni, hiszen például a *Bartók Amerikában*ból vagy a *Haláltánc-szvit*ből kiderül: mindent tudott. Werbőczyt és a virágénekeket, Shakespeare-t és Mozartot, Csokonait és Bartókot, népdalokat és a római történelmet. Szabó Lőrincen kívül az elődök közül nem is jut eszembe senki, akinél a ~ ennyire szerve-sül, nemcsak két kinézett sor egy versben, hanem mindig kéznél, kreativitásnál lévő szellemi eszköz. Eliottól, Poundtól kaphatott bátorságot mindehhez, hiszen Lászlóffy Aladárnál, akit ikercsillagának tartottak, a ~ inkább teher, szekrény a szárnyon – nála olyan mottó, amely *belőle* van.

Nyelv – a mindenre adott válasz és lehetőség, a tehetség legvalóságosabb terepe. Milyen megbotrátkozást kavartam, mikor egy konferencián → Arany-esszéje polgárpukkasztó passzusát idéztem arról, hogy a *Toldi* szerzője imádta és gyűlölte a nyelvét, holott ez a kései utód elkeseredett olvasata, bár ezt akkoriban én sem láttam ilyen pontosan. „Isten, kegyelmes osztorom” – idézi egy fordító már néhány hete, valahányszor csak találkozunk; meg van döbbenve, hogy valaki ilyeneket írhatott. De mennyi mindent lehetne még idézni! „kereslek Nekeresden, / talállak Nemlevőn”, „véremmé vörösül a világ”, „sínek hasítanak sívítva országok vérző húsába mint fába a fűrész”, „játsszuk, ami nincs, de lehetne, / játsszuk, ami nincs, de szeretne / lenni”, „hogyan kitágul a világ, / ha egyszer jobb időt lát” stb. Ha a vers a

formába öntött (nem kényszerített!) szenvedély, akkor nála nagyobb költő nincs.

Palocsay Zsigmond – romániai magyar költő (1935–1994) → Szisz legjobb barátainak egyike, költészetileg a legjobb. Együtt írják a *Fagyöngyöt* (1971), együtt fordítják le Whitman Kolumbusz-versét. Bohém figura, nagy természetjáró, a híres kertész fia, versei-prózái teli vannak a leghetlelenebb virág- és madárnevekkel; → Sziszre minden bizonytalansággal ezzel az örök-kétséghez való kíváncsisággal is hatott, és az életmódjával kétségtelenül. „Vadtehetség” – jellemezte valaki. → Sziszt, aki minden volt, csak ez nem, a folyton kitüremkedő vadság is vonzhatta. Egy sötét világban csak ebben az alkoholszagú szolidaritásban lehetett bízni, és a nyelvi fantáziában még a cenzorokkal szemben is. Mindez csak találgatás – a *Fagyöngy* valóság, és gyönyörű.

Nichita Stănescu – alkatában is → Sziszhez hasonló román költő: a nyelv szerelmese és kalandozója. Amellett kortársak, akik Szász Jánosnak *A költő életeiben* közölt visszaemlékezése szerint egyszer találkoztak is, és akitől → Szisz egy kötetre való fordított (*Víziorgona*, Buk., Kriterion, 1974). „El se jössz és el se holsz, / El se hét se húz a sors, / El se tél se tavaszokba, / El se asszony, kisasszonyka.” Ennél jobban, szellemesebben, érzékenyebben nem lehet, egyesek tán azt mondanák, nem szabad fordítani; a → fordítás azonban nem jobb, mint az eredeti. Nem értelmetlen versengésekbe szeretném csábítani az olvasót, csak azt mondani, hogy az eredeti nem kevésbé bátor, tehát → Nichita Stănescu – és ez a lényeg – sem kevésbé bátor, mint Szisz. De hát miért ne lenne? A nyelv nem a gyomorhajos nyelvművelők védett állata, hanem egy – végre! – szabad világ.

Szisz – egyike a nagyon ritka beceneveknek, melyekkel a magyar közönség a klasszikussá vált költőket-írókat-alkotókat dédelgeti. „Ady Bandi” vagy „Móricz Zsiga” legfeljebb a beszélgetésben léteznek, „Szisz” azonban az írott formába is bevette magát – szerintem hál’istennek. A jó kedély jele lenne, ha mint a románoknál, akik „Camilt” mondanak vagy „Nichitát” Camil Petrescu, illetve → Nichita Stănescu helyett, nálunk is megszapordnának az ilyenek, és nem kellene nagy levegőt venni, hogy egy irodalomtörténeti esszében „Imre bácsit” vagy „Sanyikát” mondanánk Horváth Imre vagy Weöres Sándor helyett. Az én vágyaimnál azonban fontosabb az, hogy ~ az ember barátja lett valamiképpen: ahogy kamaszkorunkban a *Kamasz angyalt* vagy a *Játékokat* mondtuk, és közel éreztük magunkhoz, úgy mondjuk most a *Pogány zsoldárokat*, és érezzük közel továbbra is.

TALÁLT VERSEK

Baka István

(1948–1995)

CSAK A SZAVAK

Csak a szavak már nem maradt más
csak a szavak csak a szavak
a tó szavában úszom én hol
a hínár mondata tapad

testemre és a mélybe húzna
de hát az is csak szó a mély
nevezz meg és a név a szó majd
kiszabadulva partot ér

csak a szavak már nem maradt más
nem táplál a kenyér s a bor
lélek vagyok ki test-koloncát
hurcolva folyton megbotol

a semmi és a lét közötti
küszöbben bár ez a küszöb
szó maga is csak és riadtan
tévelygek a szavak között

jó volna lenni még talán de
mit is tegyek ha nem lehet
a szótárdba írnék be s néha
lapozz föl engem és leszek

Emőd Tamás

(1888–1938)

ÍRÁS A PALACKBAN

Tornyán a jajnak, tajfunján a könnynek,
genézisén egy új, nagy vízözönnek,

céltalanul hánykódva fenn a gályán,
e szörnyű korszak vér és könny-dagályán,

mint hajós a hírt, palackba zárva,
versben dobom e végbúcsút az árba,

hogy túl homályon, terroron, halálon,
egy jobb jövőben Hozzád eltaláljon,

kiben hasztalan hittünk és reméltünk,
szabad part, akit soha el nem értünk,

hazánk az első víg kentaur óta,
klasszikus bölcsőnk, művelt Európa.

*

Búcsúzunk tőled, mielőtt éj főd be,
akik itt lámpát lengettünk a ködbe,

fény-jelekül egy jobb jövő fiának,
gályára láncolt rabjai a mának,

kiknek viharba vesztek koszorúi
e barbár kor értelmes szomorúi,

akik itt mindent láttunk s tudva-tudtunk
és kiáltoztunk, mielőtt lebuktunk,

akik öröme, napfényre születünk,
de átböngött a mély pokol felettünk:

mielőtt sorsunk vak közönybe fásul
küldjük e pár sort végső híradásul.

*

Túl minden Jóremény-fokán a létnek,
vontató padján a gályafenének,

úgy élünk, mint a trágyában a barmok,
mint a ketrecben összecukott majmok,

égnek borzadnak a fülek, a szőrök,
de kuss, a rácson átdöfnek az örök,

ember-rangunkat régen elfeledtük,
már a saját vérünket is megettük,

hiába minden küzködés, igyekvés,
itt meg kell döglenni, itt nincs menekvés,

hiába gyujtunk fényt itt örök óta:
elhagytál minket, művelt Európa!

*

Tornyán a jajnak, tajfunján a könnynek,
genézisén egy uj, nagy vízözönnek,

mint a hajós a hírt, palackba zárva,
versben dobom e végbúcsút az árba,

midőn eltárta torkát már a Fátum...
Ezerkilencszázharmincnyolc a dátum.

Füst Milán

(1888–1967)

ZSOLTÁR

Zenét és nyugalmat, lágy arcú gyermekeket,
Munkát, amely boldogít s nőt, aki szeret,
Megadod majd, megadod máskor...

Most megtörtén s hajadonfővel állok Eléd
S ahogy teremtettél, búskomor tekintetemmel, –
Gondjaim terhén merengek, – barna hajam eső veri
S Feléd tárom ki két karom...

S kiáltanék a mélységből, hogy halld szavam...
De megismersz-e még?

Vagy elfeledtél, nem szeretsz s már jó kezéd
Elnehezült szívemre többé nem teszed?
S már lázas felhőid közt sincs lakásod
S hiába várom onnan késő jeladásod?...

Ki teremtettél s megátkoztál,
Ki megcsókoltál és eltaszítottál,
Uram, én nem tudok már szólni Hozzád!
Néma lettem én s a szívem nem talál.

De majd! az idők végével talán, ha dolgom itt letelt,
S ha szólítasz s megkérdezed majd tőlem: „miért fiam s hogyan?”
S e hangra, mint a gyermek, felfigyel az alélt fájdalom
s e szózatod

Majd húnyt szememből ismét előcsalja régi könnyeim,
Hogy ami néma már, – hová tűnt, nem tudom, de érzem, él, –
Az esengés Uram... mivoltod nagy fényétől új életre kél:

Oh akkor felmutatom majd Előtted tört szívem...
... Mi más valék, mint esengés? Hisz abból gyúrt kezed
És nem szerettem senkit s voltam átkozott,
akit az emberszív kivet...

Taníts meg rá, hogy újra áldjalak
S feledjem el, hogy nem találtalak...
Oh add, hogy elfeledjem ezt az életet!

Karinthy Frigyes

(1887–1938)

MÉNÉ, TEKEL...

Hallgasd meg, aztán mondd utánam ezt:
Versben mondom, hogy jobban megjegyezd.

Szivedbevésem és füledberágom:
Rossz volt embernek lenned a világon,

E korban, melynek mérlege hamis,
S megcsal holnap, mert megcsalt tegnap is.

Délben az ember megkísértetett,
Az éjben sírtak a kísértetek.

Siratták Krisztus gyötrelmes keresztjét,
De a gyilkost megint hősnek nevezték.

A férfi vért ivott s a nő velőt,
Künt a költő bőgött a bolt előtt.

Halottra adtak selymet és brokátot,
Az élő rongyos volt és vért okádott.

Virággal hintették a síri vermet,
Az élő künt a hó alatt didergett.

Hangos szóval esküdtek a koporsón,
Az élő halkán jajgatott a borsón.

Bámult a gyermek, nagy szemét kinyitva,
Az aggok hallgatták, gyáván sunyítva,

De szembeköpte mesterét a hitvány
Piszkos rüpők, s szemtelen tanítvány.

Hajók rohantak égi tűzveszélyben,
A ringyók cifra rongya szállt a szélben,

De a legszebb és a legékesebb
Szemétdombon rohadt el, mint az eb.

Most hát kezem tördelve, sírva kérlek,
Vigyázz, figyelj: készül a tiszta mérleg.

Tedd most szívedbe és füledbe el –
Az értelmét majd megtudod, ha kell.

MÉNÉ, TEKEL – ha érted, vagy nem érted,
Jegyezd meg jól: tenéked szól s teérted.

Egykor sötétben elmondott dalom,
Mint lángírás, világít a falon.

Jegyezd meg jól: ma szürke szók ezek,
De élni fognak, hogyha én nem élek
S lesznek, ha nem leszek.

Petri György

(1943–2000)

RÓMAI ELÉG

Mostanság hallgatok, eltűnök, eltünődöm,
töpök és renegek,
olykor – önnön agyrémem – földeregek
kimért chiméraként önfényesítő lakkcipőmben,
osztrigát szürcsölök e zord időkben
– éheztem eleget ifjúkoromba’
hadd legyenek most már én részvétlen és goromba,
éppen elégszer kisemmiztek, megaláztak,
a világ úgy viselt el, mint hőmérő a lázat,
hülyének vélték, mikor a szívem lázadt,
ezért növeszték tehát csigaházat
lelkem köré, hogy ne lássék az alázat,
az inkorrekt szenvedés, az öntetszelgő szégyen,
hogy hajh miért, miért, miért nem éppen
én vagyok a szenvedő alanya ennek
a nyomor-nyelvtannak, amelynek szabályai szerint szenved
embertársaim bő egyharmada,
gyerekek, nők, csecsemők garmada,
ezt nem veszi be a gyomrom semmiképpen
(talán ezért élek többnyire semmin vagy pépen).
Egyenlőtlenység! Testvérietlenség!
Ja, szabadság az van. Tessék élvezni! Tessék!

Szilágyi Domokos

(1938–1976)

REQUIEM

(SONG OF MYSELF)

És teste lőn kutyáké, lelke agebeké.
Mind kérdezé az orvost, ha vajon ehét-é
ebcsontot, mely beforr, kakastélyt, varjuháját
és jégen piritott szopóska-borjumáját
és hóman-szekfüvet, mely ellen vón apella
és monteverdit is, hogy borsként a capella
művel frissítse föl, kitatarozni, gyomrát,
hol békukucskált volt a röntgen vilmos konrád;
mégis agebeké lőn a lelke, teste meg
kutyáké, kik, miként négylábú istenek
(minőket csak ebész festőcskék festenek),
megugatják vala, amúgy mennybélien.
Az élet? vagy a sors? vagy a halál? ilyen.
(Érette zsongjon requiem.)

NÉVJEGY

"Önmagát, mindent cyberotva, mijsom
fcdintotta igen ivónk."

Ray S. 2

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982